Emile Zola

GERÇEK YÜRÜYOR

(LA VÉRİTÉ EN MARCHE)

DREYFUS OLAYI

K yayınları

GERÇEK YÜRÜYOR

Emile Zola'nın bütün dünya dillerine çevrilen bu ünlü eseri, Seçme Eserler Dizisi'nin 13 üncü kitabı olarak 1976 yılında yayınlanmıştır.

- Yazan: Emile ZOLA
- Türkçesi: Muammer TUNCER
- Hazırlıyan: Murat GÜLOĞLU
- Dizgi - Tertip - Baskı: Yelken Matbaası
- Kapak baskısı: Evren Ofset
- Cilt: Bilgeler Cilt ve Kırma Atölyesi

DREYFUS OLAYI

GERÇEK YÜRÜYOR

(LA VÉRİTÉ EN MARCHE)

Yazan:

EMİLE ZOLA

Türkçesi:

MUAMMER TUNCER

K yayınları

Cağaloğlu Yokuşu No. 40/10
P. K. 1264
İSTANBUL
Telefon: 27 55 93
1976

SEÇME ESERLER : 13

GERÇEK YÜRÜYOR

1894 (Eylül sonu, 25 ?): Yarbay Sandherr tarafından yönetilen Fransız Haber Alma Servisi, o zamanlar «İstatistik Bölümü», Alman askerî ataşesi Von Schwartzkoppen'e gizli askerî belgelerin gönderildiğini haber veren imzasız bir mektup ele geçiriyor. «Çizelge»dir bu...

(6 Ekim): Hızlı bir soruşturma sonunda belgenin el yazısı ve çizelgenin içindekiler (üç belge: biri topçu kuvvetiyle, bir başkası örtme birlikleriyle ilgili; bir de Madagaskar konusunda not) o zamanlar genel kurmayda stajyer olan yüzbaşı Dreyfus'e mal ediliyor.

(15 Ekim): Dreyfus tutuklanıyor ve Cherche-Midi cezaevine hapsediliyor. Binbaşı Paty de Clam askerî soruşturmayı yapmakla görevlendiriliyor. Binbaşı «maddî delilin sağlam olmadığı» sonucuna varıyor.

(30 Ekim): Zola, babasının ülkesi olan İtalya'ya gidiyor; orada parlak şekilde karşılanıyor. Yeni romanı «Roma»'yı orada hazırlıyor. Aralığın ortasında Fransa'ya dönüyor.

(31Ekim): Havas ajansı bir Fransız subayının casusluktan tutuklandığını haber veriyor. «Le Soir» **(Akşam)** gazetesi Alfred Dreyfus ismini veriyor.

(1 Kasım): «La Libre Parole» **(Hür Söz)**'de

suçlu hakkında büyük bir yazı yayınlanıyor. Basında Dreyfus konusunda küçük düşürücü ve yahudi düşmanlığını körükleyici şiddetli bir kanpanyanın başlangıcıdır bu (La Libre Parole, L'İntransigeant, Le Petit Journal, L'Eclair...) Olayı büyütmek ve hükümeti «suçlu» hakkında kovuşturma yapmağa zorlamak için genel kurmaya sızmalar olduğu anlaşılıyor.

(2 Kasım): Savaş Bakanı Mercier, sorunu Bakanlar Kuruluna getirmek zorunda kalıyor. Dış İşleri Bakanı Hanotaux'nun kuşkularını belirtmesine rağmen oybirliğiyle kovuşturmaya karar veriliyor.

(7 Kasım): Dreyfus için adlî soruşturma açılıyor. Soruşturmayı binbaşı d'Ormescheville yürütüyor. Görevlendirilen beş yazı uzmanından üçü, suçlamanın tek dayanağı olan «çizelge»nin Dreyfus'e ait olduğunu öne sürecek.

(19 Aralık): Yüzbaşı Dreyfus'ün davası Paris Birinci Savaş Konseyinde görülüyor. Sanığın savunmasını Bay Demange üzerine alıyor. Duruşmanın gizli yapılmasına karar veriliyor. General Mercier, İstatistik Bölümü tarafından Dreyfus'e karşı hazırlanan «gizli dosya»yı, savunma avukatının ve sanığın haberi olmadan askerî yargıçlara ulaştırıyor. Yargıçlar savunma hakkını çiğneyen bu yargılama usulünün yasaya aykırılığını görmüyorlar. General Mercier'ye ve general Boisdeffre'e olduğu kadar Cumhurbaşkanı Casimir Perier'ye bilgi vermek üzere duruşmada hazır bulunan binbaşı Picquart da oralı değildir.

(22 Aralık): Yedi yargıcın oybirliğiyle Drey-

fus suçlu ilân ediliyor. Rütbesinin geri alınmasına ve ömür boyu sürgün ve hapis cezasına çarptırılmasına karar veriliyor.

(31 Aralık): Davanın temyizi reddediliyor.

1895 (5 Ocak): Askerî okulun büyük avlusunda Dreyfus'ün rütbesi geri alınıyor. Yüzbaşı, suçsuzluğu hakkında bağırarak güvence veriyor. Dreyfus'ün yüzbaşı Lebrun Renault'ya sözde itirafları.

(5 Ocak): Zola akşam yemeğini Alphonse Daudet'in evinde yiyor. Daudet'in oğlu Leon, Dreyfus'ün rütbesinin geri alınması sahnesini anlatıyor.

(15 Ocak): Cumhurbaşkanı Casimir Perier istifa ediyor.

(17 Ocak): Felix Faure cumhurbaşkanı seçiliyor.

(21 Şubat): Hükümlü Dreyfus, Şeytan adasına gönderilmek üzere Rochefort gemisine bindiriliyor. Halk hükümlü aleyhinde gösterilerde bulunuyor.

(1 Temmuz): Haber alma bürosunun başına Sandherr'in yerine Picquart getirilyor.

(1 Aralık): Zola'nın Figaro ile düzenli işbirliğinin başlangıcı. Daha sonra «YENİ KAMPANYA» başlığı altında bir araya getirilecek olan 17 yazı.

(24 Aralık) Zola **«Cumhuriyetin Erdemi»** yazısını yayınlıyor.

1896 (Mart'ın başı): İstatistik Bölümü, Alman büyükelçiliğinin binbaşı Valsin-Esterhazy

adresine gönderdiği «telgraf» diye anılan mektubu ele geçiriyor.

Picquart, kendi insiyatifiyle Esterhazy'yi izletiyor ve onun hakkında son derece kötü bilgiler ediniyor.

Bunun üzerine 1894'ün «gizli dosyası»'na başvuruyor ve Esterhazy'nin el yazısının Dreyfus'ün hüküm giymesine yol açan «çizelge»deki yazıya «korkunç» şekilde benzediği kanısına varıyor.

(9 Mayıs): Zola Le Figaro'da **«Seçkinler ve Politika»** yazısını yayınlıyor.

(16 Mayıs): «Yahudiler Hakkında» (Le Figaro)

(26 Mayıs): «Roma».

(13 Haziran): Zola'nın Le Figaro için yazdığı yazıların sonuncusu.

(Eylül): Esterhazy'nin suçlu olduğu kanısına varan Picquart, şefleri general Boisdeffre ile general Gonse'u Dreyfus'ün suçsuz olduğuna ve davanın yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine inandırmağa çalışıyor. Ama biri genel kurmay başkanı, öteki ikinci başkanı olan bu iki general karşısında bu çaba sonuç vermiyor.

(3 Eylül): «Daily Chroniele» Dreyfus'ün kaçtığı konusunda uydurma bir haber yayınlıyor (Dreyfus'ün ağabeyi Mathieu Dreyfus'ün, kardeşinden yeniden söz ettirmek için düzenlediği bir oyundur bu.)

(9 - 14 Eylül): Dreyfus'ün amansız düşmanı olan **«Şimşek»** gazetesi, onun suçluluğu konusunda bazı zihinlerde belirebilecek kuşkulara son

vermek amacıyla 1894'te görülen dava ile ilgili açıklamalar yapıyor. Yargıçlara kanuna aykırı olarak ulaştırılan «gizli dosya»dan ilk kez söz edilmekte ve «çizelge»nin metni yaklaşık olarak verilmektedir. Bu açıklamalar Picquart'ın hareketine engel oluyor. Genelkurmayla skandal basının gizliden gizliye anlaşma halinde oldukları belli oluyor.

(18 Eylül): Bayan Dreyfus, millet meclisine dilekçeyle başvurup yargılama usulünde kanunsuzluk bulunduğunu öne sürerek davanın yeniden gözden geçirilmesini istiyor.

(26 Ekim): Savaş Bakanı General Billot, davanın yeniden gözden geçirilmesini istemediği için, Picquart'ı ilk önce doğuya, sonra da Tunus'a görevle göndererek uzaklaştırmağa karar veriyor.

(2 Kasım): Sandherr'in yardımcılığını yaptıktan sonra Picquart'ın da yardımcısı olan binbaşı Henry, general Gonse'a Dreyfus hakkında ezici bir belge veriyor. Bu belgenin Alman büyükelçiliğinde ele geçirildiğini söylüyor. İtalyan ataşesi Panizzardi tarafından Alman ataşesi Schwartskoppen'e yazılan bir mektup söz konusudur. Gerçekte, daha sonra öğrenilecek ki, mektubu Henry'nin kendisi yazmıştır: «Sahte Hanry»dir bu.

(6 Kasım): Bernard Lazare'ın yazdığı «Bir adlî hata. Dreyfus olayındaki gerçek» adlı, 24 sayfalık broşürün yayınlanması.

(10 Kasım): Le Matin **(Sabah)** gazetesi çizelgenin bir kopyesini yayınlıyor. Belgeyi ilk kez

gören Schwartzokppen, Esterhazy'nin el yazısını tanıyor, fakat hiç bir şey söylemiyor.

(16 Kasım): Picquart Paris'ten ayrılıyor.

(Kasım): Bernard Lazare Senato Başkan Vekili Scheurer - Kestner'i inandırmayı deniyor. Kestner çarçabucak bir araştırma yapıyor ve Dreyfus'ün suçlu olduğunu doğrulayan bakan Freycinet'ye güveniyor.

Bernard Lazare, Zola'yı da ziyaret ediyor, ama onu hükümlünün suçsuz olduğuna büsbütün inandıramıyor. Jaures ise kavgaya katılmayı reddediyor.

1897 (15 Şubat): Zola'nın bir küçük kitabı üzerine Alfred Bruneau'nun kaleme aldığı «Mesidor» adlı lirik dram Opera'da oynanıyor.

(Nisan): Picquart, yalnızca cumhurbaşkanının açmak hakkına sahip olacağı bir vasiyet mektubu kaleme alıyor.

(Haziran): Picquart'la Henry'nin araları açıktır. Henry'nin birtakım dolaplar çevirmesinden kuşkulanan Picquart Paris'e gelip avukatı ve dostu Bay Leblois'ya bildiklerini açıyor. Ama verdiği sırları saklamasını tembih ediyor.

General Gonse'un kendisine yazdığı mektupları da avukatına veriyor. Bu mektuplarda general bir adlî hatanın mümkün olabileceğini kabul etmektedir.

(13 Temmuz): Leblois, Picquart'ın sırlarını Scheurer-Kestner'e tekrarlıyor, ama bunlardan yararlanmasını yasaklıyor.

(14 Temmuz): Scheurer - Kestner, Senatoda meslektaşlarına, Dreyfus'ün eski itibarını yeni-

den sağlamak üzere kanpanya açmak niyetinde olduğunu bildiriyor.

(Ağustos - Eylül): Scheurer - Kestner'in Dreyfus'ün suçsuzluğuna inandığı ve bu konuda elinde deliller bulunduğu söylentisi politika ve basın çevrelerinde yayılır.

(1897 yazı): Zola, adeti olduğu üzere, yazını Medan'da geçiriyor. Orada 31 Ağustosta **Paris'i** tamamlıyor.

(Ekim - Kasım): Scheurer - Kestner yazı Alsace'da geçirdikten sonra dönüyor. Ne Leblois'yı, ne de Picquart'ı direnmekten vazgeçiremeyince, Leblois ile anlaşıp ilkönce gidip Cumhurbaşkanıyla görüşüyor, sonra savaş Bakanı Billot'yu, sonra Bakanlar Kurulu Başkanı Meline'i ve Adalet Bakanı Darlan'ı görüyor.

General Billot bir soruşturmanın sonucunu beklemesini istiyor (bu soruşturma yapılmayacaktır). Genel kurmay, saldırıyı savuşturabilmek için bu oyalamalardan yararlanıyor. Delillerini gösteremeyen Scheurer - Kestner, kendisini değerden düşürüp acı alay konusu etmek üzere basında açılan kampanyanın kurbanı oluyor.

(18 Ekim): Genel Kurmay Dreyfus dosyasını besliyor. Davanın yeniden gözden geçirilmesini önlemek için ayrıca Esterhazy'ye aleyhine kopacak skandalı haber vermeyi ve onu korumayı kararlaştırıyor. («Esperance» (Umut) imzalı isimsiz bir mektupla Esterhazy'ye Dreyfus'ün hüküm giydiği suçla yakında onun da suçlanacağı bildiriliyor. Esterhazy Paris'e dönüyor.)

(19 Ekim): «L'Aurore» **(Şafak)** gazetesinin ilk sayısı.

(Ekimin sonu): Henry ile Paty de Clam, Esterhazy ile gizlice ilişki kuruyorlar.

(Kasımın başı): Bernard Lazare'ın broşüründe çizelgenin kopyesinin çıkması üzerine bankacı J. de Castro, müşterilerinden biri olan Esterhazy'nin elyazısını tanıyor. Bu durumu Mathieu Dreyfus'e haber veriyor. Mathieu Dreyfus de durumu Scheurer - Kestner'e bildiriyor. Kestner bankacının iddiasını doğruluyor.

(Ekim sonu - Kasım başı): Zola, Marcel Prevost vasıtasıyla Bay Lebloise ile ilişki kuruyor. Bay Leblois onu Scheurer - Kestner'le tanıştırıyor. Zola, Dreyfus'ün suçsuz olduğu kanısına varıyor.

(10 Kasım): Picquart'ı lekelemek üzere Tunus'taki adresine sahte telgraflar yollanıyor.

(13 Kasım): Ranc'a yazılan ve «Le Temps» **(Zaman)** gazetesinde yayınlanan bir mektupta Scheurer - Kestner, Dreyfus'ün suçsuz olduğunu açıklıyor ve suçlunun bilindiğini doğruluyor. Ancak hiçbir delil ortaya koymuyor.

Zola, Scheurer - Kestner'le ve Figaro'dan bir gazeteciyle (Arène) bir toplantıya katılıyor. Bir taktik hazırlanıyor: Le Figaro'da ilerici açıklamalar kampanyası başlatılacaktır. Buna paralel olarak davanın yeniden gözden geçirilmesi isteğini Leblois kaleme alacaktı. Emmanuel Aréne, Le Figaro'da «Vidi» (Gördüm) başlığıyla, Scheurer-Kestner dosyası konusunda bir yazı yayınlıyor.

(15 Kasım): Mathieu Dreyfus, Esterhazy'yi çizelgeyi yazan kişi olarak kamuya açıklıyor.

La Libre Parole **(Hür Söz)** «Vidi» yazısına karşılık «Vixi» (Yaşadı) başlıklı bir yazı yayınlıyor. Bu yazı Henry ve dostları tarafından esinlenmiştir.

(17 Kasım): Esterhazy'nin isteği üzerine, general de Pellieux bir soruşturma açmakla görevlendirilir. De Pellieux Esterhazy'nin suçsuz olduğu ve onu Dreyfus'ün yerine koymağa çalışıldığı kanısındadır.

(25 Kasım): Zola'nın Le Figaro'da ilk yazısı çıkıyor: «B. Scheurer - Kestner.»

(26 Kasım): Picquart, şeflerinin emri üzerine Paris'e geliyor. Evinde belgeler ele geçiriliyor.

(27 Kasım): Esterhazy'nin bir kısım mektubu Madame Boulanc'nin evinden ele geçiyor.

(28 Kasım): Le Figaro bu mektuplardan özetler yayınlıyor.

(1 Aralık): Zola'nın ikinci yazısı «Sendika».

(4 Aralık): Esterhazy, Paris birinci savaş konseyi önüne çıkarıldı.

Millet meclisinin oturumunda millet vekilleri «adaletin otoritesi» üstünde duruyorlar.

(5 Aralık): Zola'nın üçüncü ve son yazısı: «Tutanak». Le Figaro'ya karşı abonelikten çıkma kampanyası başladığı için Zola savaşını bırakmak zorunda kalıyor.

(7 Aralık): Scheurer - Kestner hükümet için senatoya gensoru önergesi veriyor, ama delillerini gösteremiyor (özellikle Picquart'ın bildikle-

rini ve Picquart - Gonse mektuplaşmasını açıklayamıyor.)

(14 Aralık): Zola, «Gençliğe Mektup» başlığı altında bir broşür yayınlıyor.

1898 (6 Ocak): «Fransaya Mektup» (Zola'nın broşürü)

(10 - 11 Ocak): Esterhazy davası. Esterhazy oybirliğiyle beraat eder. Sahtecilikle suçlanan Picquart («telgraf» sorunu) tutuklanıp Mont - Valérien'e gönderiliyor.

(13 Ocak): Picquart bir soruşturma kurulu önüne gönderilmesini beklerken altmış gün kale hapsi cezası yiyor. Senato başkanlık kurulunun yenilenmesi üzerine Scheurer - Kestner'in başkan vekilliği alınıyor.

(13 Ocak): «İtham ediyorum». L'Aurore (Şafak) gazetesi, «İtham ediyorum» başlığı altında Zola'nın Cumhurbaşkanı Felix Faure'a yazdığı açık mektubu yayınlıyor.

Aynı gün öğleden sonra, de Mun millet meclisinde Zola, Şafak gazetesi ve yazı işleri müdürü hakkında kovuşturmaya geçilmesini istiyor. Meline'in ve Billot'nun çekimser kalmalarına karşılık Millet Meclisi 122'ye karşı 312 oyla kovuşturmaya geçilmesine karar veriyor.

(18 Ocak): Savaş Bakanı General Billot, Adalet Bakanına şikâyette bulunuyor. Zola'nın mektubundan yalnızca savaş konseyi ile ilgili suçlamalar alınmıştır. (15 satır)

32 sosyalist milletvekili bir bildiri yayınlıyarak «Kapitalist sınıftan, düşman sınıftan olan»

Dreyfus'un kaderinin kendilerini ilgilendirmediğini açıklıyorlar.

Bütün Fransa'da yahudi aleyhtarı gösteriler.

(20 Ocak): Zola mahkemeye çağrı alıyor.

(21 Ocak): Üç bilirkişi (Belhomme, Varinard ve Couard) Zola'ya karşı lekeleme davası açıyorlar.

(22 Ocak): L'Aurore'de Zola'nın yazısı: «Mahkeme çağrısına cevap. Savaş Bakanına mektup.»

(1 Şubat): Mont-Valerien'de bir soruşturma kurulu bire karşı dört oyla Picquart'ın «işlediği ağır görev suçundan dolayı» açığa alınması gerektiğine karar veriyor ve bu karar açıklanıyor.

(7 Şubat): Seine ağır ceza mahkemesinde Savaş Bakanı tarafından Zola aleyhine hakaret davası açılıyor. Savunma avukatları: B. Labori ve Albert Clemenceau.

(17 Şubat): İkinci duruşmada general Pellieux gizli belgelerden söz ediyor (Sahte Henry). Dreyfus konusundaki bu belgelerin ezici nitelikte olduklarını, ancak gösterilemiyeceklerini söylüyor. Davanın yeniden ele alınmasını sağlıyacak itiraftır bu.

(21 Şubat): «Emile Zola'nın jüriye açıklaması».

(23 Şubat): Zola bir yıl hapis ve 3000 frank para cezasına çarptırılıyor. (İlgili yasanın saptadığı cezanın en yükseğidir bu.)

(24 - 25 Şubat): Ludovic Trarieux tarafından İnsan Hakları Birliği'nin kurulması.

(24 Şubat): Millet Meclisinde Méline'in konuşması: «Ne Zola davası, ne Esterhazy davası, ne de Dreyfus davası var artık.» Kavgayı sürdürecek olanları tehdit ediyor. Millet Meclisi konuşmanın duyurulmasını buyuruyor.

(26 Şubat): Picquart açığa alınıyor.

(26 Mart): Zola PARİS'i yayınlıyor.

(2 Nisan): Yargıtay, «Savaş Bakanının değil, savaş konseyinin dava açabileceği» gerekçesiyle, ağır ceza mahkemesinin Zola hakkındaki kararını bozuyor.

(8 Nisan): Savaş Konseyi, Zola'yı kovuşturmağa karar veriyor. Konsey Zola'nın Légion d'honneur kadrosundan çıkarılmasını istiyor.

(10 Nisan): Zola, Médan yakınında, aralarında dokuz asker bulunan birkaç kişi tarafından saldırıya uğruyor. Zola'ya taş atıyorlar.

(11 Nisan): Savaş konseyi tarafından yeni bir çağrı gönderiliyor. Çağrıda, bu kez suçlamanın dayanağı olarak Zola'nın mektubundan yalnızca üç satır var.

(14 Nisan): Zola «Aurore» gazetesinde bu çağrıyı protesto ediyor: «Yeni bir yüz karası.»

(22 Mayıs): Seçimler. Aralarında Dreyfus'ün de bulunduğu Dreyfus'çüler seçimi kazanamıyorlar. Buna karşılık Drumont, Cezayir'de zafer elde ediyor.

(23 Mayıs): Seine-et-Oise mahkemesinde Zola aleyhine ikinci kez dava açılıyor.

Bu sabah Bay Judet «Petit Journal»da **(Küçük gazete)** Emile Zola'nın babası François Zola'nın

yaşamı konusunda yalan ve iftiralarla dolu bir yazı yayınlıyor.

(25 Mayıs): Judet'nin ikinci yazısı.

(28 Mayıs): Zola, Judet'ye «Aurore» da cevap veriyor: «Babam». Zola, Judet aleyhine ceza mahkemesinde dava açıyor.

(15 Haziran): Méline hükümeti düşüyor.

(16 Haziran): Yargıtay Zola'nın temyizini reddediyor.

(28 Haziran): Brisson kabinesi iş başında. Dreyfus'ün suçlu olduğuna adamakıllı inanan Cavaignac, Savaş Bakanı. Cavaignac, Zola ile Picquart'ın açık düşmanıdır. Taktiği Dreyfus'ün hüküm giymesini sağlayan nedenleri gün ışığına çıkarmaktır.

(5 Temmuz): Savaş Bakanı Cavaignac, Millet Meclisi kürsüsünden gizli dosyanın üç belgesini okuyor (bu arada sahte Henry belgesi de var). Amacı, Dreyfus'ten yana olanları susturmaktır. Onlara karşı şiddet tedbirleri alınacağını açıklıyor. Aynı zamanda Dreyfus'ün itiraflarından da söz ediyor. Meclis 572 oyla konuşmanın açıklanmasını kararlaştırıyor.

(8 Temmuz): Picquart, Savaş Bakanı Cavaignac'ın meclis önünde belirttiği belgelerden ikisinin Dreyfus'le ilgili olmadığını, üçüncüsünün ise sahte olduğunu saptamayı konsey başkanına öneriyor. Mektup «Le Temps» **(Zaman)** gazetesinde yayınlanıyor.

(9 Temmuz): Üç yazı uzmanının açtığı dava, Zola'nın iki ay hapse, 2000 frank para cezasına ve her uzmana 5000 frank zarar ve ziyan ödeme-

ğe mahkûm olmasıyle sonuçlanıyor. Hapis cezası tecil ediliyor.

(11 Temmuz): Binbaşının kuzeni Christian Esterhazy, kendisini dolandıran akrabasını, 10 Ekim 1897 günü Picquart'a çekilen sahte telgrafların yazarı olmakla suçluyor ve Esterhazy, Henry ve Paty de Clam arasındaki gizli anlaşmayı açığa vuruyor.

(12 Temmuz): Millî savunmaya ilişkin gizli belgeleri açıkladıkları için Picquart ile Leblois aleyhine soruşturma açılıyor.

(13 Temmuz): Picquart'ın tutuklanması.

(18 Temmuz): Zola'nın yeniden Sein-et-Oise ağır ceza mahkemesi önüne çıkması.

Yeniden bir yıl hapse ve 3000 frank para cezasına mahkûm oluşu.

Cezanın tebliğ edilip uygulanmaması için Zola aceleyle Londra'ya hareket ediyor.

Ertesi gün Judet, «Le Petit journal» gazetesinde albay Combe'un iki mektubunu yayınlıyor.

Bu mektupları, François Zola'nın zimmetine para geçirmiş olduğunun kesin kanıtı saymaktadır.

(26 Temmuz): Légion d'honneur konseyi Zola'nın subaylık ünvanını kaldırıyor.

(3 Ağustos): Judet, 23 ve 25 Mayıs'ta yayınladığı küçük düşürücü yazılarından dolayı 5.000 frank zarar ziyan ödemeğe mahkûm oluyor.

Aynı gün Zola onu 18 Temmuz'da çıkan yazısından sonra sahteciliğe başvurmakla suçluyor.

(5 Ağustos): Ağır cezanın tutuklama kararına karşı Zola'nın yargıtayda açtığı dava reddediliyor.

(10 Ağustos): İstinaf mahkemesi üç yazı uzmanının (Belhomme, Varinard, Couard) başvuruşu üzerine verilen hükmü onaylıyarak Zola'yı gıyabında tecilsiz bir ay hapse, 1.000 frank para cezasına ve her uzmana 10.000 frank zarar ziyan ödemeğe mahkûm ediyor.

(10 Ağustos): Jaurès «La Petite République» **(Küçük Cumhuriyet)** gazetesinde «Kanıtlar» başlıklı yazı serisine başlıyor. Bu yazılar Cavaignac'ın konuşmasını çürütüp gizli belgelerin uydurma olduklarını kanıtlıyor.

(11 Ağustos): Cavaignac hükümetteki görevdeşlerine, bellibaşlı Dreyfus'çülerin, Devletin güvenliğine karşı suikast hazırlamaktan ya da anayasaya karşı komplo kurmaktan sanık olarak yüce divana verilmesini öneriyor. Bunlar arasında Mathieu Dreyfus, Scheurer-Kestner, Rane, Zola, Jaurès, Clemenceau, Reinach, Lazare... avukatlar bulunuyor. Brisson bunu reddediyor.

(12 Ağustos): Esterhazy lehine takipsizlik kararı veriliyor ve Esterhazy hemen serbest bırakılıyor.

(13 Ağustos): Cavaignac'ın Bakanlığında görevli bulunan yüzbaşı Cuignet «Sahte Henry»nin gerçekliğinden kuşkuya düşüp Cavaignac'ı bu konuda uyarıyor.

(24 Ağustos): Esterhazy, «kötü tutum ve davranışları alışkanlık haline getirmekten» açığa

çıkarılması konusunu inceleyecek olan bir soruşturma kurulunun önüne çıkıyor.

(27 Ağustos): Kurulun bildirisi olumludur.

(30 Ağustos): Henry, sahteciliği Cavaignac'a itiraf ediyor. Boisdeffre istifa ediyor.

(31 Ağustos): Mont-Valérien'de zorunlu göz hapsine alınan albay Henry intihar ediyor.

General Pellieux emekliliğini istiyor.

(3 Eylül): Davanın yeniden ele alınmasına karşı çıkan Cavaignac, davayı gözden geçirmeyi prensip olarak kabul eden Brisson hükümetinden istifa ediyor. Yerine general Zurlinden atanıyor. Bayan Dreyfus eşiyle ilgili davanın yeniden ele alınmasını istiyor. Dilekçe 26 Eylül'de Adalet Bakanı Sarrien tarafından yargıtayın ceza dairesine gönderilecek.

(4 Eylül): Esterhazy Fransa'dan ayrılıp Brüksel'e, oradan da İngiltere'ye gidecek ve orada yerleşecek. 31 Ağustos'ta açığa alınmıştı.

(17 Eylül): Zurlinden istifa ediyor, yerine general Chanoine atanıyor,

(21 Eylül): Picquart - Leblois davası sekizinci ceza dairesinde. Dava erteleniyor. Picquart, Cherche-Midi'de hapsedilmiştir. Bay Labori ile haberleşemiyecektir.

(11 Ekim): Jaures'in «Kanıtlar» adlı kitabı yayınlanıyor.

(25 Ekim): General Chanoine istifa etti. Brisson azınlıkta kalıyor.

(29 Ekim): Bayan Dreyfus'ün, davanın yeniden ele alınması konusundaki isteğinin yargıtay-

ca kabule değer görüldüğü açıklanıyor. Esterhazy, Légion d'honneur kadrosundan çıkarılıyor.

(31 Ekim): Dupuy hükümeti iş başında. Freycinet Savaş Bakanı.

(24 Kasım): Picquart bir savaş konseyi önüne çıkarılıyor.

(31 Aralık): Fransız Vatan Birliği kuruluyor.

1899 (16 Şubat): Davanın gözden geçirilmesine açıkça karşı çıkan Felix Faure öldü.

(18 Şubat: Loubet Cumhurbaşkanı seçildi. Méline'i tutan sağ kanat, Loubet'yi küçük düşürüyor.

(23 Şubat): Félix Faure'un cenaze töreni. Dèroulède kalabalığı Elysée sarayına sürüklemeye kalkışıyor.

(1 Mart): Yetkiyi geri alma yasası mecliste oylanıyor ve kabul ediliyor. Bu yasayla yargıtay ceza dairesinin davayı gözden geçirme konusunda karar yetkisi geri alınmıştır. Böylece bu konudaki kararı tüm yargıtayın (bütün yargıtay dairelerinin) birlikte vermesi gerekiyordu.

(5 Mayıs): Freycinet istifa ediyor. Yerine Krantz atanıyor.

(31 Mayıs): Déreulède, Seine ağır ceza mahkemesinde beraat ediyor.

(3 Haziran): Dreyfus davasının yeniden ele alınmasına karar veriliyor. Dreyfus, Rennes savaş konseyi önüne çıkıyor.

(4 Haziran): Başkan Loubet, Auteuil'de baron Christiani tarafından baston saldırısına uğruyor.

(5 Haziran): Zola, onbir ay sürgünden son-

ra Fransa'ya dönüyor. Aurore gezatesinde «Adalet» başlığı altında bir yazı yayınlıyor.

(12 Haziran): Dupuy kabinesi düştü.

(13 Haziran): Picquart ve Leblois hakkında takipsizlik kararı veriliyor.

(22 Haziran): Waldeck-Rousseau kabinesi iş başında. Savaş bakanlığına Galliffet getiriliyor.

(24 Haziran): Dreyfus ile Zola'yı temsil eden iki manken bir darağacına asılarak Privas'da, Adliye meydanında yakılıyor.

(1 Temmuz): Dreyfus Fransa'ya dönüyor.

(18 Temmuz): Esterhazy, «Matin» **(Sabah)** gazetesinde çizelgeyi kendisinin yazdığını açıklıyor. Kumandanlarının emri üzerine ve Dreyfus'ün ihaneti konusunda onlara maddî kanıt sağlamak için bu belgeyi kaleme aldığını belirtiyor. Kumandanlar hiçbir kanıta dayanmaksızın Dreyfus'ün suçlu olduğuna inanıyorlardı.

(8 Ağustos): Dreyfus hakkında ikinci dava açılıyor ve büyük bir karışıklık içinde sürüyor.

(14 Ağustos): Bay Labori suikaste uğruyor ve yaralanıyor.

(9 Eylül): Dreyfus'ün «düşmanla gizli haberleşme suçunu işlediği» açıklanıyor ve «hafifletici nedenlerle» ikiye karşı beş oyla, 10 yıl hapse hüküm giydiği belirtiliyor.

(12 Eylül): Mahkeme kararının ertesi günü Zola «l'Aurore» gazetesinde, «Beşinci Perde» başlığı altında sert bir yazı yayınlıyor.

(19 Eylül): Başkan Loubet, Dreyfus'ün affını imzalıyor. Aynı sabah Scheurer-Kestner'in öldüğü öğreniliyor.

(29 Eylül): «l'Aurore» gazetesinde «Zola'nın Bayan Dreyfus'e mektubu» yayınlanıyor.

(28 Ekim): Dört temel kitaptan ilki olan «Döl Bereketi»nin yayınlanması.

(19 Aralık): «l'Aurore» gazetesinde Zola'nın general Gallifet'ye ve Bay Waldeck-Rousseau'ya mektubu çıkıyor. (François Zola davası konusunda).

1900 (23 Ocak): «l'Aurore»da Zola'nın «François Zola» konusunda yazdığı üç yazıdan ilki yayınlanıyor.

(24 Ocak ve 31 Ocak): İkinci ve üçüncü yazılar.

(31 Ocak): Judet tarafından sahtecilikle suçlanan Zola, temize çıkıyor.

(15 Nisan): Evrensel serginin açılışı.

(29 Mayıs): «l'Aurore» gazetesinde Zola'nın «Senatoya açık mektubu» çıkıyor. Yazarın davası düzenli olarak erteleniyor.

(14 Aralık): «Dreyfus Davası»nın tüm olguları için genel af yasası. Zola'yı, Mercier'yi, Picquart'ı... karışık bir halde kapsayan bir yasa bu.

(22 Aralık): «l'Aurore» gazetesi Zola'nın «Cumhurbaşkanı Emile Loubet»'ye af yasasının oylamasından sonra yazdığı mektubu yayınlıyor.

1901 (16 Şubat): Zola'nın Dreyfus Davası konusundaki yazılarını bir araya getiren **«Gerçek Yürüyor»** adlı kitap çıkıyor.

1902 (29 Eylül): Zola'nın ölümü.

(5 Ekim): Anotole France, Monmartre mezarlığında yazarı anlatıyor.

1904 (5 Mart): Dreyfus'e karşı düzenlenen

gizli dosyaya diğer birtakım sahte belgeler sokulduğu ortaya çıkınca, yargıtay, Dreyfus'ün davanın yeniden ele alınması konusundaki isteğini kabule değer görerek tamamlayıcı bir soruşturma açılmasını emrediyor.

1906 18 Şubat): Fallières Cumhurbaşkanı seçiliyor.

(14 Mart): Sarrien hükümeti iş başında.

(12 Temmuz): Yargıtay, Rennes mahkemesinin verdiği kararı mahkemeye havale etmeksizin bozuyor. Kaldırılmış haklar geri veriliyor.

(13 Temmuz): Dreyfus bölük kumandanı olarak yeniden orduya alınıyor. Picquart tuğgeneral olarak orduya alınıyor.

(16 Temmuz): Leblois, VII'ci ilçenin onursal başkanı olarak atanıyor.

(20 Temmuz): Dreyfus'e askerî okul bahçesinde Lejyon donör nişanı veriliyor.

1908 (6 Haziran): Zola'nın kemiklerinin Panthéon kilisesine nakli.

Gregori iki tabanca kurşunu ile Dreyfus'u yaralıyor.

1930: Schwartzkoppen'in «Günce»si yayınlanıyor.

●

(DREYFUS OLAYI)

GERÇEK YÜRÜYOR

Gerçek yürüyor, onu
hiçbir şey durduramaz...

Bu sayfalar, 25 Kasım 1897 günü **«Le Figaro»** da çıktı.

1894'te Dreyfus olayı ortaya çıktığı zaman Roma'daydım. Ve ancak 15 Aralığa doğru döndüm. Orada, doğal olarak, Fransız gazetelerini pek az okuyordum. Olay konusunda birşey öğrenemediğim için uzun süre, farkında olmıyarak ilgisiz kaldım. 1897'de kampanyaya girdiğim sırada, daha sonra yayınlanan kanıtları ve belgeleri tanımak olanağını bulunca, bende ilgi uyanmağa başlamıştı. Bu durum kesin ve sarsılmaz bir kanıya varmam için yeterliydi. Bu arada ilk sayfalarda görülecektir ki, meslekten romancı, böyle bir dram karşısında özellikle tahrik olmuş, coşmuştu. Ve acıma, inan, gerçek ve adalet tutkusu sonradan gelen duygulardı.

*
* *

Bu ne dokunaklı dram ve ne anlı şanlı kişiler! Hayatın önümüze serdiği trajik güzellikteki belger karşısında romancı yüreğim tutkulu

bir hayranlıkla çarpıyor. Bundan yüksek bir ruh hali tanımıyorum.

Olaydan söz etmek niyetinde değilim. Olayı incelemek ve kesin bir fikir edinmek olanağını bulmuş olsam bile, bir soruşturmanın açıldığını, adaletin işe el koyduğunu unutmuyorum. Son derece açık ve sade bir olayı karıştıran tiksinç dedikodular kumkumasına bir şey eklemeden beklemenin, dürüstlüğün gereği olduğunu biliyorum.

Ne var ki, kişiler, bugünden itibaren benimdir. Ben ki, hayata dikkatle bakan bir yolcudan başka bir şey değilim. Ve, adalet görevini yerine getirmediği için, üç yıl öncesinin hükümlüsü, bugünün sanığı benim için kutsal kalıyorsa, dramın üçüncü büyük kişisi, suçlayıcı, kendisinden dürüstçe ve mertçe söz edildiğinden acı çekmemelidir.

En temizinden, en dürüstünden, dupduru bir yaşam! Hiçbir kusuru ve en ufak zayıf bir yanı yok. Militanca hırstan uzak bir tutumla, sürekli olarak izlenen bir tek düşünce. Sonunda meclis üyelerinin saygı dolu sempatisiyle ulaşılan yüksek bir siyasal mevki.

Bir hayalperest, bir ütopyacı değil. Laboratuvarına kapanıp özel araştırmalarla ömrünü geçirmiş olan bir sanayici; o sanayici ki, büyük bir ticarî kuruluşun günlük kaygılarını hesaba katmadan yaşamıştır.

Bütün bunlara büyük bir varlığı da ekliyorum. Tüm zenginlikler, tüm şerefler, tüm mutluluklar; baştan başa çalışma ve dürüstlük içinde geçen

güzel bir hayatın ödülü. Sonuna dek bu sevinç ve iyi ün içinde, değerince yaşamaktan başka bir tek isteği bulunmayan kişi.

İşte insan. Onu herkes tanıyor; göz göre göre hiç kimse yadsımıyacaktır. O insan ki, içinde dramların en acıklısı, en heyecanlısı oynayacaktır. Günün birinde bir kuşku düşer zihnine; o kuşku zaten havayı bulandırmış ve birçok vicdanı rahatsız etmiştir. Bir savaş konseyi, belki de suçsuz olan bir yüzbaşıyı ihanet suçundan mahkûm etmiştir. Ceza korkunç olmuştur: rütbesinin alınmasına, uzak bir yerde hapsedilmesine karar verilmiştir. Buna saldırgan bir tutum alan halkın lânetini de eklemek gerekir. Ve eğer bu adam suçluysa, Tanrım! Sonsuz bir acımanın ürpertisi belirecektir! Böyle bir durum karşısında yanılgıyı düzeltmek olanağının bulunmadığını düşünmek insanın yüreğini soğuk bir dehşetle dolduruyor!

Bay Scheurer-Kestner'in zihninde kuşku belirdiği günden beri, kendisinin de anlattığı gibi, içindeki acı dinmek bilmiyor, öğrendikleri yüzünden kafasına takılan düşünce zihnini kurcalıyor. Gerçeğe duyulan sonsuz gereğin yavaş yavaş kaplıyacağı sağlam ve mantıklı bir zekâdır bu. Bundan yüce, bundan soylu bir şey olamaz. Ve bu adamın içinde olup bitenler beni heyecanlandıran olağanüstü bir görünüm meydana getiriyor. Ben ki, vicdanlara eğilmeyi mesleğimin gereği sayıyorum. Adalet için gerçeğin açıkça savunulması! Bundan daha kahramanca bir savaş yoktur.

Sözün kısası, Bay Scheurer-Kestner sonunda kesin bir bilgi edinmiştir. Gerçeği bilmektedir; yargılamasını yapacaktır. Korkunç bir andır bu. Onunki gibi bir ruh için o dakikanın ne kadar sıkıntılı bir an olduğunu düşünebiliyorum. O, çıkarabileceği fırtınaları bilmiyor değildi, ama gerçek ve adalet her şeyin üstündeydi; çünkü uluslara yücelik sağlayan yalnızca bunlardı. Politik çıkarlar bunları bir an için gölgeleyebilir. Ancak, var olma nedenini gerçeğe ve adalete dayamayan ulus bugün hükümlü bir ulus olmaktan öteye gidemez.

Gerçeği getirmek güzel şey; ama insan bunu övünç vesilesi yapma hırsına kapılabilir. Kimileri gerçeği satarlar. Kimileri ise, hiç olmazsa onu söylemiş olmaktan yarar sağlamak isterler.

Bay Scheurer-Kestner'in tasarısı ise, ödevini yerine getirip ortadan çekilivermekti. O, hükümete şunu söylemeğe karar vermişti: «İşte sorun bu. Bu işi ele alın, bir yanlışı düzelterek dürüstlük gösterin. Adalet sonunda mutlaka zafere ulaşır.» Burada sözünü etmek istemediğim birtakım koşullar yüzünden Bay Scheurer-Kestner'e kulak vermediler.

O andan başlıyarak, Bay Kestner haftalardan beri çıktığı haçlı tepeyi tanıdı. Kestner'in gerçeği elinde tuttuğu söylentisi ortalığa yayıldı. Gerçeği bilen ve onu damların üstünden haykırmayan insan bir halk düşmanından başka birşey olabilir mi? Bay Kestner ilkönce, bitmek tükenmek bilmeyen on beş gün, susacağına dair verdiği söze, sabır ve dayanıklılıkla sadık kaldı. Bu

onbeş gün içinde, kendisine yöneltilen tehditleri, sövüp saymaları, sayısız suçlamaları nasıl soğukkanlılıkla ve baş eğmeden karşıladığını biliyoruz. Neden susuyordu? Neden ilk rasladığına dosyasını açmıyordu? Neden gazeteleri sırlariyle dolduran başkaları gibi yapmıyordu?

Ah! Ne büyük ve bilgece bir davranıştı o! Verdiği sözü bile aşarak sustuysa, sırf gerçeği yüklendiği için böyle davranmıştı. O zavallı gerçek çıplaktı, titriyordu. Herkes onu yuhalıyordu. Onu boğmakta herkesin çıkarı vardı sanki. Bay Kestner, bu duruma düşen gerçeği, bunca hırsa ve öfkeye karşı korumaktan başka bir şey düşünmüyordu. Gerçeğin el çabukluğu ile yok edilmesini önlemeğe and içmişti. Onu zafere ulaştıracak anı ve olanakları bekliyordu. Bundan daha doğal, daha övülmeğe değer ne olabilirdi? Bay Scheurer-Kestner'in, çılgına dönen halkın ona şüpheyle bakması ve sataşması karşısında üç haftadan beri susmasından daha güzel bir şey bilmiyorum. Romancılar, bu kişiyi kaleme alınız! Bir kahraman elde edeceksiniz!

En ılımlılar bile onun beyin sağlığından kuşkuya düşmüşlerdi. O, gücünü yitirmiş, çocuklaşmış bir ihtiyar mıydı acaba? Beyni sulanmaya başlayan bir saf mıydı? Diğerleri, soytarılar ve kötülükçüler onu «cebini doldurmak» la suçladılar. Mesele gayet basitti; yahudiler onun bilinçsizce davranmasını sağlamak için bir milyon vermişlerdi. Ve Bay Kestner bütün bu aptalca iddialara geniş bir kahkaha ile olsun cevap vermedi.

Bay Scheurer-Kestner dupduru yaşamıyle ortadadır. Onu suçlayanları, onuruna saldıranları bir an için alıp karşısına koyun ve yargılayın. Onunla ötekiler arasında bir seçme yapmak gerekir. Onun gerçeğe ve adalete duyduğu o soylu gereğin dışında, onu harekete geçirecek nedeni bulunuz. O, sataşmalardan derin bir üzüntü içindedir. Yüksek mevkiinin sarsılmakta olduğunu hissediyor. Ama kahramanca ödevini yerine getirmek için her şeyini feda etmeğe hazırdır. Susuyor ve bekliyor. Bu tutum olağanüstü bir yüceliktir.

Söylediğim gibi, olayın kendisiyle uğraşmak istemiyorum. Bununla birlikte bir kez daha şunu tekrarlamak zorundayım: sorun olduğu gibi ele alınmak istenirse, bu olay gayet yalın ve son derece açıktır. Bir adlî hata; acıklı, kötü bir durumdur; ama her zaman olabilir. Yargıçlar yanılıyorlar; askerler de yanılgıya düşebilirler. Ordunun şerefi karıştırılıyor bu işe? Şayet bir hata varsa, yapılacak en güzel iş onu düzeltmektir. Ve asıl hata, dikkafalılık edip yanılmış olmayı kesin kanıtlar karşısında bile kabul etmemekle başlar. Aslında başka bir zorluk yoktur. Bir hata yapılmış olabileceğini, ve sonra bunu kabul etmenin sıkıntısı karşısında tereddüte düşüldüğünü öğrenmeğe karar verilirse, işler yoluna girecektir. Bilenler beni anlıyacaklardır.

Korkulacak esrarlı karmaşıklıklara gelince; bu durum işsiz güçsüz seyirci takımı için bir korkuluktur. Kampanyaların en çirkini ile çileden çıkarılan bir halk oyu karşısında bulunuyoruz.

Basın kaçınılmaz bir güçtür; sözün kısası, onun kötülükten çok iyilik yaptığına inanıyorum. Ne var ki, kimi gazeteler de, satışlarını üç katına çıkarmak amacıyle tahriklerde bulundukları için suçludurlar. Budalaca yahudi düşmanlığı bu çılgınlığı körüklemiştir. Hafiyelik almış yürümüştür; en temiz, en mert kişiler çamurlanmaktan çekindikleri için, görevlerini yapmaya cesaret edememektedirler.

Sonunda öyle korkunç bir karışıklığa gelindi ki, bütün duygular kötü yorumlanır oldu. İnsan beyni sulanmış ya da satılmış damgasını yemeyi göze almadan adalet isteyemez oldu. Yalanlar yayılıyor. Ciddî gazeteler tarafından en açıkça öyküler uyduruluyor. Tüm ulus çıldırmış sanki. Oysa azıcık sağduyu her şeyi hemen yoluna sokacaktır. Ah! Yine söylüyorum; baştakiler kışkırtılmış kalabalığa rağmen, mertçe davranırlarsa her şey kolayca düzelecek.

Bana öyle geliyor ki, Bay Scheurer-Kestner'in gururlu sessizliğinde, aynı zamanda, herkesin harekete geçmeden önce vicdan muhasebesi yapmasını beklemek arzusu da var. Bay Kestner, yüksek mevkiinin, servetinin ve mutluluğunun yıkılması pahasına, gerçeği ortaya çıkarmasını emreden ödevini anlatırken şu hayranlığa değer sözü söylemişti: «Başka türlü yaşayamazdım.» İşte, bu olaya adı karışmış olan tüm namuslu kişilerin söylemesi gereken de budur; adaletin yerine gelmesini sağlayamazlarsa yaşayamıyacaklardır.

Eğer siyasal nedenler adaletin gecikmesini gerektiriyorsa, bu kaçınılmaz sonucu daha da ağırlaştırarak geciktiren yeni bir hata olacaktır.

Gerçek yürüyor, onu hiçbir şey durduramıyacaktır.

●

LONCA

Bu sayfalar 1 Aralık 1897 günü **«Le Figaro»** da çıktı.

Dreyfus olayı konusunda bu gazeteye bir dizi yazı yazmayı, olaylar gözler önüne serildikçe de tam bir kampanya açmayı epeyden beri düşünüyordum. Bir gezintide gazetenin müdürüne rastladım. Bay Fernand de Rodays'ye. Gelip geçenlerin ortasında oldukça duygulu konuştuk. Bunun üzerine, onun da benimle aynı kanıda olduğunu sezerek yazılar önermeğe karar verdim. Birdenbire oldu bu. Böylece, önceden tasarlamaksızın bu işe bağlandım. Bununla birlikte şunu da hemen ekliyeyim ki, günün birinde nasıl olsa konuşacaktım, çünkü susmam olanaksızdı. **«Le Figaro»** nun bu ciddî savaşa nasıl bir güçle başladığı ve özellikle sonunda onu nasıl yönettiği hatırlardadır.

***

Buluşun ne olduğu biliniyor; onu tasarlıyanlara yaraşır bir bayağılığı ve saçmalığı var.

Yüzbaşı Dreyfus'e bir savaş konseyi tarafından ihanet suçundan hüküm giydirildi. O zamandan beri, Dreyfus vatan haini oluyor. İnsan olmaktan çıkıp soyut bir kavram haline geliyor. Vatanı satmak, galip düşmana bırakmak anlamı-

nı taşıyan düşünceyi cisimleştirmiş oluyor. O, yalnızca şimdiki ve gelecekteki satılmışlık kavramı olmakla kalmıyor; geçmişteki satılmışlığı da temsil ediyor. Çünkü eski bozgunu da ona yüklüyorlar; yalnızca ihanet yüzünden yenildiğimize inanıyorlar.

İşte kara ruhlu kişi, tiksinç yüz, ordunun yüz karası, kardeşlerini satan haydut; Yuda'nın Tanrı'yı sattığı gibi. Ve, o da yahudi olduğuna göre, sorun gayet basitti: zaten vatansız olan zengin ve güçlü yahudiler milyonlarıyle yer altı çalışması yapacaklar ve, vicdanları satın alarak, Fransa'ya karşı iğrenç bir komplo hazırlayarak, suçlunun eski saygınlığını yeniden sağlamağa çalışacaklardır. Bunu suçlunun yerine bir suçsuzu koymak pahasına yapacaklardır. Hükümlünün ailesi de olaya karışıyor. Böylece adaleti küçük düşürmek, yalanı kabul ettirmek, halkı küstahça bir kanpanya ile karalamak için paralar dökülüyor. Bütün bunlar bir yahudiyi lekeden kurtarıp onun yerine bir hristiyanı koymak için yapılıyor.

Demek ki, bir lonca meydana geliyor. Demek oluyor ki, bankacılar bir araya geliyorlar, ortaya para koyup halkın sağlığını sömürüyorlar. Kımıldayan çamuru ödeyen bir kasa var bir yerde. Pek büyük bir karanlık girişim bu. İşin içinde maskeli kişiler var. Gece köprüler altında bilinmeyen kişilere büyük paralar veriliyor. Büyük kişiler baştan çıkarılıyor. Eski doğruluk aşırı fiyatlar karşılığında satın alınıyor.

Ve lonca böylece yavaş yavaş genişliyor,

karanlıkta güçlü bir örgüt haline geliyor; haine şeref kazandırmak ve Fransa'yı alçaklık dalgası altında boğmak için hayasızca bir fesat yuvası oluyor.

Bu loncayı inceliyelim.

Yahudiler para yapmışlardır; ve suç ortaklarının şerefini ödeyenler de onlardır. Doğrusu, şimdiye dek ne harcadıklarını bilmiyorum. Ama, on milyonu geçmemişlerse, verdiklerini anlıyorum. İşte budalaca yahudi düşmanlığının günden güne çamura sürüklediği Fransız vatandaşları, bizimle eşit olan kardeşlerimiz. Onlar yüzbaşı Dreyfus'le ezilmek istenmişlerdir. Aralarından birinin suçu tüm bir soyun suçu haline getirilmeğe çalışılmıştır. Hepsi hain, hepsi satılmış, hepsi hükümlü haline gelmiştir gözümüzde. Ve bu durum karşısında bu insanların şiddetle protestoya kalkışmalarını, kendilerini temize çıkarmağa çalışmalarını, kendilerini yok etmek için açılan savaşta vuruşa vuruşla karşılık vermelerini istemiyorsunuz! Hiç kuşkusuz, dindaşlarının suçsuz olduğunun ortaya çıkmasını görmeyi tutku ile istiyorlar. Bunda anlaşılmayacak bir şey yok. Hükümlünün eski saygınlığını yeniden sağlamak onlara olanaklı görünüyorsa, bu işe elbette yürekten sarılmalıdırlar.

İşin asıl olağanüstü olan yanı, herkesin yahudiler tarafından satın alındıklarını söylediği kişilerin şaşmaz doğruluklariyle ün yapmış kişiler oluşudur. Bu durum karşısında, kendilerini milyonlariyle savunmak zorunda kalmışlarsa yahudileri hoş görmeğe hazır olmama rağmen, yi-

ne de gişeden kuşkuya düşüyorum. Kırımlarda ele geçen bütün olanaklardan yararlanılır.

Yahudilerden sakin bir şekilde söz ediyorum; çünkü onları ne seviyor, ne de onlardan nefret ediyorum. Onlar arasında candan bir dostum yok. Benim için insan olmaları yeter.

Şu da var ki, sorun yüzbaşı Dreyfus ailesi açısından ele alınınca iş değişir. Bu noktada, anlayış göstermeyen, eğilmeyen kişinin yüreği hor görülmelidir. Şurası kesinlikle bilinmelidir ki, aile, evlâdının suçsuz olduğuna inanıyorsa, varını yoğunu harcamak zorundadır. Bu onun hakkı ve ödevidir. O kutsal eşiği hiç kimsenin lekelemeğe hakkı yoktur. O göz yaşı döken eve, yas tutan bir kadının, kardeşlerinin, ana-babanın bulunduğu yere hiç kimse şapkasını eline almadan girmemelidir. Bu aile karşısında ancak hoyrat kişiler seslerini yükseltip küstahça bir tutum alabilirler. Hainin kardeşi! O kardeşe yöneltilen hakaret bu! Nasıl bir ahlâk içinde yaşıyor, hangi Tanrı'ya hizmet ediyoruz ki, böyle bir şey yapabiliyoruz? Nasıl oluyor da, bir kişinin hatasını tüm aileye yükleyebiliyoruz? Kültürümüze, yüce gönüllülüğümüze yaraşmayan aşağılık bir davranış bu. Yüzbaşı Dreyfus'ün kardeşine ödevini yerine getirdiği için sövüp sayan gazeteler Fransız basınının yüz karasıdırlar.

Bir kardeş olarak en başta o değil de kim konuşmalıydı? O görevini yapıyor. Onun adalet isteyen sesi yükseldiği zaman hiç kimsenin araya girecek durumu yoktu. Bir adli hatanın söz konusu olabileceği, gerçeğin ortaya çıkarılması gerek-

tiği sorununu ortaya atacak kadar soylu davranmıştı. Sövgüler, sataşmalar ne kadar yoğunlaşırsa yoğunlaşsın, bu durum, ortada bulunmayanın savunmasını onun kanından olanların, umut ve inançlarını koruyanların yapmakla yükümlü oldukları gerçeğine gölge düşüremez. Üstelik, hükümlünün suçsuzluğuna en güçlü manevi kanıt da, dürüstlüğüne ve vatanseverliğine en ufak bir leke düşmemiş olan saygıdeğer bir ailenin halâ sarsılmaz bir inanç içinde bulunmasıdır.

Sonra, kurucu yahudilerin arkasından, yönetici ailenin arkasından, loncanın sade üyeleri, yani satın alınanlar geliyor. En eskilerinden ikisi Bay Bernard Lazare ile binbaşı Forzinetti'dir. Sonra bay Scheurer-Kestner ile Bay Monod var. Son olarak da albay Picquart bulundu. Bay Leblois'yı hesaba katmıyoruz. Ayrıca, ilk yazımdan bu yana beni de çeteden saydıklarını sanıyorum.

Ama siz, bu korkunç çirkefle bitiverenler, sahte vatanseverler, yaygaracı yahudi düşmanları, halkın çözülmesini sömürenler, bu loncayı siz istediniz, siz meydana getirdiniz.

Her şey gün gibi ortada değil mi? Lonca olsaydı uyuşma olacaktı. Hani, uyuşma nerede? Yalnızca kimi vicdanlar hüküm giydirmenin ertesi günü rahatsızlık duymağa başlamışlardır. Herkese suçsuzluğunu haykıran zavallı bir insan karşısında duyulan bir kuşkuydu bu. Duyulan ürpertiyi bize en dokunaklı şekilde anlatan binbaşı Forzinetti olmuştur.

Sonra, Bernard Lazare, içindeki kuşkuyu aydınlığa kavuşturmağa çalışıyor. Ne var ki, tek

başına yaptığı soruşturma, bir türlü delemediği karanlıklar içinde sürüp gidiyor. Bernard Lazare bir broşür yayınlıyor. Bugünkü açıklamaların arifesinde de ikinci broşürünü çıkarıyor. Loncanın diğer üyeleriyle hiç bir ilişkisi bulunmadan, yalnız başına çalıştığının kanıtı şu ki, kesin gerçeği bilemedi ve bu konuda hiç bir şey söylemedi. İşte böyle, üyelerin birbirini tanımadıkları gülünç bir lonca bu!

Sonra, Bay Scheurer-Kestner de kendi yönünden gerçek ve adalet gereği kıvranıyor ve doğru bir kanıya varmak için çalışıp çabalıyor. Ama bunu, o anda albay Picquart tarafından yürütülen resmi-resmi diyorum- soruşturmayı bilmeden yapıyor. Bu soruşturmanın albayın savaş bakanlığındaki görevi dolayısıyla yolunda gittiğini belirtmek gerekir. Her biri kendi yönünden aynı amaç için çalışan, ama birbirini tanımayan bu iki insanın en son anlarda birleşip yan yana yürümeleri için sonradan öğrenildiği üzere, bir raslantı gerekmiştir.

Loncanın bütün öyküsü şu: iyi niyetli ,gerçekçi ve haksever kişiler ufkun dört ucundan hareket edip birbirlerini tanımadan, ayrı yollardan, aynı amaca doğru yürümüşler, sessizce, her yeri araştırarak yol almışlar ve bir sabah aynı noktaya varmışlardır. Sonunda, hepsi gerçeğin yol kavşağında, adaletin mukadder randevusunda bir araya gelip el ele vermişlerdir.

Görüyorsunuz ki, onları şimdi bir araya getiren, saflarını sıklaştırmağa, namuslarının gereği-

ni yapmaya zorlayan sizsiniz. O insanlar ki, üstlerine hakaretler yağdırıyorsunuz, gizli tertipler yapmakla suçluyorsunuz. Oysa onlar yüksek bir onarımdan başka bir şey istememişlerdir.

Çok çeşitli tutkular ve çıkarlar dolayısıyla on, yirmi gazete, tiksinti duymadan okuyamadığım iğrenç bir basın, vicdanları altın fiyatına satın alan bir yahudi loncasının bulunduğuna ve lânet edilecek bir komplo hazırladığına inandırmak için durmadan çalışıyor. Bu gazetelere göre loncanın ilkönce haini kurtarıp yerine bir suçsuzu koyması gerekiyordu. Sonra, ordu küçük düşürülecek, tıpkı 1870'te olduğu gibi Fransa satılacaktı. Karanlık tertibin romansı ayrıntılarını geçiyorum.

İtiraf etmeliyim ki, bu düşünce halkın büyük bir çoğunluğunun kanısı haline gelmiştir. Sekiz günden beri bir çok sade kişi yanıma gelip şaşkın bir tavırla şu soruyu sordular bana: «Demek Bay Scheurer Kestner bir haydut değil, öyle mi? Bu adamlarla harcanıyorsunuz siz! Onların Fransa'yı sattığını bilmiyorsunuz!»

Böylesine bozuk bir düşüncenin her türlü hokkabazlığa olananak vereceğini çok iyi sezdiğim için yüreğim burkuluyor. Ve daha kötüsü, kalabalığa karşı gitmek gerekince, yiğit kişi az çıkıyor. Yüzbaşı Dreyfus'ün suçsuzluğuna inandıklarını kulağınıza fısıldayan çok olur; ama tehlikeye atılmayı, dalaşmayı göze alamıyacaklarını söylerler.

Kamu oyunun arkasında, savaş bakanlığının ona bel bağlayan büroları var. Bu durumdan bugün için söz etmek istemiyorum, çünkü adaletin yerine getireceğini hâlâ umuyorum. Ne var ki kötü niyetlerin en inatçısı ile karşı karşıya bulunduğumuzu kim sezmiyor? Yanlışlıklar yapıldığını, kusurlar işlendiğini hiç kimse itiraf etmek istemiyor. Olaya ismi karışan kişileri korumakta direniliyor. İşi kökünden çözüme bağlamaktan kaçınmak için her şeye kararlı olunduğu görülüyor. Ve durum gerçekten, öylesine ağır ki, gerçeği elinde tutanlar bile onu haykırmakta tereddüt ediyorlar. Gerçeğin eninde sonunda kendini kabul ettireceğini ve böylece kendilerinin onu söylemenin acısından kurtulacaklarını umuyorlar.

Ama hiç olmazsa bir gerçek var ki, bugünden tezi yok bütün Fransa'ya yayılmasını isterdim. O gerçek de şu: ona, haksever ve yüce gönüllü Fransa'ya gerçek bir cinayet işletilmektedir. İş bu noktaya gelince, Fransa yanıltılamaz. Üç yıldır, işlemediği bir suçtan dolayı dayanılmaz koşullar altında ceza çekmekte olan bir zavallıya karşı çıldırtılamaz. Evet, uzakta, ıssız bir odacıkta, kızgın güneşin altında, insanlar arasından alınıp götürülen bir kişi var. Onu insanlardan ayıran yalnızca engin deniz değil; aynı zamanda, onu canlı bir duvar arkasına kapayan on bir gardiyan var. Bir tek insanı alıkoymak için on bir kişi hareketsiz hale getirilmiştir. Hiçbir katil, hiçbir deli böyle sıkışık bir yere kapatılmamıştır. Ve bütün bir halkın lâneti altında sonsuz bir ses-

sizlik, ağır bir can çekişme! Şimdi bu adamın suçsuz olduğunu söylemeyi göze alıyor musunuz?

Bizler, loncanın üyeleri bunu söylüyoruz işte. Ve bunu Fransa'ya söylüyoruz. Ve sonunda bizi mutlaka işiteceğini umuyoruz. Çünkü o haklı ve güzel dâvalar için her zaman çoşmuştur. Ona diyoruz ki, biz ordunun şerefini, ulusun yüceliğini istiyoruz. Bir adli hata işlenmiştir. Ve bu hata düzeltilmedikçe Fransa, eti yavaş yavaş kemiren gizli bir kansere tutulmuşçasına acı çekecek, cılızlaşacaktır. Ve eğer onu yeniden sağlığa kavuşturmak için kesilmesi gereken birkaç öğe varsa kesilmelidir!

Kamu oyunu etkilemeğe, onu iğrenç basının sürüklediği bunalımdan kurtarmağa, mertliğine, çok eski gönül yüceliğine kavuşturmağa çalışan bir lonca. Diplomatik ilişkilerimizin söz konusu olmadığını, ordunun şerefinin asla dava ile ilgili bulunmadığını, ancak kimi kişilerin lekelenebileceğini her sabah tekrarlamak için kurulan bir birlik. Her türlü adli hatanın onarılabileceğini ve, bir savaş konseyinin yanılamıyacağı bahanesiyle bu türden bir hatada inatla ısrar etmenin dik kafalılıkların en kötüsü, yanılmazlığın en ürküncü olduğunu kanıtlamak amacını güden bir lonca.

Gerçek ortaya çıkıncaya, adalet geri gelinceye dek, tüm engeller ortasında yıllarca savaşmak gerekse bile, kampanyasını sürdürecek olan bir birlik.

Oh! Böyle bir loncada elbette ben de varım; ve umarım ki buna Fransa'nın tüm yiğit kişileri katılacaklardır.

●

TUTANAK

Bu sayfalar 5 aralık 1897 günlü «Le Figaro»da çıktı.

Bu yazı, «Le Figaro»da yayınlamama izin verilen üçüncü ve son yazıdır. Bunu bile yayınlamak biraz güç oldu. Ve görüleceği üzere, kampanyamı sürdürmenin olanaksızlığını sezdiğim için halka veda etmeyi uygun buldum. Gazetenin her zamanki okuyucuları telâşa düşüyorlardı. Bir gazetenin müşterilerinin tutkularını ve alışkanlıklarını hesaba katmak durumunda olduğunu kabul ediyorum. Bundan dolayıdır ki, ne zaman böyle bir durumla karşılassam, savaşın yeri ve koşulları konusunda yanıldığımı düşünerek yalnızca kendime çatarım. Şu da var ki, «Le Figaro» bu üç yazıyı kabul etmekle bu konuda gene de yürekli davranmıştır; kendisine teşekkür borçluyum.

***

An! Üç haftadan beri de ne korkunç, ve unutulmaz günler geçirdik; ne görünümdür o! İçimde insanlık duygularımı böylesine harekete geçiren, yüreğimi bu denli sıkıntı ve öfke ile dolduran başka bir görünüm tanımıyorum. Budalalığa ve kötü niyete karşı kin duyarak çileden çıktım. Gerçeğe ve adalete öylesine susadım ki

sade ve sessiz bir kişiyi ölümü göze alacak hale getiren yüce ruh eylemlerini iyice anladım.

Bugün olay düzenli ve mantıklı bir aşamaya giriyor. Bizim de durmadan istediğimiz şey buydu. Bir savaş konseyi işi ele aldı. Bu yeni davanın sonunda gerçeğin ortaya çıkacağı kanısındayız. Biz de asla başka bir şey istemedik. Şimdi bize susup beklemek düşüyor; çünkü, gerçeği biz değil, savaş konseyi apaçık ortaya çıkarmak zorundadır. Sonunda gerçeğin eksik yanı görülmedikçe yeniden işe karışmayacağız. Gerçeğin tam olarak ortaya çıkmaması ise kabul edilecek bir varsayım değildir.

Şu var ki, ilk aşama sona erdiğine göre, o karanlık ve karışık durum, nice çirkin vicdanları açığa çıkaran o rezalet bittiğine göre, tutanak kaleme alınmalıdır; o kepazeliğin özeti yapılmalıdır.

İlkönce, basını ele alalım.

Aşağılık basının azgınlığını gördük. Esenliksiz meraklar dolayısiyle para kazandılar. Karalanmış kâğıt parçalarını satmak için halkı allak bullak ettiler; çünkü halk sakin, sağlam ve güçlü olunca müşteri bulamazlardı. Bunlar özellikle akşam çığırtkanlarıdır. İri puntolu ahlâksızca başlıklarıyle gelen geçeni durduran varakparelerdir bunlar.

Daha yukarıda, pek çok kimseye hitap eden ve halk oyunu oluşturan bir meteliklik halk gazetelerini de gördük. Fransa'mızın sevgili halkında tüm yüce gönüllülüğü, tüm gerçek ve adalet isteğini öldürüp, şiddetle yürüttükleri yobazca bir

kampanya ile, gaddarca tutkular esinlediklerini gördük. İyi niyetlerine inanmak isterim. Ne yazık ki, bu eskimiş kalem tartışmacılarının, bunak kışkırtıcıların, yurtsever geçinen dar kafalıların beyinleri, suçların en kirlisini işlemişler, kamu vicdanını karartıp bütün bir halkı şaşırtmağa çalışmışlardır. Bu iş, kimi gazetelerde bayağı birtakım yollarla yapılarak iğrenç bir hal almıştır. Yalan, lekeleme, gammazlık adet haline getirilmiştir. Bütün bunlar çağımızın büyük yüz karası olarak kalacaktır.

En sonunda, büyük basının, ciddi ve şerefli diye adlandırılan basının bütün bunlara kaygısızca yardımcı olduğunu gördük. Şaşırtıcı diyebileceğim bir sakinlikle bu tutumu aldığını belirtmek zorundayım. Bu dürüst gazeteler, her şeyi, gerçeği olduğu kadar hatayı da titiz bir özenle saptamakla yetinmişlerdir. Zehirli ırmak yanlarından aktığı halde kıllarını bile kıpırdatmamışlardır. Kuşkusuz tarafsızlıktı bu. Ama ne anlamı vardı? Bir tek yüksek ve soylu ses, bu namuslu basında bir tek ses çıkıp da insanlığın, hakarete uğrayan adaletin yanını tutmamıştır!

Böyle bir belirtinin diğer seyirciler üzerinde nasıl bir etki yaptığını bilmiyorum; çünkü kimse konuşmuyor, kimse öfkelenmiyor. Ama bu belirti beni ürpertti; çünkü bununla, çektiğimiz hastalık beklenmedik bir şiddetle kendini gösteriyordu. İğrenç basın halkı kemirdi. Ve bir bozulma, bir çürüme nöbeti sonunda yara meydana çıktı.

Şimdi yahudi düşmanlığı.

Suçlu olan o. Bizi bin yıl geriye götüren bu barbarca kampanyanın kardeşliğe duyduğum gereğe, hoşgörüye ve insan olğunun özgürlüğüne olan tutkuma ters düştüğünü daha önce söylemiştim. Din savaşlarına dönmek, dinsel zulümleri yeniden başlatmak, soyların birbirini yok etmesini istemek, özgürlük çağımızda öylesine saçma ki, böyle bir girişim bana özellikle budalalık olarak görünüyor. Bu girişim, sisli bir beyinin, dengesiz bir müminin, uzun zaman kendini tanıtamayan ve çirkin de olsa bir iş yapmak isteyen yazarların kendilerini gösterme merakının ürününden başka birşey değildir. Ben böyle bir eylemin Fransa'da kesin bir önem kazanacağına asla inanmak istemem. O Fransa ki, vicdan özgürlüğünün, kardeşlik duygularının ve sağ duyunun ülkesidir.

Bununla birlikte, tüyler ürpertici kötülükler meydanda. Zararın pek büyük olduğunu itiraf etmek zorundayım. Halkın tümü zehirlenmemişse de, zehir halkın içine salınmıştır. Panama skandalıyla bizi saran tehlikeli azgınlığı yahudi düşmanlığına borçluyuz. Bu çirkin Dreyfus olayı da onun ürünüdür: adli hata onun yüzünden işlenmiştir, halkı deliye döndüren odur. Onun yüzündendir ki, halk, esenliğimizin ve iyi ünümüzün korunması için hatanın rahat ve soylu bir tutumla kabul edilmesine karşı çıkıyor. Daha ilk kuşkular karşısında gerçeğe eğilmekten daha sade, daha doğal bir davranış olabilir miydi? İşin çığrından çıkmasına, kendimizi taşkınlığa kaptır-

mamıza yolaçan gizli bir zehir bulunduğu anlaşılmıyor muydu?

Bu zehir yahudilere karşı duyulan zorlu kindir. Bu kin, yıllardan beri her sabah halka aktarılıyor. Bu işi yapanlar, halkı zehirleyen bir çete halinde çalışıyorlar. Ve asıl tuhafı, bunu ahlâk adına, din adına yapıyorlar. Bunların öç alanlar ve adaleti koruyanlar olarak ortaya atıldıklarını görüyoruz. Savaş konseyini çevreleyen bu havanın onu etkilemediğini kim söyleyebilir? Ülkesini satan bir yahudi ortada olunca işler kendiliğinden yoluna girmişti. Ağır suçu açıklayan hiçbir insani neden bulunmuyorsa, sanığın kusursuz bir yaşamı varsa, suçlu sayılması için yahudi olması yetmez mi?

Bugün, durumun aydınlanmasını istediğimizden bu yana yahudi düşmanları daha zorlu, daha ibret verici bir tutum almışlardır. Bir yahudinin suçsuzluğu ortaya çıkarsa, yahudi düşmanları için ne büyük bir şamar atacaktır bu! Bir yığın yalan suya düşecektir. Sade insanlar kalabalığını ancak aşırı sövgülerle ve saygısızca iftiralarla etkiliyebilen bir tarikatın da yıkımı demektir bu.

Toplumun kötülükçüleri gerçeğin gün ışığına çıkacağını düşündükçe kudurmuşlardır. Aşırı öfke içinde neler yaptıklarını gördük. Ne yazık ki, onların yanılttıkları kalabalığın kargaşalığını da gördük.

Kamu oyu yolunu şaşırmıştı. Küçük, gösterişsiz insanlardan meydana gelen o sevgili halk bu-

gün yahudilerin üstüne yürüyor. O halk ki, yarın bir namuslu kişi çıkıp da adaletin kutsal ateşini yaksa, yüzbaşı Dreyfus'ü kurtarmak için devrim yapar.

En sonra, seyirciler, oyuncular, siz ve ben; hepimiz.

Bu ne karışıklık, durmadan büyüyen ne çirkeftir bu! Çıkarların ve hırsların günden güne daha şiddetle çarpıştığını gördük. Ahmakça öykülerin, utanç verici dedikoduların, en küstahça yalanlamaların gözlerimizin önüne serildiğini gördük. Sağduyuya her sabah şamar indiriliyordu. Kötülüğe alkış tutuluyor, erdem yuhalanıyordu. İnsana yaşamanın onurunu ve sevincini tattıran nitelikler can çekişiyordu. Sonunda bütün bunlar iğrenç bulundu. Olacağı buydu! Ama bu yapılanları isteyen kimdi? Efendilerimiz, ki bir yıldan beri uyarılmışlardı, hiçbir şey yapmayı göze alamamışlardı. Soruşturmayı onlar yapmışlardı; dosya ellerindeydi. Ve, son ana dek, vatanseverce yalvarıp yakarmalara rağmen, hareketsiz kalmakta inat ettiler. Oysa onlar işi ele alabilirler, bazı kişilerin itibarı pahasına olayı bir sınır içine sokabilirlerdi. Onlara önceden söylendiği gibi çamur ırmağı taşmıştır ve bu onların hatasıdır.

Bir soruşturma süresince gerçeğin ortaya çıkmasını isterken kaçıkların üstün geldiğini gördük. Gerçeği bildiklerini söyleyenler bunu bir türlü açıklayamıyorlardı. Soruşturma görevi alan generale gerçek söylenmişti. Gerçeği ortaya koymak onun ödeviydi. Gerçek, sorgu yargıcına da söylenecektir. Ve o, gerçeği işitmek, adalet ey-

lemine gerçeği temel yapmak için gerekli nitelikte olacaktır. Gerçek! Bütün bir eski örgütü sarsan böyle bir serüvende gerçek anlayışınız nedir? Sabırlı olunuz, gerçek ortaya çıkacaktır; ne var ki biraz anlayış ve doğruluk gereklidir.

Vatanseverliğin alçakça sömürüldüğünü, bir tek Fransız ailesini ilgilendiren şeref meselesine yabancının görüntüsünün karıştığını gördük. En kötü devrimciler orduya ve onun şeflerine hakaret edildiğini haykırdılar. Ve kalabalığın elebaşları, kamu oyunu ayaklandıran birkaç gazete karşısında yalnızca yılgı hüküm sürdü. Meclislerimizden bir tek kişi çıkıp da, namuslu bir insan olarak sesini yükseltmedi. Hepsi tereddüt içinde, suspus kaldılar, kendi gruplarının tutsağı oldular, önümüzdeki seçimlerin kaygısı içinde hepsi kamu oyundan korktu. Ne bir ılımlı kişi, ne bir radikal, ne de bir sonyalist kalkıp vicdanına göre konuşmadı. Halkın yol göstericileri olduklarını ileri sürenler, dar politikacı taktiğiyle, ya da kişisel durumlarının tehlikeye düşmesi korkusuyla susarlarsa, kargaşalık içinde ülkenin yolunu bulmasını nasıl istersiniz?

Görünüm öylesine içler acısı, öylesine korkunç, öylesine sert oldu ki, çevremde şu sözlerin tekrarlandığını duymağa başladım: «Böyle bir toplumsal sapma bunalımı meydana gelebildiğine göre Fransa oldukça hasta.» Hayır! İsteği ve yeteneği dışında yolundan saptırılmıştır. Yalnızca ona insanlıktan ve adaletten söz edilsin; bir anda doğru yolu bulacak o, efsanevi ince gönüllülüğüne kavuşacaktır.

Birinci perde bitti. Korkunç görünümün üstüne perde indi. Umalım ki yarınki sahne bizi yüreklendirsin ve içimize su serpsin.

Gerçeğin yürümekte olduğunu ve hiç bir şeyin onu durduramıyacağını söylemiştim. İlk adım atılmıştır, ikincisi de atılacaktır; arkadan diğer adımlar ve en sonunda kesin sonuca ulaştıran adım gelecektir. Matematiksel bir durumdur bu.

Şimdilik, savaş konseyinin kararını beklemek üzere görevim bitmiştir. Gerçeğin ortaya çıkmasını, adaletin yerine gelmesini ve bunlar için bir kez daha savaşa girişmek zorunda kalmamayı gönülden diliyorum.

●

GENÇLİĞE MEKTUP

Bu sayfalar 14 Aralık 1897 günü satışa çıkan bir broşür halinde yayınlanmıştır.

O sıralarda yazılarımı kabul edecek hiçbir gazete göremediğim ve ayrıca, kesinlikle özgür olmayı istediğim için savaşımı bir dizi broşürle sürdürmeyi düşündüm. İlk önce, düzenli olarak, belli bir günde haftada bir tane çıkarmayı düşündüm. Sonra, yayın tarihlerini her broşür için ayrı ayrı kararlaştırmayı daha uygun buldum. Böylece ancak yararlı bulduğum günleri seçecektim.

*
**

Sokaklarda çeteler halinde koşan, öfke ve heyecanlarınız adına gösteriler yapan, hoşnutsuzluk içindeki vicdanınızın haykırışlarını açığa vurmak gereğini duyan gençler, nereye gidiyorsunuz? Öğrenciler nereye gidiyorsunuz.

Nüfuzunu kötüye kullananları mı protesto edeceksiniz? Politik uzlaşmalardan ve yaşamın günlük alçaklıklarından habersiz, tecrübesiz ruhlarınızda yanan gerçek ve adalet gereğini küçümseyen mi oldu?

Toplumsal bir haksızlığı mı düzelteceksiniz? Heyecanlı gençliğinizle protestoda bulunarak, mutluların ve bu dünyadan nasibini alamayanların yazgılarını bu denli yanlış tartan bozuk teraziyi kınayacak mısınız?

İnsan soyunun hoşgörüsünü, bağımsızlığını doğrulamak için; özgür kafalarınızı, bilimin iflâsını ilân ederek eski hataya sürüklemek isteyen kimi dar kafalı yobazları ıslığa mı tutacaksınız?

İki yüzlü bir kişinin penceresi altında, geleceğe, getirmekte olduğunuz yeni yüzyıla beslediğiniz sarsılmaz inancı mı haykıracaksınız? O yüzyıl ki, adalet ve sevgi adına dünya barışını gerçekleştirmekle ödevlidir.

— Hayır, hayır! Bir adamı, bir ihtiyarı yuhalıyacağız. O ihtiyar ki, çalışma ve dürüstlük içinden geçen uzun bir yaşamdan sonra, haklı bir davayı tutabileceğini, durumun aydınlanmasını ve Fransız vatanının şerefi için, bir hatanın düzeltilmesini, zarara uğramaksızın isteyebileceğini düşünmüştür.

Ben gençliğimde, Quartier Latin'in gençliğin yüksek tutkularıyle, özgürlük aşkıyle, beyinleri ezen ve ruhları baskı altında tutan kaba kuvvete karşı duyulan kinle titrediğini gördüm. İmparatorluk yönetimi altında gençliğin mertçe karşı koyarak görevini yerine getirdiği, hatta kimi vakit haksız bile olsa, her zaman özgürlük için çaba harcandığını gördüm. Gençlik o zamanlar Tuileries sarayına hoş görünen yazarları ıslığa tutuyor, derslerini karanlık gördüğü hocaları hırpalıyor, karanlığın ve zulmün yanında boy gösteren herkese karşı çıkıyordu. Gençlikte yirmi yaşın o güzel çılgınlığının kutsal ateşi yanıyordu. Tüm umutların gerçek sayıldığı, yarının, kusursuz devletin zafer günü olarak görüldüğü yaştı o.

Ve, öğrenci gençliği ayaklandıran bu soylu tutkuların öyküsünü başlangıcından ele alacak olursak görürüz ki, gençlik haksızlıklar karşısında çileden çıkmış, horlananlar, yüz üstü bırakılanlar, mazlumlar için zalimlere ve güçlülere karşı titreyip isyan etmiştir. Ezilen halklar için gösteri yapmıştır. Polonya'dan, Yunanistan'dan yana olmuştur. Tüm acı çekenlerin, bir kalabalığın ya da bir zorbanın zulmü altında inleyenlerin savunmasını üstüne almıştır. Quartier Latin'in coşup ayaklandığı söylendiği zaman, işin arkasında gençliğin adalet ateşi yandığından emin olabilirdiniz. Ölçülü davranma kaygısından uzak, heyecanı bir yürek ödevi haline getiren bir ateşti o. Ve o ne içten coşkunluk, sokaklarda akan o ne taşkın ırmaktı!

Bugün de vatanın tehlikede olduğu, Fransa'nın bir hainler çetesi tarafından galip düşmana terkedildiği bahanesinin öne sürüldüğünü biliyorum. Ancak soruyorum: gerçek olanı, haklı ve akla uygun olanı ortaya çıkaran iç güdüsel sezgiyi, berrak önseziyi taze ruhlarda, politikaya yeni atılan gençlerde değil de, kimde bulabiliriz? O gençler ki, sağ duyularını henüz hiçbir şey karartmamış olmalı. Entrika yıllarının bozduğu politikacılar, mesleklerindeki tüm uzlaşmalarla yollarından sapan gazeteciler en çirkin yalanları kabul edebilirler, göz kamaştırıcı aydınlıklara gözlerini kapayabilirler; onların bu davranışlarını anlamak, nedenini açıklamak kolaydır. Ama akıl almaz hataların ortasında, gençliğin tertemiz kalmaması, namuslu bir gün ışığıyle aydınlanan

açık gerçeğe dosdoğru yürümemesi için kangrenleşmiş olması gerekir!

Bu öyküden daha açığı olamaz. Bir subay hüküm giymiştir ve hiç kimse yargıçların iyi niyetinden kuşkulanmayı aklından geçirmez. Onlar kesin saydıkları kanıtlara dayanarak, vicdanlarına göre onu mahkûm etmişlerdir. Sonra bir gün bir adam çıkıp, birçok kişiler çıkıp kuşku duyarlar. Sonunda bu kişiler, kanıtlardan birinin, en önemlisinin hükümlüye haksız olarak mal edildiği kanısına varırlar. Kamu önünde yargıçların dayandıkları tek kanıttır bu. Hapislinin kardeşi durumu adalete resmen bildirir. Bu onun kesin ödevidir. Ve işte, sonuçta zorunlu olarak yeni bir dava başlamak üzeredir. Böylece ilk dava yeniden gözden geçirilecektir. Bütün bunlar açık, haklı ve akla uygun değil mi? Bu olayın neresinde hile var? Neresinde bir haini kurtarmak için karanlık bir komplo var? Haini inkâr eden yok; ancak bunun haksız yere ceza çeken bir suçsuz değil gerçekten bir suçlu olması isteniyor. Haininiz yine elinizde olacak; size gerçek haini teslim etmek söz konusudur.

Birazcık sağ duyu yeter. Dreyfus davasının yeniden gözden geçirilmesini isteyenler hangi dürtüye boyun eğmiş olabilirler. Budalaca yahudi düşmanlığını bir yana bırakalım. Aklını bu konuya takmış olanlar işin içinde bir yahudi komplosu görüyorlar. Altın karşılığında bir yahudinin yerine bir hristiyanın hapse tıkılması için çaba harcandığını sanıyorlar. Sağlam bir gö-

rüş değildir bu. İnanılmaz ve olanaksız şeyler ayakta duramaz, çöker. Kimi vicdanları dünyanın tüm altınları satın alamaz. Gerçeğe varmak gerekir. Her adlî hatada olduğu gibi bu gelişme yavaş olur, ama doğaldır ve önüne geçilmez. Hikâye bu. Bir adlî hata işleyen bir güçtür: böyle bir durum karşısında vicdan sahibi kişiler her şeyi göze alırlar, kafalarını bu işe verirler, giderek daha büyük bir inatla kendilerini bu sorun uğruna verirler, hak ve adalet yerini buluncaya kadar servetlerini ve hayatlarını tehlikeye atarlar. Bugün olup bitenler de başka türlü açıklanamaz; bundan ötesi siyasal ve dinsel tutkulardan, taşkın iftira ve sövgü selinden başka birşey değildir.

Şu var ki, gençlikte insanlık ve adalet düşünceleri bir an kararırsa, gençlik hangi özürle karşımıza çıkabilir? 4 Aralık günkü oturumunda bir Fransız millet meclisi «kamu vicdanını karıştıran çirkin kampanyanın elebaşılarını kınayan» önergeye oy vermekle üzerine leke düşürmüştür, utanç verici bir tutum almıştır. Beni okuyacağını umduğum gelecek kuşaklara şunu haykırmak isterim ki, böyle bir oylama yüce ülkemize yaraşmaz; bu silinmeyen bir leke olarak kalacaktır. O «elebaşılar»ın hepsi vicdan sahibi, yiğit kişilerdir. Bir adlî hata yapıldığından emin oldukları için harekete geçtiler, hatanın düzeltilmesini isteyerek onu haber verdiler. Çünkü vatanseverce kanıları vardı. Şuna inanıyorlardı ki, bir büyük ulusun içinde suçsuz bir insan işkence altında inlerse, o ulus hüküm giymiş de-

mektir. «Çirkin kampanya» dedikleri gerçeğin haykırışıdır; o insanların adalet çığlığıdır. Fransa'nın, kendisini seyredenler karşısında özgürlüğü gerçekleştiren ve adaleti gerçekleştirecek olan insancıl Fransa olarak kalmasını isteyenlerin direnişidir bu. Görüyorsunuz ki, millet meclisi okullarımızdaki gençliği de şaşırtmakla ağır bir suç işlemiştir. Gençlik bugün yanıltılmış, yolundan sapıtılmış, sokaklara dökülmüş durumdadır. İnsan ruhunun en kusursuz, en yüksek, en temiz niteliklerine karşı gösteriler yapılıyor!

Senatonun ayın yedisindeki oturumundan sonra Bay Scheurer-Kestner'in yıkılışından söz edildi. Ah! Evet, Bay Kestner'in yüreğinde, ruhunda meydana gelen ne büyük yıkılıştı o. Çevresinde cumhuriyetimizin en çok sevdiği tüm niteliklerinin çöktüğünü görünce onun nasıl acı çektiğini tahmin ediyorum. O Bay Kestner ki, hayatı boyunca verdiği savaşla Cumhuriyetin ilk önce özgürlüğü, sonra da dürüstlüğün güçlü erdemlerini, açık yürekliliği ve cesareti kapsamasına yardım etmiştir.

O, kendi güçlü kuşağının son kişilerinden biridir. İmparatorluk yönetimi altında, bir ulusun bir tek kişinin emrine girmesinin ne demek olduğunu öğrenmiştir. Hoyratça susturulmanın, adaletsizlikler karşısında azap çekmenin ne demek olduğunu biliyor. Uğradığımız bozgunları yüreği kanıyarak görmüştür; nedenlerinin zorbaca basiretsizlik ve budalalıklar olduğunu biliyor. Daha sonra o, ülkemizi yıkıntılardan kaldırıp Avrupa'da ona eski yerini sağlamak için en akıllıca

ve en ateşlice çalışanlardan biri olmuştur. Cumhuriyet Fransa'mızın kahramanlık dönemini geçirmiş kişidir o. Ödevini iyi ve sağlam şekilde yaptığına inanabileceğini düşünüyorum. Zorbalık sonsuza dek kovulmuş, özgürlük kazanılmıştır. Özgürlük deyince ben, özellikle tüm diğer düşüncelere hoşgörü ortamı içinde her vicdanın ödevini yerine getirmesine olanak veren insancıl özgürlüğü anlıyorum.

Evet! Böyle bir özgürlük kazanılabilmişti; ama bir kez daha her şey yerle bir oldu şimdi. Onun içinde ve çevresinde şimdi yıkıntıdan başka bir şey yok. Gerçeği istemek bir cinayet oluyor. Adalet istemek bir cinayet oluyor. Tüyler ürpertici zorbalık geri dönmüştür. Ağızlara en sert tıkaçlar konuluyor yeniden. Kamu vicdanını ezen şimdi Sezar'ın kılıcı değil, koca bir millet meclisidir. O meclis ki, gerçek tutkusuyla yananlara damga vuruyor. Konuşmak yasaklandı! Yumruklar, gerçeği savunmak isteyenlerin dudaklarını eziyor. Tek başına kalan kişileri susturmak için kalabalıklar kışkırtılıyor. Özgür tartışmaya karşı böylesine korkunç bir baskıya hiçbir zaman başvurulmamıştır. Utanç verici bir terör hüküm sürüyor. En yiğit kişiler korkaklaşıyorlar. Satılmış ve hain olarak açıklanmak korkusu içinde, hiç kimse düşündüğünü söylemeyi göze alamıyor. Dürüst olarak kalmış birkaç gazete, budalaca öykülerle çıldırtılmış olan okuyucuları karşısında boyun eğmişlerdir. Öyle sanıyorum ki, hiçbir ulus sağ duyusu ve onuru için

bundan daha karışık, daha çamurlu, daha boğucu bir an geçirmemiştir.

Bu durum karşısında, Bay Scheurer-Kestner'in içindeki o dürüst, o büyük geçmiş, elbette ki, yıkılmış olsa gerek. Eğer hâlâ insanların iyiliğine ve dürüstlüğüne inanıyorsa, demek ki, olağanüstü sağlamlıkta bir iyimserliğin sahibidir. Şerefini ve dürüstlüğünü lekelemek için üç haftadan beri onu her gün biraz daha çamura sürüklediler. Dürüst bir insan için, doğruluğunu uygulayamamaktan daha büyük bir yıkım yoktur. Bu insanın yarına olan inancını öldürüyorlar; umudunu zehirliyorlar. Ve o, ölürken şunu söyliyecektir: «Her şey bitti; geriye bir şey kalmıyor. Yaptığım bütün iyi şeyler benimle birlikte göçüp gidiyor. Erdem, bir sözcükten ibaret. Dünya kapkaranlık ve bomboş!»

Vatanseverliğe şamar vurmak için bu insan seçilmiştir. O insan ki, meclislerimizde Alzas - Loren'in son temsilcisidir! İsmi tüm karanlık kaygıları yatıştırmağa yetebileceği halde o şimdi satılmış, hain, orduya sataşan kişi sayılıyor! Hiç şüphesiz, Alzas'lı niteliğinin, ateşli bir vatansever olarak tanınmış olmasının, adaleti korumak için yüklendiği nazik görevde iyi niyetine teminat sayılacağını sanmakla saflık etmiştir. Onun kendini bu işe vermesi, ordunun şerefi, vatanın şerefi için sorunun bir an önce sonuca bağlanması gereğini duyduğundan değil miydi? İşi daha haftalarca sürüncemede bırakınız, gerçeği boğmağa, adaleti reddetmeğe çalışınız; tüm Avrupa'da alay konusu olup olmadığınızı, Fransa'-

yı uluslar sırasının sonuna atıp atmadığınızı göreceksiniz!

Hayır, hayır! Budalaca siyasal ve dinsel tutkular hiçbir şey işitmek istemiyor, ve yüksek öğrenim gençliği, orduya sataşan ve vatanı tehlikeye atan hain, satılmış Scheurer-Kestner'i yuhalamağa gitmekle dünyaya bir ibret görünümü veriyor!

Gösteri yapan gençlerin tüm gençlik olmadığını ve yüz kadar patırdıcının sokaklarda, özenle evlerine kapanmış olan onbin işçiden daha çok gürültü çıkardığını biliyorum. Ama yüz patırdıcı bile çok değil mi? Ve asıl üzücü belirti, küçük de olsa böyle bir eylemin Quartier Latin'de böyle bir zamanda meydana gelmesidir!

Nasıl oluyor da yahudi düşmanı gençler bulunabiliyor? O budalalık zehirinin dengesiz hale getirdiği genç dimağlar, genç ruhlar da bulunabiliyor demek? Yaklaşan yirminci yüzyıl için ne büyük bir üzüntü, ve büyük bir tedirginliktir bu! İnsan hakları beyannamesinden yüz yıl sonra, o yüce hoşgörü ve özgürlük eyleminden sonra, yeniden din savaşlarına, bağnazlıkların en iğrencine, en akılsızcasına dönülüyor! Mevkilerini korumak ve doymak bilmeyen hırslarını doyurmak durumunda olanların tutumlarına bir anlam vermek mümkündür. Ama gençlerin durumu hiç de öyle değil. O gençler ki, önümüzdeki yüzyılda ışıldayacağını hayal ettiğimiz tüm hakların ve tüm özgürlüklerin sevincini yaratmak için dünyaya geliyorlar! Onlar beklenen yapıcılardır. Oysa yahudi düşmanı olarak ortaya atıldıklarını gö-

rüyoruz. Demek ki, yeni yüzyıla tüm yahudileri öldürerek gireceklerdir; çünkü yahudiler ayrı soydan ve ayrı inançtan vatandaşlarımızdır! Düşlerimizin ülkesi, eşitlik ve kardeşlik ülkesi için böyle bir başlangıç ne demektir? Eğer gençlik gerçekten bu durumda bulunuyorsa hıçkıra hıçkıra ağlamak, tüm umutları ve tüm insanca mutluluğu yadsımak gerekir.

Ey gençlik! Sana yalvarıyorum, seni bekleyen büyük ödevi düşün. Sen geleceğin yapıcısısın; önümüzdeki yüzyılın temellerini atacaksın. O yüzyıl ki, sona ermekte olan çağın ortaya koyduğu gerçek ve adalet sorunlarını çözecektir. Buna derin inancımız vardır. Biz yaşlılar, daha önce dünyaya gelenler, soruşturmamızın korkunç yığınını bırakıyoruz sana, birçok uyuşmazlıklar ve belki de karanlıklar bırakıyoruz; ama, hiç kuşkusuz ışığa yönelik tutkulu bir çabayı en namuslu ve en sağlam belgeleri bırakıyoruz. Hatta, şerefin ve mutluluğun için yükseltmeğe devam etmek zorunda olduğun bilim yapısının temellerini bırakıyoruz. Senden istediğimiz tek şey, daha yüce gönüllü, daha özgür düşünceli olman, kuralına göre yaşanan hayatı sevmekte bizi geçmendir. Tüm çabanı çalışmaya harcıyarak bizleri geride bırakmanı istiyoruz. Sonunda insanların ve toprağın verimliliği, parlak güneşin altında taşkın sevinç hasadını meydana getirmesini bilecektir. Eğer ülkümüzü sürdüreceğini ve hayallerimizi gerçekleştireceğini bilirsek, sana yerimizi kardeşçe bırakıp mutluluk içinde göçüp gideceğiz. Ve derin ölüm uykusuna görevimizi

yapmanın rahatlığı içinde dalacağız.

Gençlik! Babalarının çektiği acıları hatırla. Şu anda senin yararlandığın özgürlüğü kazanmak için onların üstün gelmek zorunda oldukları korkunç savaşları düşün. Bugün kendini bağımsız hissediyorsan, dilediğin gibi geziyorsan, düşündüğünü basında açıklıyabiliyorsan, bir kanı sahibi olabiliyor ve bunu halka duyurabiliyorsan unutma ki babaların bunun için zekâlarını ve kanlarını vermişlerdir. Sen zorba yönetim altında dünyaya gelmedin. Her sabah göğsünde bir efendinin çizmesiyle uyanmanın ne demek olduğunu bilmezsin. Diktatörün kılıcından, kötü yargıcın uydurma kararlarından kurtulmak için dövüşmedin. Babalarına teşekkür et, ve yalana alkış tutarak, kaba kuvvete, bağnazların yobazlığına ve gözü dönmüşlerin hırslarına alet olup savaşa girişerek cinayet işleme. Bu işin ucunda diktatörlük var.

Gençlik, gençlik! Her zaman adaletten ol. Kafanda adalet düşüncesi kararırsa bütün tehlikeler karşına çıkar. Şu da var ki, sana bizim yasalarımızın adaletinden söz etmiyorum. Onlar toplumsal ilişkilerin garantisinden başka bir şey değildir. Kuşkusuz bu adalete de saygı göstermek gerekir; ancak benim sözünü ettiğim adalet kavramı daha yüksektir. Benim anladığım adalet insanların yargılamada hataya düşebileceği ilkesinden hareket eder ve bir hükümlünün suçsuz olabileceğini kabul eder. Bunu yapmakla da yargıçlara hakaret ettiği inancını taşımaz. Senin hak ve hukuka beslediğin alevli tutkuyu hareke-

te geçirmesi gereken bir serüven değil midir bu? Adaletin yerine getirilmesini sen kalkıp istemezsen kim isteyecektir? Sen ki, bizim kişisel çıkar kavgalarımızın dışındasın; sen ki, henüz hiçbir karanlık işe kendini kaptırıp lekelenmedin. Sen ki, tertemiz ve iyi niyetli sesini yükseltebilirsin.

Gençlik, gençlik! İnsancıl ol, yüce gönüllü ol. Suçsuz bir insanın tüyler ürpertici bir ceza çektiğini ve isyan eden yüreğimizin acıyla kıvrandığını söylüyorsak, yanılsak bile, bizden yana olmalısın. Böyle bir adlî hatanın yapılabileceği bir an kabul edilince, bu derece ölçüsüz bir ceza karşısında insanın yüreği daralır, gözlerinden yaşlar boşanır. Kuşkusuz, kürek hükümlülerinin gardiyanları böyle bir durum karşısında duyarsız kalırlar. Ama sen, bir yerde kinin ağırlığı altında ezilen bir kurban bulunduğu sürece, nasıl olur da onu yiğitçe savunmayı ve kurtarmayı düşünmezsin? Yüce serüvene sen değil de, kim girişecek? Tehlikeli ama güzel bir davaya kim atılacak? Adalet ülküsü adına bir ulusa sen değil de, kim kafa tutacak? Bugün senin mertçe taşkınlık ödevini büyüklerinin, yaşlıların yapmasından, davaya onların ilgi göstermesinden utanç duyuyor musun?

Nereye gidiyorsunuz gençler? Yirmi yaşınızın yiğitliğini ve umudunu bizim çekişmelerimizin ortasına atarak, sokaklarda gösteriler yaparak nereye gidiyorsunuz böyle öğrenciler?

— Biz insanlığa, gerçeğe, adalete gidiyoruz!

FRANSA'YA MEKTUP

Bu satırlar 6 Ocak 1898 günü satışa çıkan bir broşür halinde yayınlanmıştır.

Bu broşür serinin ikinci broşürü oldu. Bu serinin oldukça uzun olacağını hesaplıyordum. Bu tür yayından son derece memnundum; çünkü işe benden başka hiç kimse karışmıyordu. Böylece tam bir özgürlük içinde hareket edebiliyor ve tüm sorumluluğu yüklenebiliyordum. Bundan başka, bir gazete yazısının dar boyutları içine sıkışıp kalmıyor, açılmak olanağını buluyordum. Olaylar gelişiyordu; ben de, gerçeğin ortaya çıkması ve adaletin geri gelmesi için her şeyi söylemeğe, sonuna dek savaşmağa kararlıydım.

*
**

Geçirmekte olduğunuz korkunç manevi karışıklık günlerinde, kamu vicdanının kararır gibi göründüğü bir sırada sana sesleniyorum, Fransa, ulus, vatan!

Her sabah gazetelerde, şu içler acısı Dreyfus olayı konusunda neler düşünür gibi olduğunu okudukça şaşkınlığım artıyor, sağ duyum daha çok ayaklanıyor. Ne oluyoruz? Fransa, en açık yalanlardan bir kanıya varacak, kötülükçü-

ler güruhu ile birleşip namuslu kişilere karşı cephe alacak duruma mı geldin sen? Orduna sataşıldığı ve düşmana satılmak gibi bir komplo karşısında bulunduğun bahanesiyle çılgına mı dönüyorsun? Çocuklarından en akıllıları, en dürüstleri, Avrupa'nın gözünde senin dikkatli, onurlu, insancıl, gerçekçi ve adaletli bir ulus olarak kalmanı isterlerken sen bu duruma mı düşüyorsun?

Şurası bir gerçek ki, büyük kitle özellikle küçük, gösterişsiz insanlardan meydana gelen kitle, şehirler halkı, hemen hemen tüm taşra ve tüm köyler, büyük çoğunluk gazetelerin ya da komşularının düşüncesini olduğu gibi kabul ediyor; çünkü onlar belge araştırmak ve düşünmek olanağından yoksundurlar. Ne oldu böyle? Nasıl oldu da, senin halkın, ey Fransa, senin iyi yürekli ve sağ duyulu halkın korkunun zalim pençesine, hoş görmezliğin, yobazlığın karanlıklarına düştü? Halkına, bir adamın işkencelerin en kötüsünü çekmekte olduğu ve bu adamın suçsuz olabileceği söyleniyor. Davanın yeniden gözden geçirilmesinin zorunlu olduğu konusunda maddi ve manevi kanıtlar öne sürülüyor. Bu durum karşısında bile senin halkın aydınlığı şiddetle reddediyor, yobazların ve haydutların arkasında yer alıyor, çıkarcıların peşinden gidiyor. O halk ki, kısa bir süre önce, bir hapisliyi kurtarmak için Bastil hapishanesini yeniden yerle bir edebilirdi!

Fransa, seni sevenlerin, senin şerefini ve yüceliğini isteyenlerin yüreği için ne büyük bir

sıkıntı, ne dayanılmaz bir üzüntüdür bu? Halkın meydana getirdiği bu bulanık ve çalkantılı denize yüreğim burkularak eğiliyor ve seni en güzel mutluluğunu yitirme tehlikesiyle karşı karşıya bırakan fırtınanın nedenlerini soruyorum. Hiçbir şey bundan daha öldürücü bir ağırlıkta olamazdı. Kaygılandırıcı belirtiler görüyorum bu fırtınada. Bu durum karşısında her şeyi söylemeyi göze alıyorum. Çünkü yaşamım boyunca bir tek tutkum oldu: gerçeği söylemek. Şimdi de ödevimi sürdürmekten başka bir şey yapmıyorum.

Düşünüyor musun ki, asıl tehlike kamu oyunun karanlıkta bırakılmasındadır? Her gün, yüz gazete kamu oyunun Dreyfus'ün suçsuz çıkmasını istemediğini, vatanın esenliği için onun suçluluğunun zorunlu olduğunu tekrarlayıp duruyor. Gerçeği boğmak için böyle bir safsata bahane edilirse, senin ne ölçüde suçlu olacağını hissediyor musun, Fransa? Sonunda böyle bir tutumu Fransa istemiş olacak. Cinayeti sen istemiş sayılacaksın. Böyle birşey günün birinde sana ne büyük sorumluluklar yükleyecektir! Onun içindir ki, Fransa, seni seven ve sayan evlâtlarına böyle önemli bir zamanda bir tek ödev düşüyor. O da; kamu oyunu geniş ölçüde etkilemek, aydınlatmak, ona yön vermek, onu basiretsiz hırsların sürüklediği hatadan kurtarmaktır. Bundan daha yararlı, daha kutsal görev olamaz.

Evet, güçsüzlere, sade insanlara, zehirlenip sayıklatılan kişilere her şeyi tüm gücümle anlatacağım. Yalnızca bu görevi yükleniyorum; onlara vatanın ruhunun, görülmeyen gücünün ve

kesin zaferinin nerede olduğunu haykıracağım.

Durumun ne olduğunu görüyorsunuz. Kısa bir süre önce yeni bir adım atıldı. Binbaşı Esterhazy bir savaş konseyine verildi. Daha ilk günü söylediğim gibi, gerçek yürüyor ve hiç bir şey onu durduramıyacaktır. Kötü niyetlere rağmen, ileriye doğru her adım kesin bir doğrulukta, zamanında atılacaktır. Gerçeğin kendisinde her türlü engeli ortadan kaldıran bir güç vardır. Ve, gerçeğin yolu kesildiği, uzun ya da kısa süre yer altına gömülmesi başarıldığı zaman gücü birikir, şiddetle patlayacak hale gelir; O kadar ki, patladığı gün, her şeyi kendisiyle birlikte havaya uçurur. Bu kez de gerçeği yalanlarla örtmeyi deneyin, ilerisi için felâketlerin en gürültülüsünü hazırlayıp hazırlamadığınızı göreceksiniz.

Şu var ki, gerçek ilerledikçe, yalanlar onun yolunu kesmek üzere durmadan yığılıyor. Bundan daha anlatımlı bir şey olamaz. İlk soruşturma ile görevli olan general de Pellieux, binbaşı Esterhazy'nin suçlu olabileceğine dair raporunu verdiği zaman, iğrenç basın, general Saussier'nin, binbaşının suçsuzluğuna inandığı için tereddüt içinde olduğunu, ama onun isteği üzerine, onu memnun etmek için askerî mahkemeye vermek istediğini uydurmuştur. Bugün gazeteler daha da ileri giderek şunları anlatıyorlar: üç uzman bordronun kesinlikle Dreyfus'ün işi olduğunu yeniden saptamışlar; Binbaşı Ravary de, yaptığı adlî soruşturma sonunda binbaşı Esterhazy için kovuşturmazlık kararı verilmesi gerek-

tiği sonucuna varmış, ve eğer binbaşı Esterhazy bir savaş konseyi önüne çıkarsa, onun, her şeye rağmen yargılanmak istediği için, general Saussier'yi bu konuda yeniden zorlamasından olacakmış bu.

Bu son derece gülünç ve budalaca bir tutum değil mi? İşi yöneten, kararlar dikte ettiren sanığı görüyor musunuz? İki soruşturma sonunda suçsuz çıkan ve sırf gösterişli bir komedi, adalete bir çeşit saygı gösterisi olsun diye, kendisi için bir mahkemeyi toplamak tasasına düşülen adamı görüyor musunuz? Beraatın kesin olduğu doğrulandığı anda bunu yapmak adaletle alay etmekten başka bir şey değildir. Çünkü adalet suçsuzları yargılamak için kurulmamıştır; hiç değilse, yargı duruşma açılmadan, perde arkasında kaleme alınmamalıdır. Binbaşı Esterhazy bir savaş konseyine verildiğine göre işin milli onurumuz için ciddi tutulacağını, sırf gösteriş olsun diye ve işsiz güçsüz seyirci takımının eylencesi için bu yola gidilmediğini umalım. Zavallı Fransa'm, demek seni iyice budala sanıyorlar? Seni ayakta uyutmak için böyle öyküler anlatıyorlar!

Şu da var ki, iğrenç basının yayınladığı bilgiler baştan başa yalan değildir; bunlar senin gözünü açmalıdır. Ben kendi hesabıma, binbaşı Esterhazy'nin el yazısı ile bordronun (çizelgenin) yazısı arasındaki açık benzerliği daha ilk bakışta tanımayan üç uzmana asla inanamam. Sokaktan geçen küçük bir çocuğu çevirip yukarıya alın, önüne iki belgeyi koyun; çocuk şu cevabı vere-

cektir: «iki sayfayı da aynı adam yazmış, efendim.» Uzmana gerek yok, durumu kim olsa anlayabilir; kimi sözcüklerin benzerliği göze batacak kadar açık. Bu gerçek öylesine ortada ki, binbaşı da korkunç benzerliği kabul ediyor ve durumu açıklamak için, harflerinin çoğunun kopyesinin çıkarıldığını öne sürüyor. Basının haftalarca uğraştığı uzun ama çocukça bir öykü bu. Ve kısa bir süre önce bize, bordronun Dreyfus'ün eliyle kaleme alındığını açıklayan üç uzmanın bulunduğu söylendi. Bu kadarı çok fazla. Bu kadar cüret beceriksizce bir davranış oluyor. Umarım ki, dürüst kişiler sonunda kızacaklardır.

Gazeteler, bordronun bir yana bırakılacağını, hatta mahkemede söz konusu bile edilmeyeceğini söyleyecek kadar ileri gidiyorlar. Bu duruma göre neyi söz konusu edeceklerdir ve mahkeme niçin kurulacaktır? İşin düğüm noktası şurada: eğer Dreyfüs bir başkasının yazdığı ve yazanın hüküm giymesine yetecek bir belge yüzünden mahkûm edilmişse, davanın yeniden gözden geçirilmesi karşı durulamaz bir mantığın gereğidir; çünkü aynı suçtan iki suçlu hüküm giyemez. Demange kesinlikle tekrarladı: kendisine bordrodan başka bir şey iletilmemiş, Dreyfüs'de yasa uyarınca sırf bordro yüzünden hüküm giymiş. Yasayı saymaksızın el altında tutulmuş gizli belgeler bulunduğunu kabul etsek bile, ki buna ben inanmıyorum, bilinen tek belgenin, bordronun başka birisi tarafından kaleme alındığı ortada olduğuna göre davanın yeniden gözden geçirilmesini reddetmeyi kim göze alabilir? Bu yüzdendir

ki, davanın dayanağı olan bordronun çevresinde bir yığın yalan toplanmaktadır.

İlkönce şu noktayı belirtmek gerekir: Kamu oyu büyük ölçüde bu yalanlarla, basının her sabah yaydığı bu olağan dışı ve aptalca öykülerle oluşturulmuştur. Sorumluluk saati elbette gelip çatacaktır; o zaman, bizi bütün dünyanın gözünde küçük düşüren bu iğrenç basının hesap vermesi gerekecektir. Kimi gazetelerin başlıca görevleri ortalığı bulandırmaktır. Ama bunların arasında «Echo de Paris» gibi düşüncelere öncülük eden bir gazetenin, Dreyfus sorununda bu denli can sıkıcı bir tutum alması gerçekten şaşırtıcıdır! Körükörüne verilen utandırıcı bir karara ilişkin zorlu yazılar imzasızdır. Bunları, Dreyfus'e hüküm giydirmekle yıkıcı beceriksizliklerini gösterenlerin esinledikleri söyleniyor. Bay Valetin Simond, gazetesinin bu yazılarla yüz karası haline geldiğini fark etmiyor mu? Bir de, tutumuyla tüm namuslu kişilerin vicdanlarını ayaklandırması gereken başka bir gazete var; «Le Petit Journal» dan söz etmek istiyorum. Birkaç bin satan gazetelerin, tirajlarını artırmak için ulumalarını, yalan yazmalarını anlıyabiliriz; zaten bunların yapabilecekleri kötülük de sınırlıdır. Ama satışı bir milyonu aşan «Le Petit Journal» için aynı şeyi söylemek olanaksızdır. Sade insanlara hitap eden, her yere giren bu gazete hatayı her yana yayar, kamu oyunu şaşırtır. Bu ise son derece tehlikeli bir tutumdur. Bütün bir halkı peşlerinden sürükleyebilecek durumda olanlar kılı kırk

yaracak kadar dürüst olmalı, vatandaşa karşı suç işlemekten sakınmalıdırlar.

Ve işte, Fransa, seni sürükleyen çılgınlıkta ilkönce şunu görüyorum: her sabah kendini basının yalanları, alçakça sövgüler ve ahlâk bozukluğu içinde buluyorum. Senin efsane niteliğinde olan erdemlerin, aydınlık zekân ve sağlam sağ duyun bu ölçüde allak bullak edilirse gerçeği ve adaleti nasıl isteyebilirsin?

Şu da var ki, daha ağır durumlar da göze çarpıyor. Bütün bu belirtiler, geçirmekte olduğun bunalım, görmesini ve yargılamasını bilenler için tüyler ürpertici bir ders niteliğindedir. Dreyfus olayı acıklı bir olaydan başka bir şey değildir. Asıl korkunç olan, serüvende senin aldığın tutumdur. İnsan kendini çok iyi hissettiği bir anda tende birdenbire küçük benekler belirir: işte o zaman ölüm gelmiş demektir. Tüm siyasal ve toplumsal zehirlenmen yüzüne vurdu.

Ateşli vatanseverler ordunun itibarından ve şerefinden başka bir şey istemedikleri halde, sen neden orduna hakaret edildiği yaygarasının koparılmasına izin verdin ve hatta sonunda kendin de aynı şeyi haykırdın? Senin ordun, bugün bir bütün olarak senin kendinden başkası değildir. Fransız toprağını savunmağa hazır olanlar, sırmalı hiyerarşi değil, senin tüm çocuklarındır. Vicdanının sesini dinle. Orduna hiç kimse sataşmadığı halde, gerçekten savunmak istediğin o muydu? Bu tutumun daha çok kılıca alkış tutmak için ansızın duyduğun gerekten ileri gelmiyor muydu? Ben kendi hesabıma, hakarete uğradık-

ları söylenen komutanlara yapılan gürültülü sevgi gösterisinde, general Boulanger hareketinin, hiç kuşkusuz bilinçsizce canlanışını görüyorum. Aslında sende henüz cumhuriyetçi kanı yok. Önünden sorguçlar geçerken heyecanlanıyorsun, yüreğin oynuyor. Bir kral geldi mi, ona hayran kalıyor, sevdalanıyorsun. Ordunu hiç düşündüğün yok aslında! General Billot mecliste alkışlanırken duvarda kılıcın gölgesinin belirdiğini görüyordum. Fransa, eğer kuşkulanmazsan, diktatörlüğe gidiyorsun.

Ve daha nereye gidiyorsun, biliyor musun, Fransa ? Kiliseye dönüyorsun; geçmişteki yobazlığa ve din devleti yönetimine dönüyorsun. O yönetim ki, en ünlü evlatların üstesinden gelmişler, zekâlarını ve kanlarını vererek onu öldürdüklerine inanmışlardır. Bugün yahudi düşmanlığının taktiği gayet açıktır. Katoliklik halkı etkilemeğe çabalıyordu; hacıları çoğaltıyor, herkesin kiliseye gitmesini sağlamağa çalışıyordu. Ama bütün bu çabalar bir sonuç vermiyordu. Kesin bir gerçek vardı: kiliseler boş kalıyor, halk inanmıyordu artık. İşte böyle bir anda halka yahudi düşmanlığını aşılamak için elverişli koşullar ortaya çıktı. Şimdi halk bağnazlık zehiriyle zehirleniyor, sokaklara dökülüp: «Kahrolsun yahudiler! Yahudilere ölüm!» diye yaygara koparıyor. Dinsel bir savaş çıkarılırsa yobazlar için ne büyük bir zafer olur bu! Kuşkusuz, halk yine inanmıyor; ama imanın başlangıcı orta çağın hoş görmezliği, meydanlarda yahudilerin yakılması değil midir? En sonunda gerekli zehir bulun-

muştu; ve, Fransız halkı bir bağnaz ve bir cellât haline getirildiği gün, onun yüce gönüllülüğü, insan haklarına duyduğu tutku, büyük güçlüklerle kazanılan insan sevgisi sökülüp atıldığı gün. Tanrı gereğini yapacaktı!

Papazların gericiliğini yadsımayı göze alıyoruz. Oysa bu gericilik her yerde kendini gösteriyor: politikada, sanatlarda, basında, sokakta! Bugün yahudilere zulmediliyor, yarın protestanlara sıra gelecek; hatta kampanya başlamak üzere. Cumhuriyet her türlü gericilerin istilâsına uğramıştır; onlar cumhuriyeti kaba ve korkunç bir aşkla seviyor, onu boğmak için kucaklıyorlar. Özgürlük düşüncesinin iflas ettiği her yanda söyleniyor. Dreyfus olayı ortaya çıkınca, gittikçe artan bu özgürlük düşmanlığı olağanüstü bir fırsat ele geçirmiştir, düşüncesizlerde bile tutkular alevlenmiştir. Görmüyor musunuz? Bay Scheurer-Kestner özgürlüğe inanan, özgürlük isteyen bir kuşaktan olduğu için ona kudurganlıkla saldırıyorlar bugün. Omuz silkip alay ediyorlar özgürlükçü kuşakla: modası geçmiş adamlar, diyorlar. Kestner'in başarısızlığı, cumhuriyetin kurucularının yıkılışını tamamlıyacaktır. O ölüler ki, çamura gömülmek istenmişlerdir. Onlar ki, kılıcı kırmışlar, kiliseden çıkmışlardır. İşte bunun içindir ki, dürüstlükten ayrılmayan büyük insan Scheurer-Kestner bugün haydut sayılmaktadır. Cumhuriyeti lekelemek ve yok etmek için Kestner'i yüz karası altında boğmak gerekiyor.

Öte yandan bu Dreyfus olayı parlementocu-

luğun karanlık entrikasını gün ışığına çıkarıyor. Bu entrika parlamentoculuğu lekeliyor; sonunda öldürecektir de. Seçim şansını tehlikeye atmamak için milletvekilleri en aşırı eylemlere kararlıdırlar. Her şey açıkça anlaşılıyor. Bir yandan bakanlar kurulunun Dreyfus olayında olağanüstü tutumu, sessizliği, çekingenliği, ülkeyi sahtekârlığın eline bırakmakla yaptığı kötülük meydanda, Oysa gerçeği meydana çıkarmak kendisinin göreviydi. Öte yandan milletvekilleri yiğitlikle bağdaşmayan bir ilgisizlik içindeler. Hiçbir şey bilmiyorlarmış gibi görünüyorlar. Tek korkuları yeniden seçilmelerinin tehlikeye düşmesi. Yahudi düşmanı sandıkları halkı karıştırmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Kolayca şunlar söyleniyor: «Eğer seçimler yapılsaydı hükümetin ve parlamentonun Dreyfus sorununu dört saatte çözümlediğini görürdünüz!» Ve işte, parlamentoculuğun aşağılık entrikası büyük bir halkı bu hale getiriyor!

Fransa, kısacası, senin kamu oyunu oluşturan etkenler şunlar: kılıca duyduğun gerek, seni yüzyıllarca geriye götüren papaz gericiliği, seni yönetenlerin, seni yiyenlerin ve sofrayı bırakmak istemiyenlerin doymak bilmeyen hırsları!

Sana yalvarıyorum, Fransa, yine büyük Fransa ol, kendine gel, toparla kendini.

Yahudi düşmanlığının yaptığı iş iki uğursuz serüvenden başka bir şey değil: Panama sorunu ve Dreyfus olayı. İğrenç basının Panama'yı hafiyeliklerle, tiksinç dedikodularla, sahte ya da çalınmış belgeleri yayınlamakla nasıl korkunç bir

ülser haline getirdiği ve bu ülserin yıllarca ülkeyi nasıl kemirip dermansız bıraktığı hatırlanmalıdır. İğrenç basın kamu oyunu çılgına döndürmüştü. Yayılan zehirden ulus yolunu şaşırmış, sarhoş olmuştu. Çileden çıkıyor, hesap soruyor, parlamentonun topluca idamını istiyordu. Ah! Arton dönüp bir konuşsaydı! Döndü ve konuştu; ve böylece iğrenç basının tüm yalanları yıkıldı. O kadar ki, kamu oyu ansızın dönüş yaparak bir tek suçludan kuşkulanmak istemedi, toptan beraat isteğinde bulundu. Hiç kuşkusuz tüm vicdanların temiz olmadığını düşünüyorum; çünkü, büyük girişimlerde milyonlar döndüğü zaman dünyanın tüm parlamentolarında olabilecek şeyler olmuştu. Ne var ki, kamu oyu sonunda pislikten tiksinmişti. Pek çok kişiler fazlasıyle lekelenmişti. Onun için kamu oyu artık temiz havayı içine çekmek ve herkesin suçsuzluğuna inanmak gereğini duyuyordu.

Şimdiden söylüyorum; yahudi düşmanlığının diğer toplumsal cinayeti olan Dreyfus olayı da böyle geçecek. İğrenç basın yeniden kamu oyunu yalanlarla ve lekelerle doyuruyor. Namuslu kişilerin kopuk, kopukların da namuslu kişi olmalarını istiyor. Sonunda çocukların bile inanmıyacakları budalaca birtakım öyküleri pek fazla ortaya atıyor. Yalanlamalara kendini pek fazla kaptırıyor, sağ duyuya ve yalın dürüsltüğe fazlasıyle karşı çıkıyor. Eninde sonunda kamu oyu çamuru kanıksıyacak ve bir sabah, beklenmedik bir mide bulantısıyla mutlaka ayaklanacaktır. Ve, Panama olayında olduğu gibi, göreceksiniz ki,

Dreyfüs olayında da, son derece yiğitçe ayaklanıp tüm ağırlığını ortaya koyacak, gerçeği ve adaleti isteyecektir. Böylece yahudi düşmanlığı, yargılanıp hüküm giyecektir. O düşmanlık ki, iki korkunç serüveni yüzünden, ülkenin itibarından ve sağlığından çok şey yitirmesine yol açmıştır.

Onun içindir ki, Fransa sana yalvarıyorum; daha fazla vakit geçirmeden kendine gel, doğru yolu yeniden bul. Sana gerçeği söylemek olanaksız; çünkü işe adalet el koydu ve onun gerçeği ortaya çıkarmağa kararlı bulunduğuna inanmak gerek. Şimdi söz yalnızca yargıçlarındır. Ancak onlar gerçeği tam anlamıyla ortaya çıkarmazlarsa konuşmak bir ödev haline gelecektir. Şu da var ki, ortada bir hata, sonra bunu gizlemek için yapılan bir yığın hata bulunuyor; bundan kuşkulanmıyor musun? Olup bitenler her şeyi açıkça anlattı; soruşturmanın her aşaması bir itiraf oldu: Binbaşı Esterhazy anlaşılmaz kayırmalarla çevrildi, Albay Picquart suçlu sayıldı, ağır hakaretlere uğradı, bakanlar sözcük oyunları yaptılar, resmî gazeteler ahlâksızca yalan söylediler, ilk soruşturma adeta el yordamıyle, umut kırıcı bir yavaşlıkla yürütüldü. Bütün bunların fena koktuğunu hissetmiyor musun? Paris'in tüm ipsiz takımının savunmasına gerek duyulduğuna göre, gizlenecek pek çok şey bulunması gerektiğini anlamıyor musun? Oysa dürüst kişiler her şeyin aydınlanmasın istiyorlar.

Fransa, uyan, şerefini düşün. Nasıl olur da senin özgürlükçü burjuvazin özgür halkın bu bu-

nalımda hangi yola saptırıldığını göremeyebilir? Onların kötülükçülerle suç ortağı olduklarına inanmıyorum. Perde arkasında neler döndüğünü anlıyamadıklarına göre aldatılmışlardır. Bir yanda askerî diktatörlük, bir yanda kilise gericiliği. İstediğin bu mudur Fransa? Sana pahalıya mal olan her şeyin; dinsel hoşgörünün, herkes için eşit adaletin, tüm yurttaşların kardeşçe dayanışmasının tehlikeye girmesini mi istiyorsun? Dreyfüs'ün suçluluğu konusundaki kuşkular, onu işkenceye terketmene yetiyor; böylece hak ve özgürlük alanındaki şanlı fethini tehlikeye atabiliyorsun. Olur şey değil! Bunları söyleyen bir avuç insan olarak mı kalacağız? Tüm namuslu evlatların, tüm özgür kafalar, cumhuriyeti kuran ve onu tehlikede görünce titremesi gereken tüm engin yürekler bizimle birlik olmak için ayaklanmıyacaklar mı?

İşte onlara sesleniyorum, Fransa. Bir araya gelsinler, konuşsunlar, yazsınlar! Kamu oyunu, durmadan zehirlenen ve çıldırtılan küçük, gösterişsiz insanları aydınlatmak için bizimle birlikte çalışsınlar! Vatanın ruhu, gücü, zaferi ancak adalette ve gönül yüceliğindedir.

Duyduğum tek kaygı, durumun adamakıllı ve hemen aydınlığa kavuşmamasındandır. Gizli bir soruşturmadan sonra, yargılamanın gizli yapılması hiçbir şeyi çözümlemez. Bu durumda sorun yeniden başlamış olur; çünkü, susmak suç ortağı haline gelmek olacağına göre, konuşmak gerekir. Bu olayın yazılmasına engel olunabileceğine inanmak ne büyük çılgınlıktır! Bu olay yazılacak-

tır, ve en ufak sorumluluğun bile hesabı verilecektir.

Ve bu senin şerefin için böyle olacaktır, Fransa. Yüreğimde korku yok; biliyorum ki, sağduyuna ve sağlığına boşuna kastedilecektir. Her şeye rağmen geleceğin aydınlıktır. Her zaman sevinçle uyanıp gerçeği ve adaleti bulacaksın.

●

SAYIN CUMHURBAŞKANI FELİX FAURE'A AÇIK MEKTUP

Bu sayfalar 13 Ocak 1898 günlü «L'Aurore» (Şafak) gazetesinde çıkmıştır.

Daha önceki iki mektup gibi bu mektubun da ilkin broşür halinde yayınlandığı bilinmiyor. Broşür satışa sunulmak üzereyken, onu bir gazetede yayınlamayı düşündüm; böylece mektubum daha geniş bir kütle tarafından okunacak, daha büyük yankı uyandıracaktır. O sıralarada L'Aurore gazetesi bağımsız bir tutumla, hayranlığa değer bir yüreklilikle kesin yerini almıştı. Onun için bu gazeteye başvurdum. O günden beri bu gazete benim için bir sığınak, her şeyi söyleyebildiğim bir özgürlük ve gerçek kürsüsü oldu. Bundan dolayı gazetenin müdürü sayın Ernest Vaughan'a karşı gönül borcum pek büyüktür. «L'Aurore» un üç yüz binlik satışından ve onu izleyen adlî kovuşturmalardan sonra, broşür öylece kaldı. Zaten, karar verip yerine getirdiğim eylemin ertesi günü, davamı ve bunun doğuracağını umduğum sonuçları beklemek üzere susmak gerektiği kanısına vardım.

*
**

Sayın Başkan,

Bir gün bana göstermiş olduğunuz iyi kabul-

den dolayı size karşı beslediğim minnetle, haklı şerefiniz konusunda duyduğum kaygıyı belirtmeme, şu ana dek pek mutlu olan kaderinizin en utanç verici ve en silinmez bir leke almak üzere olduğunu söylememe izin verir misiniz?

Siz, en alçakça iftiralardan tertemiz çıkıp gönülleri fethetmiş bir insansınız. Ne var ki, şu çirkin Dreyfüs olayı isminiz için-yönetiminiz için diyeceğim- ne büyük bir çamur lekesidir! Bir savaş konseyi, çok kısa bir süre önce emirle bir Esterhazy'yi temize çıkarmayı, tüm gerçeğe ve tüm adalete büyük bir şamar indirmeyi göze aldı. Böylece her şey bitmiştir; Fransa'nın yüzüne leke sürülmüştür. Tarih, böyle toplumsal bir cinayetin sizin başkanlığınız sırasında işlendiğini yazacaktır.

Onlar hiçbir şeyden çekinmediklerine göre ben de her şeyi göze alıyorum. Gerçeği söyliyeceğim, çünkü, işi ele alan mahkeme gerçeği tam anlamiyle ve eksiksiz olarak ortaya çıkarmazsa onu söylemeğe söz verdim. Konuşmak ödevimdir, suç ortağı olmak istemiyorum. Yoksa gecelerim, uzakta, işlemediği bir suçtan dolayı işkencelerin en korkuncunu çeken suçsuz bir insanın görüntüsünden kurtulamaz.

Namuslu bir insan olarak tüm gücümle ayaklanıp bu gerçeği size haykıracağım, Sayın Başkan. Şerefinizi düşünerek gerçeği bilmediğinize inanıyorum. Bu durum karşısında, gerçek suçlulardan meydana gelen kötülükçü güruhunu size değil de, kime haber vereceğim. Siz ki, ülkenin en yüce katındasınız.

İlkönce Dreyfus'ün davası ve hüküm giymesi konusundaki gerçeği ele alalım.

Uğursuzluk getiren bir adam her şeyi yürütmüş, her şeyi yapmıştır. Bu adam, o zamanlar binbaşı olan yarbay du Paty de Clam'dır. O, baştan başa Dreyfus olayını meydana getirmektedir. Dürüst bir soruşturma ile eylemleri ve sorumlulukları ortaya çıkarılmadıkça onu tanımak olanaksızdır. O, romansı entrikalarla dolu, sisli, karmaşık bir kafa olarak kendini gösteriyor. Tefrika romanlar dolayısiyle, çalınmış belgelerden, isimsiz mektuplardan, ıssız yerlerdeki randevulardan, dedikodu yayan esrarengiz kadınlardan hoşlanıyor. Dreyfus'e bordro'yu dikte etmeyi düşünen odur; onu baştan başa aynalarla donanmış bir odada incelemeyi tasarlayan da odur. Binbaşı Forzinetti bu adamı bize, elinde fenerle, uyumakta olan sanığın yanına girmek isterken gösterdi. Amacı sanığın yüzüne ansızın ışık tutup, uyku sersemliği içinde onun suçunu yakalamaktı. Her şeyi söylemem gerekmez; araştırılsın, her şey meydana çıkacaktır. Yalnızca şunu belirteyim ki, adlî subay olarak Dreyfus olayını mahkemeye götürmekle görevli olan binbaşı Paty de Clam, işlenen korkunç adlî hatanın, tarih ve sorumluluk sırası bakımından ilk suçlusudur.

Bordro, genel felçten ölen haberalma dairesi müdürü, albay Sandherr'in bir süreden beri elindeydi. «Sızma» lar olmuştu bu arada. Bugün olduğu gibi o zaman da belgeler yok oluyordu. Bordroyu kaleme alan arandığı bir sırada, bu ada-

mın ancak genel kurmaydan bir subay ve bir topçu subayı olabileceği düşünüldü: bordronun ne kadar üstünkörü incelendiğini gösteren ikili hata idi bu; çünkü yapılacak akıllıca bir inceleme sonunda kolayca anlaşılır ki, söz konusu olan bir kıta subayı idi.

Kısımca bilinen bir öyküyü burada tekrarlamak istemiyorum. İlk kuşku Dreyfus üstüne düşer düşmez binbaşı Paty de Clam'ın sahneye çıktığını görüyoruz.

O andan başlıyarak Dreyfus'u bulan binbaşı Clam olmuştur. Dava onun sorunu haline gelmiştir. Haini karıştırmak, onu eksiksiz itiraflara zorlamak için binbaşı tüm çabasını harcamıştır. Hiç kuşkusuz, işin içinde, pek becerikli görünmeyen savaş bakanı general Mercier, kendini kilise tutkusuna kaptırmış görünen genel kurmay başkanı general Boisdeffre ve vicdanı pek çok işleri kabullenebilen genel kurmay başkan yardımcısı general Conse da var. Ama işin başında herkesten önce binbaşı Paty de Clam bulunuyor. Hepsini o yönetiyor hepsini ipnotizma ile uyutuyor; çünkü bu binbaşı aynı zamanda ispiritizma ile, gizli şeyler bilgisiyle uğraşıyor, ruhlarla konuşuyor. Zavallı Dreyfus'ü bu adamın ne gibi deneylerden geçirdiği, ne gibi tuzaklara düşürmek istediği, ne gibi mantıksız soruşturmalar yaptığı, nasıl kıvrandırıcı çılgınlıklara giriştiği bilinemez.

İlkten olup bitenleri gerçek ayrıntılarına değin bilenler mutlaka kâbus geçirirler! Binbaşı Paty de Clam, Dreyfus'ü tutukluyor ve hücreye

hapsediyor. Sonra Bayan Dreyfus'e koşup onu yıldırıyor, eğer bir şey söyliyecek olursa, kocasının mahfolacağını bildiriyor. Bu sırada talihsiz Dreyfus, yırtınıp duruyor, suçsuz olduğunu haykırıyordu. Sonra sorgu, tıpkı bir XV nci yüzyıl güncesinde olduğu gibi, esrarengiz bir biçimde, karmaşık ve zalimce birtakım yollara başvurularak yapılıyor. Bütün bunların dayanağı bir tek çocukça delildi; budalaca hazırlanmış olan o çizelgeydi. O çizelge ki, yalnızca bayağı bir ihanet değil, aynı zamanda dolandırıcılığın da en küstahçasıydı; çünkü, verilen ünlü sırların hemen hepsi değersizdi. Bu konuda direnişim boşuna değildi. Bu tohumdan sonraları gerçek suç çıkacaktır ortaya. Fransa'nın başına belâ kesilen tüyler ürpertici adaletsizlik hastalığı kendini gösterecektir. Adlî hatanın nasıl işlendiği, bunu nasıl Binbaşı Paty de Clam'ın çevirdiği dolaplardan oluştuğu, general Mercier'in, general Boisdeffre ve general Conse'un nasıl aldanabildikleri, yavaş yavaş sorumluluklarını bırakıp hataya nasıl kapıldıkları konusuna parmak basmak isterdim. O hata ki, sonraları generaller bunu kutsal bir gerçek, asla tartışılmaz bir gerçek olarak kabul ettirmek gereğine inanmışlardır. Sözün kısası, başlangıçta ihmal ve akılsızlıktan başka bir şey göze çarpmıyordu. Olsa olsa, onların, ortamın dinsel tutkularına ve meslek bağlılığının ön yargılarına boyun eğdikleri seziliyordu. Budalalıklara aldırış etmiyorlardı.

En sonra Dreyfus savaş konseyinin önüne çıkarıldı. Duruşmanın kesinlikle gizli yapılması is-

tendi. Sınırı düşmana açıp Alman İmparatorunu Notre Dame'a getirmeyi amaç edinen bir hayin için bundan daha sıkı sesizlik ve gizlilik tedbirleri alınamazdı. Ulus şaşkına dönmüştür. Korkunç bir takım olaylar kulaktan kulağa fısıldanıyor, tarihi tiksindiren satılmışlıklar dilden dile dolaşıyor; ve doğal olarak ulus baş eğiyor. Yeterince ağır ceza yok; ulus suçlunun rütbesinin kamu önünde geri alınmasını alkışlıyacaktır, onun pismanlık acısı çekerek yüz karasıyla yaşamasını isteyecektir. Peki ama o söylenemeyen şeyler, gizli duruşmalarda özenle üstü örtülen Avrupa'yı ateşe verebilecek o tehlikeli nesneler gerçek miydi? Hayır! İşin içinde binbaşı Paty de Clam'ın romansı ve çılgınca kuruntularından başka bir şey yoktu. Bütün bu yapılanlar, yalnızca roman tefrikalarının en gülüncünü gizlemek için yapılmıştır. Bundan iyice emin olmak için, savaş konseyi önünde okunan iddianameyi incelemek yeter.

Bu iddianame hiçbir değer taşımamaktadır. Bir insanın böylesine bir suçlama yazısı üzerine hüküm giymesi adaletsizliğin mücizesidir. Hiçbir namuslu insanın bu suçlamayı yüreği isyan etmeden okuyabileceğine inanmıyorum. Şeytan adasında çekilen ölçüsüz kefareti düşünüp de çileden çıkmamak elden gelmez. Dreyfus'ün birçok dil bilmesi suçtur; evinde hiçbir tehlikeli belgenin bulunmamış olması suçtur; ara sıra doğduğu ülkeye gitmesi suçtur; çalışkan olması, öğrenme kaygısı içinde bulunması da suçtur; heyecanlanması suçtur; heyecanlanmaması da

suçtur. Ya iddianamenin kaleme alınışındaki bönlükler, boşlukta kalan biçimsel iddialar! Bize suçlamanın ondört esas maddeden meydana geldiği söylenmişti: oysa sonuçta bir tek maddeden, çizelge maddesinden başka bir şey bulamıyoruz; ve hatta öğreniyoruz ki bilirkişiler de anlaşamıyorlarmış; içlerinden biri Bay Cobert, istenilen yönde karara varmadığı için askerce azarlanmış. Dreyfus'e karşı tanıklık etmeğe gelen yirmi üç subaydan da söz ediliyordu. Onların sorguları konusunda henüz bir bilgimiz yok; ama eminiz ki, hepsi de aleyhte tanıklık etmemişlerdir. Bu bir aile davasıdır. Ve şunu unutmamak gerekir: davayı genel kurmay istemiştir ve sanığa hüküm giydirmiştir; şimdi de ona ikinci kez hüküm giydirmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi elde bulunan tek delil bordroydu; onun üzerinde de bilirkişiler anlaşamamışlardı. Konsey dairesinde yargıçların ister istemez beraate gidecekleri anlatılıyor. Bundan dolayı umutsuz bir inatla, hüküm giydirmeyi haklı göstermek için, bugün gizli, ezici bir belgenin varlığı ortaya atılıyor. Bu belge tüm yapılanları haklı çıkarıyormuş, ama gösterilemezmiş! Bu görülemez ve bilinemez belgenin önünde bizim baş eğmemiz gerekiyor demek! Bu belgeyi reddediyorum, tüm gücümle reddediyorum! Gülünç bir belge. Evet, belki de ufak tefek kadınların söz konusu olduğu ve bir yerinde herhangi bir D.... den söz edilen bir belge! Ulusal savunmaya ilişkin bir belge asla söz konusu olamaz! Yalandır bu! Ve üstelerinden gelinemiyecek bi-

çimde yalan söylemeleri büsbütün iğrenç ve edepsizce bir tutumdur. Fransa'yı ayaklandırıyorlar, onun haklı heyecanı arkasına saklanıyorlar, yürekleri bulandırarak, kafaları karıştırarak ağızları kapatıyorlar. Bundan daha büyük bir kamu suçu tanımıyorum.

Kısacası, Sayın Başkan, bir adlî hatanın nasıl işlendiğini gösteren gerçekler bunlardır. Böylece manevi deliller, Dreyfus'ün durumu, dayanak yokluğu, Dreyfus'ün sürekli olarak suçsuzluğunu haykırması bir gerçeği ortaya koymaktadır: Dreyfus, binbaşı Paty de Clam'ın olağanüstü imgeleme yetisinin, onun içinde bulunduğu kilise ortamının, «pis yahudi» avının kurbanı olmuştur. Çağımızın yüz karasıdır bu.

Şimdi Esterhazy olayına geliyoruz. Aradan üç yıl geçti. Birçok vicdanlar derin rahatsızlıklar duyuyorlar, kaygulanıyorlar, araştırıyorlar, sonunda Dreyfus'ün suçsuz olduğu kanısına varıyorlar.

Bay Scheurer-Kestner'in başlangıçtaki kuşkularının, sonra kesin kanıya varışının tarihçesini yapmıyacağım. Şu var ki, Kestner kendi yönünden araştırma yaparken, genelkurmayda da önemli olaylar geçiyordu. Albay Sandherr ölmüştü, ve onun yerine haber alma dairesinin başına yarbay Picquart getirilmişti. Picquart bu sıfatla görev başında bulunduğu sırada, bir gün eline bir mektup-telgraf geçer. Bu mektup yabancı bir gücün ajanı tarafından binbaşı Esterhazy'ye gönderilmiştir. Bu durum karşısında Picquart kesin-

likle soruşturma açmak zorundadır. Şu da var ki, yarbay Picquart, üstlerinin isteği dışında hiçbir zaman herhangi bir eylemde bulunmamıştı. Bu nedenle kuşkularını üstlerine, yani general Conse'a sonra general Boisdeffre'e, sonra da general Mercier'in yerine savaş bakanlığına getirilen general Billot'ya iletti. Pek çok sözü edilen ünlü Picquart dosyası, Billot dosyasından başkası değildi. Bu, bir astın bakanına hazırladığı dosyaydı. Bu dosyanın bugün de savaş bakanlığında bulunması gerekir. Araştırmalar 1896 yılının mayısından eylül ayına kadar sürdü. Şunu da belirtmek gerekir ki, general Conse, Esterhazy'nin suçlu olduğu kanısına varmıştır. General Boisdeffre ile general Billot da bordrodaki yazının Esterhazy'nin olduğunu inkâr edemezlerdi. Yarbay Picquart'ın soruşturması sonucunda böylesine kesin bir gerçek meydana çıkarılmıştı. Ne var ki, büyük bir heyecana kapılmışlardı bu gerçek karşısında; çünkü Esterhazy hüküm giyerse arkadan Dreyfus davasını gözden geçirmek kaçınılmaz bir zorunluluk halini alacaktı. Oysa genel kurmay her ne pahasına olursa olsun, bunu istemiyordu.

Bu sorunda karar vermek için en uygun an sıkıntı içinde geçirilmiş olsa gerek. Şunu belirtmeli ki, general Billot hiçbir biçimde lekelenmemiş bir insandı; yeni gelmişti, gerçeği ortaya çıkarabilirdi. Hiç kuşkusuz, kamu oyundan korktuğu için, tüm genel kurmayı bırakmak zorunda kalmaktan çekindiği için bunu göze alamadı. İkinci derecedekiler bir yana general Boisdeffre'yi, ge-

neral Conse'u bırakmaktan çekindi. Sonra, vicdanı ile ordunun çıkarı saydığı şey arasında bir dakikalık bir çatışma oldu. İşte bu an geçince, iş işten geçmişti. O artık kendini kaptırmış, şerefini tehlikeye atmış bulunuyordu. Böylece Billot başkalarının suçunu üstüne almıştır, başkaları kadar, hatta başkalarından fazla suçlu durumuna düşmüştür, çünkü adaleti gerçekleştirmek elinde olduğu halde bunu yapmamıştır. Durum meydanda! General Billot, general Boisteffre ve general Gonse, Dreyfus'ün suçsuz olduğunu bir yıldan beri biliyorlar. Öyle olduğu halde bu tüyler ürpertici gerçeği kendilerine saklıyorlar! Ve bu adamlar gene de geceleri rahat uyuyabiliyorlar, ve çok sevdikleri karıları ve çocukları var!

Yarbay Picquart dürüst bir insan olarak görevini yerine getirmişti. Üstleri karşısında adalet adına direniyordu. Hatta onlara yalvarıyordu; işi sürüncemede bırakmanın kötü bir tutum olduğunu, gerçek öğrenildiği zaman korkunç bir fırtınanın kopacağını söylüyordu. Sonraları Bay Scheurer-Kestner de general Billot'ya aynı şeyleri söylüyor ve sorunu ele alması, toplumsal bir yıkıma dönüşecek ölçüde ağırlaşmasına göz yummaması için ona vatanseverce yalvarıyordu. Hayır! Suç işlenmişti bir kez, genel kurmay suçunu itiraf edemiyordu. Ve yarbay Picquart başka bir göreve atanarak alabildiğince uzağa, Tunus'a gönderildi. Ona Morés markisinin öldüğü yerlerde görev verilerek günün birinde kılıçtan geçince yiğitliği övülmek istendi. Gözden düşmedi; general Gonse onunla dostça mektuplaşıyor-

du. Ancak, ortada keşfedilmesi hiç de iyi olmayan sırlar vardı.

Paris'te gerçek, karşı durulamaz biçimde yürüyordu, ve beklenen fırtına bilindiği biçimde koptu. Bay Mathieu Dreyfus, binbaşı Esterhazy'yi bordronun gerçek yazarı olarak ele verdi. O sırada Bay Scheurer-Kestner davanın yeniden gözden geçirilmesi konusunda Adalet bakanına dilekçe vermek üzereydi. İşte bu sırada binbaşı Esterhazy ortaya çıkıyor. İlkönce çılgın gibidir; intihara ya da kaçmağa hazırdır. Sonra, birdenbire kafa tutmağa başlar, zorlu davranışıyla Paris'i şaşkına çevirir. Demek ki, yardımına koşanlar olmuştu; ona çevrilen dolapları ve düşmanlarını bildiren imzasız bir mektup gönderilmişti. Hatta esrarengiz bir kadın gece zahmete katlanıp ona, genel kurmaydan çalınmış bir belgeyi götürür. Bu belgenin onu kurtarması gerekiyordu. Burada yine Yarbay Paty de Clam'ın parmağını gördüğümü belirtmekten kendimi alamıyorum; onun verimli yaratma gücünden çıkan çareler kolayca belli oluyor. Dreyfus'ün suçluluğu yarbay Clam'ın yapıtıydı. Şimdi bu yapıt tehlikeliydi. Bu durum karşısında yarbay Clam nasıl dururdu? Elbette yapıtını savunmak isteyecekti. Davanın yeniden gözden geçirilmesi ne demekti? Şeytan adasında, tüyler ürpertici bir biçimde son bulan o zırva, o trajik tefrika romanın yıkılışıydı bu! Yarbay Clam buna asla izin veremezdi. Bundan sonra yarbay Picquart ile yarbay Paty de Clam arasında çatışma başlayacaktır. Birisi açıkça, öteki maskeli olarak düelloya çıkacaktır. Çok geçme-

den her ikisini de sivil mahkemenin karşısında bulacağız. Aslında, hep genel kurmayın kendini savunmasından, işlediği suçu, tiksinçliği saatten, saate artan bir suçu itiraf etmek istemesinden başka bir şey değildi bütün bu olup bitenler.

Binbaşı Esterhazy'yi koruyanların kimler olduğu şaşkınlıkla soruldu. İlkönce, perde arkasından her türlü dolap çeviren, her şeyi yöneten yarbay Paty de Clam koruyordu onu. Sonra, general Boisdeffre, general Gonse ve bizzat general Billot koruyordu. Bu generaller binbaşıyı temize çıkartmak zorundaydılar, çünkü Dreyfus'ün suçsuzluğunun kabul edilmesine olanak veremezlerdi. Böyle bir şey yaparlarsa, savaş bakanlığı halkın nefreti altında ezilirdi. Ve bu olağanüstü durum, görevini tek başına yapan dürüst insan yarbay Picquart'ın maskaraya çevrilmesiyle, cezalandırılmasıyla sonuçlanacaktır. Kurban edilen o olacaktır. Ey adalet, ne büyük bir umutsuzlukla daralıyor insanın yüreği! Onun sahtekâr olduğunu, Esterhazy'yi mahvetmek için telgraf kartını onun uydurduğunu söyleyecek kadar ileri gidiyorlar. Peki ama neden? Hangi amaçla? Bir neden gösteriniz. O da mı yahudiler tarafından satın alınmıştı? İşte böylesine alçakça bir görünüm karşısındayız. Ağır suç işlemiş lekeli kişilerin suçsuz oldukları açıklanırken, öte yandan yaşamı boyunca lekesiz kalmış, şerefli bir insan cezalandırılıyor! Bir toplum bu duruma geldi mi, kokuşmaya yüz tutmuş demektir.

İşte, Esterhazy olayı budur, sayın Başkan: temize çıkarılması gereken bir suçlu söz konu-

sudur. Hemen hemen iki aydan beri, yapılan işi saati saatine izleyebiliyoruz. Günün birinde uzun uzadıya ateşli sayfalara geçecek olan bu öykünün bir özetini yapıyorum burada. Sonuçta general Pellieux'nün, sonra binbaşı Ravary'nin vicdansızca bir soruşturma yaptıklarını gördük. Bu soruşturmadan alçaklar biçim değiştirmiş, namuslu kişilerse lekelenmiş olarak çıktılar. Sonra da savaş konseyi toplantıya çağrıldı.

Bir savaş konseyinin yaptığını öbür savaş konseyinin bozabileceği nasıl umulabilmişti?

Yargıçların her zaman yapabilecekleri seçmenin sözünü bile etmiyorum. Askerlerin kanına işlemiş olan yüksek disiplin düşüncesi onların adalet gücünü zayıflatmağa yetmez mi? Disiplin demek itaat demektir. Eğer savaş bakanı, büyük şef bir olay konusunda verilmiş mahkeme kararının önem ve erkini kamu önünde belirtirken, bir savaş konseyinin onu kesinlikle yalanlamasını mı istiyorsunuz? Hiyerarşi bakımından olanaksızdır bu. General Billot, yaptığı açıklama ile yargıçlara telkinde bulunmuştur; onlar da ateşe atılırcasına, düşünmeden karar vermişlerdir. Dayandıkları kanının şu olduğu anlaşılıyor; «Dreyfus'e ihanet suçundan bir savaş konseyi hüküm giydirmiştir, öyleyse Dreyfus suçludur; şimdi biz bir savaş konseyi olarak onu suçsuz ilân edemeyiz; oysa biliyoruz ki, Esterhazy'nin suçlu olduğunu kabul etmek, Dreyfus'ün suçsuzluğunu açıklamak olacaktır.» Savaş konseyi bu saplantıdan asla sıyrılamazdı.

Onlar sonsuza dek savaş konseylerimizin

sırtına yük olacak ve artık bu konseylerin kararlarını kuşku altında bırakıp lekeleyecek, son derece haksız bir karar vermişlerdir. İlk savaş konseyi akılsızca davranmıştır. İkincisi zorunlu olarak ağır suç işlemiştir. Tekrar ediyorum; onun özrü, yüksek komutanın, daha önceki mahkeme kararının dokunulmaz olduğunu açıklamasından başka bir şey değildi. Öyle ki, astlar bunun tersini öne süremezlerdi. Ordunun şerefinden söz ediliyor, onu sevmemiz saymamız isteniyor. Bir tehlike karşısında harekete geçerek, Fransız vatanını savunacak olan orduyu, tüm ulustan meydana gelen orduyu, elbette seviyoruz, elbette ona saygı duyuyoruz. Ama söz konusu olan o değildir. Biz onun şerefini ve itibarını düşündüğümüz için adalet istiyoruz. Burada söz konusu olan kılıçtır, belki de yarın başımıza efendi kesilecek olan kılıç! Bu kılıcın kabzasını sofuca öpmek mi? Asla!

Bir yandan şunu da kanıtladım: Dreyfus olayı karargâh şubelerinin işidir. Genel kurmaydan bir subay, yine genel kurmaydaki arkadaşları tarafından ihbar ediliyor ve genel kurmay ileri gelenlerinin baskısı ile hüküm giyiyor. Genel kurmay suçlu duruma düşmeksizin Dreyfus'ün suçsuz çıkması olanaksızdır. Bundan dolayıdır ki, karargâh şubeleri akla gelebilecek her türlü çareye başvurarak, basında kampanya açarak, bildirilerle, nüfuzla Esterhazy'yi korumuşlardır. Sırf Dreyfus'u ikinci kez mahvetmek için bunu yapmışlardır. Cumhuriyet hükümeti, general Billot'nun bile düzenbaz takımı diye adlandırdığı bu

kimselere yol vermeliydi! Her şeyi baştanbaşa düzeltmeyi ve yenilemeyi göze alacak olan gerçekten güçlü ve akıllı vatansever bakanlık nerede? Nice kişiler tanıyorum ki, ulusal savunmanın hangi ellerde olduğunu bildikleri için kaygı içinde titremektedirler! Vatanın alın yazısının karara bağlandığı o kutsal sığınak, ne aşağılık entrikaların, dedikoduların ve savurganlıkların yuvası haline gelmiştir!

Kamu oyunu şaşırtmak, onu çileden çıkarmak ağır bir suçtur. Sıradan ve gösterişsiz insanları zehirlemek, gericilik ve hoş görmezlik tutkularını tiksinç yahudi düşmanlığı arkasına sığınarak körükleyip azdırmak suçların en ağırıdır. Eğer bu hastalık iyileştirilmezse insan haklarının özgürlükçü büyük Fransa'sı yıkılacaktır. Vatanseverliği kin ve düşmanlık için sömürmek bir cinayettir. Ve en sonra, tüm insanlık bilimi geleceğin gerçek ve adalet yapıtını meydana getirmeğe uğraşırken kılıcı çağdaş tanrı haline getirmek büyük bir cinayettir.

Derin bir tutkuyla arzuladığımız gerçeğin ve adaletin hiçe sayıldığını görmek ne büyük bir yıkımdır! Bay Scheurer-Kestner'in yüreğinde bir çöküntü olabileceğinden kuşkulanıyorum. Öyle sanıyorum ki, sonunda Bay Kestner, senatodaki gensoru sırasında bir devrimci gibi davranıp içini dökmediği, her şeyi yıkmadığı için pişman olacaktır. O, büyük dürüst kişi, doğruluk içinde geçen yaşamının insanı olarak kalmıştır. Gerçeğin kendi kendine yeterli olduğuna, özellikle her şe-

yin gün gibi açık göründüğü bir sırada başka türlü düşünülemiyeceğine inanmıştır. Yakında güneş parlıyacağına göre, ne diye her şeyi altüst etmeliydi? İşte bu güven dolu sakinliği yüzündendir ki, Kestner korkunç biçimde cezalanmıştır. Aynı şeyi yarbay Picquart için de söyleyebiliriz. O ki, ağır başlılığı ve yüksek onuru yüzünden general Gonse'un mektuplarını yayınlamak istemiştir. Üstlerinin kendisine çamur attığı, onu en beklenmedik ve onur kırıcı biçimde mahkemeye verdikleri bir sırada onun gösterdiği titizlik, disipline saygılı kalışı ona büsbütün değer kazandırmaktadır. Ortada işleri Tanrı'ya bırakan iki kurban, iki yiğit kişi, iki temiz yürekli insan var; oysa bu sırada şeytan durmamıştır. Ve hatta yarbay Picquart'ın şu iğrenç durumla karşılaştığı görülmüştür; bir Fransız mahkemesi, sözcünün bir tanığı kamu önünde suçlamasına olanak verdikten sonra, bu tanık, açıklama yapmak ve kendini savunmak üzere mahkemeye alınınca, duruşma gizli yapılmıştır. Bunun da ağır bir suç olduğunu söylüyorum. Ve bu suç kamu vicdanını ayaklandıracaktır. Şurasını kesinlikle belirtmeliyim ki, askeri mahkemelerin adalet konusunda acaip düşünceleri var.

Yalın gerçek budur, sayın Başkan, ve bu tüyler ürpertici gerçek Başkanlığınız için bir leke olarak kalacaktır. Bu davada hiçbir yetkinizin bulunmadığı, sizin çevrenizin ve anayasanın tutsağı olduğunuz kanısında değilim. Hiç değilse bir insanlık ödeviniz vardır ki, bunu düşünecek ve yerine getireceksiniz. Bu davanın zaferle so-

nuçlandığından asla kuşkum yok. Şimdi daha büyük bir kesinlikle tekrarlıyorum: gerçek yürüyor ve hiçbir şey onu durduramıyacaktır. Herkesin aldığı durum bugün açıkça belli olduğuna göre, dava ancak bugün başlamıştır: bir yandan, gün ışığına çıkmasını istemiyen suçlular; öte yandan, her şeyin aydınlanması için hayatlarını verecek olan adaletseverler. Daha önce söyledim ve yine tekrarlıyorum: gerçeği yer altına kapatırsanız birikim meydana gelir, ve gerçek bir yerde öylesine bir patlama gücü kazanır ki, patladığı gün kendisiyle birlikte her şeyi havaya uçurur. Bu tutumla, ilerisi için yıkımların en gürültülüsünün hazırlanıp hazırlanmadığını herkes görecektir.

Mektubum fazla uzadı, sayın Başkan; bir sonuca varmanın zamanıdır.

Yarbay Paty de Clam'ı adli hatanın iblisçe düzenleyicisi olarak suçluyorum. Sonra da uğursuz yapıtını, üç yıldan beri en tuhaf ve baştan başa suç olan dalaverelere başvurarak savunmakla suçluyorum onu.

General Mercier'yi, hiç değilse düşünüş yetersizliği yüzünden, çağımızın haksızlığında suç ortağı olmakla suçluyorum.

General Billot'yu, Dreyfus'ün suçsuzluğu konusunda elinin altında bulundurduğu kesin kanıtları örtbas etmekle, itibarı tehlikeye düşen genel kurmayı siyasal amaçla kurtarmak için, insanlığa ve adalete karşı ağır suç işlemekle suçluyorum.

General Boisdeffre'i ve general Gonse'u aynı suçun ortakları olarak suçluyorum. Birisi, hiç kuşkusuz papaz egemenliği tutkusu yüzünden, öteki ise belki, karargâh şubelerini dokunulmaz sayacak kadar meslek bağlılığına sahip oluşu yüzünden suça ortak olmuşlardır.

General Pellieux ile binbaşı Ravary'yi, vicdansızca bir soruşturma yapmakla suçluyorum. Bununla, soruşturmanın en aşırı taraflılıkla yapıldığını belirtmek istiyorum.

Üç yazı uzmanı, B. Belhomme, B. Varinard ve B. Couard'ı uydurma ve hileli raporlar düzenlemekle suçluyorum. Yapılacak tıbbî muayene sonunda bu kişilerin görme ve düşünme yetersizliği hastalığına tutuldukları saptanmazsa suçlamadan kurtulamazlar.

Savaş dairelerini, basında, özellikle «L'Eclair» (Şimşek) ve «L'Echo de Paris» (Paris Yankısı) gazetelerinde, kamu oyunu şaşırtmak ve işledikleri kusuru örtbas etmek için tiksinç bir kampanya yürütmekle suçluyorum.

En sonra, birinci savaş konseyini, bir sanığa gizli kalan bir belgeye dayanarak hüküm giydirdiği için hukuku çiğnemekle suçluyorum; ve ikinci savaş konseyini de, emirle bir suçluyu, bile bile temize çıkarıp ağır adlî suç işleyerek birinci konseyin yasaya aykırı davranışını örtbas etmekle suçluyorum.

Bu suçlamalarda bulunurken, 29 Temmuz 1881 günlü basın yasasının 30 ve 31 nci maddeleri karşısında bulunduğumu, bu yasanın lekele-

me suçlarını cezalandırdığını bilmiyor değilim. İsteyerek kendimi tehlikeye atıyorum.

Suçladığım kişilere gelince; hiç birini tanımıyorum, onları hiç görmedim. Kendilerine karşı ne hıncım var, ne kinim. Onlar benim için toplumа kötülük eden kişilerden, kafalardan başka bir şey değildirler. Ve benim burada yaptığım eylem, gerçeğin ve adaletin patlamasını hızlandırmak için devrimci bir araca başvurmaktan ibarettir.

Bir tek tutkum var: bunca acılar çeken ve mutluluğa hakkı olan insanlık adına duyduğum aydınlık tutkusu. Çoşkun protestom yüreğimden kopan çığlıktan başka bir şey değildir. Beni ağır ceza mahkemesi önüne çıkarmayı göze alsınlar ve herkesin önünde soruşturma açılsın!

Bekliyorum.

Sayın Başkan, derin saygılarımın kabulünü dilerim.

●

JÜRİYE BİLDİRİ

Bu sayfalar 22 Şubat 1898 günü L'Aurore **(Şafak)** gazetesinde yayınlanmıştır.

Bu satırları bir önceki gün, yani 21 Şubat'ta, bana hüküm giydirmesi gereken jüri önünde okumuştum. 13 Ocak'ta, Cumhurbaşkanına mektubum çıktığı gün, Millet Meclisi 122'ye karşı 312 oyla hakkımda kovuşturma açılmasını kararlaştırdı. Ayın 18'inde Savaş Bakanı general Billot şikâyet dilekçesini adalet bakanına verdi. 20 Ocak'ta mahkemenin çağrısını aldım. Cumhurbaşkanına yazdığım mektuptan yalnızca onbeş satır üzerinde duruyordu. Duruşmalar 7 Şubat'ta başladı ve 23 Şubat'a kadar onbeş oturum yapıldı. 23 Şubat günü bir yıl hapis ve 3000 frank para cezasına mahkûm oldum. Şunu da hatırlatmalıyım ki, 21 Ocak günü üç yazı uzmanı da (Bay Belhomme, Bay Varinard ve Bay Courad) ayrıca kendilerini lekelediğim iddiasıyle beni mahkemeye verdiler.

*
**

Sayın jüri üyeleri,

Millet meclisinin 22 Ocak'taki oturumunda, bakanlar kurulu başkanı Bay Méline, kendisini destekliyen çoğunluğun çılgınca alkışları arasında, orduyu savunmak görevini verdiği on vatan-

daşa güvendiğini açıkladı. Bay Méline sizden söz ediyordu, baylar. General Billot, verilmiş bir mahkeme kararına tartışmasız saygı gösterilmesi konusunda, meclis kürsüsünden atslarına askerî yönerge vererek, binbaşı Esterhazy'yi temize çıkarmakla yükümlü savaş konseyine kararını nasıl önceden yazdırdıysa, Bay Méline de, beni orduya hakaret etmekle suçlayarak, orduya saygı adına bana hüküm giydirmenizi emretmek istemiştir. Namuslu kişilerin vicdanlarına seslenerek, devlet büyüklerinin ülkemizin adaletine yaptıkları bu baskıyı haber veriyorum. Özgür bir ulusu küçük düşüren iğrenç siyasal huylardır bunlar.

İtaat edip etmiyeceğinizi göreceğiz, baylar. Şu var ki, benim Bay Méline'in isteği üzerine önünüzde bulunduğum doğru değildir. O, ancak büyük bir bunalım içinde, durmadan yol alan gerçeğin atacağı yeni adımdan korktuğu için, bana karşı kovuşturma açılması zorunluluğuna boyun eğmiştir. Bunu herkes biliyor. Şu anda önünüzde bulunuyorsam, kendim böyle istediğim içindir. O karanlık, o korkunç olayın kurulunuza getirilmesine kendim karar verdim. Fransa'nın her şeyi bilmesi ve kararını söylemesi için, Fransız adaletinin en yüksek, en dolaysız gücü olarak sizi isteyerek seçtim. Eylemimin başka bir amacı yoktur. Kişiliğim hiç bir önem taşımıyor. Kendimi asla esirgemiyorum. Yalnızca ordunun şerefini değil, aynı zamanda tüm ulusun tehlikede olan şerefini de elinize bıraktığım için memnunum.

Vicdanlarınız henüz büsbütün aydınlanma-

mışsa beni bağışlıyacağınızı umarım. Bu benim kusurum olamaz. Size tüm kanıtları getirmeyi istemekle, yalnızca sizi yetkili saymakla hayale kapıldığım anlaşılıyor. Size sağ elle verilmiş gibi görünenler sol elle geri alınmağa başlandı. Yargı yetkiniz kabul edilmiş gibi gösteriliyordu, ama bir savaş konseyi üyelerinin öcünü almakta size güvenilmekle birlikte, diğer birtakım subaylar mahkemenizin de üstünde, dokunulmaz kalıyorlardı. İkiyüzlülüğün saçmalığıdır bu. Ve bundan açıkça anlaşılıyor ki, sağ duyunuzdan korkulmuştur; bizim her şeyi söylememize, sizin de her şeyi yargılamanıza olanak vermenin tehlikesi asla göze alınamamıştır. Skandalı sınırlamak istediklerini ileri sürüyorlar. Bu skandal konusunda; davayı bilmenizi sağlamak amacına ve sizin kişiliklerinizde halkın yargıç olması isteğine dayanan eylemim konusunda siz ne düşünüyorsunuz? Ayrıca, davanın değişik biçimde yeniden ele alınmasını kabul edemiyeceklerini öne sürüyorlar; böylece içlerindeki derin korkuyu, sizin yüce denetiminizden duydukları korkuyu itiraf ediyorlar. Yasayı tümüyle siz temsil ediyorsunuz. Oyla seçilmiş kişilerden meydana gelen yargı kurulunun yasası benim istediğim, iyi vatandaş olarak derinden saygı duyduğum yasadır. Her şeyden önce sizi maskaraya çevirmek amacını güden karanlık yargılama usulünün karşısındayım.

Sizi, düşündüğüm biçimde, eksiksiz aydınlatmak güç ve olanağını bulamadan işlerinizden alakoymakta özürlüyüm, baylar. En tutkulu isteğim açıklık, tam bir açıklıktı. Bu duruşmalar si-

ze göstermiştir ki, koyu karanlığın olağanüstü inatçı iradesine karşı adım adım savaşmamız gerekmiştir. Gerçeğin her parçasını kurtarmak için çarpışmak gerekmiştir. Her şey üzerinde tartışılmıştır. Bütün kapılar bize kapanmış, her şey reddedilmiştir. Bildiklerimizi kanıtlamamıza engel olmak umuduyla tanıklarımıza gözdağı verilmiş, baskı yapılmıştır. Ve biz sırf sizin için, vicdan azabı çekmeksizin karar verebilesiniz diye size kanıt sağlamak için vuruşmaktan geri durmadık. Çabalarımızı hesaba katacağınızdan emin bulunuyorum. Ve zaten davaya epeyce açıklık da sağlanabilmiştir. Tanıkları dinlediniz. Avukatımı da dinleyeceksiniz; o size gerçek öyküyü, herkesi çıldırtan ve hiç kimsenin bilmediği öyküyü anlatacak. Artık içim rahat; gerçeği biliyorsunuz şimdi: gerçek etkisiz kalmıyacaktır.

Bay Méline, size ordunun şerefini emanet etmekle, vereceğiniz kararı dikte ettiğini sandı. Ben de ordunun şerefi adınadır ki, adaletinize sesleniyorum. Bay Méline'i kesinlikle yalanlıyorum; orduya hakaret etmedim. Aksine, silâhlı ulusa, tehlike başgösterir göstermez ayaklanacak ve Fransız vatanını savunacak olan sevgili Fransız askerlerine sevgimi, saygımı söyledim. Kumandanlara, askerlerimizi gereğinde zafere götürecek olan generallere sataştığım da uydurmadır. Savaş bakanlığı şubelerinden birkaç kişi tutum ve davranışlarıyle ordunun itibarını zedelediyse, bunu söylemk tüm orduya sataşmak mıdır? Orduyu her türlü lekelemelerden kurtarmak yenik düşmemize yol açan yanılgıların yeniden

başgösterip bizi yeni bozgunlara sürüklememesi için tehlike çığlığı atmak, iyi vatandaş olarak görevimizi yerine getirmek değil de nedir? Bununla birlikte, kendimi savunmuyorum, zorunlu olan eylemimin yargılamasını tarihe bırakıyorum. Ancak, şunu kesin olarak söylüyorum ki, yazdığı iğrenç mektuplardan sonra, binbaşı Esterhazy'yi jandarmaların kucaklamasına olanak verilince, ordu lekelenir. Yine kesinlikle belirtiyorum ki, bir takım haydutlar her gün bu yiğit ordunun onuruna saldırmaktadırlar. Onlar, orduyu savunmak bahanesiyle alçakça suç ortaklığı ederek onu kirletmekte, Fransa'nın henüz sahip olduğu iyi ve yüce nitelikleri sürükleyip götürmektedirler. Şunu bir kez daha doğruluyorum ki, bir yandan «yaşasın ordu!» diye bağırıp bir yandan «yahudilere ölüm» narası atanlar bu büyük ulusal orduyu asıl küçük düşürenlerdir. Onlar, «yaşasın Esterhazy!» diye bağırmışlardır. Hey yüce Tanrım! Saint Louis'lerin, Bayard'ların, Condé'lerin ve Hoche'ların halkı, yüz büyük zafere sahip olan halk, Cumhuriyet ve İmparatorluk döneminin büyük savaşlarının halkı, gücüyle, iyiliğiyle ve yüce gönüllülüğüyle bütün dünyanın gözünü kamaştıran halk: «yaşasın Esterhazy!» diye bağırıyor! Ancak gerçek ve adalet için göstereceğimiz çaba ile yıkanabilecek bir yüz karasıdır bu.

Hazırlanan efsaneyi biliyorsunuz: Dreyfus, yanılmayan yedi subay tarafından adalete ve yasalara uygun biçimde mahkûm edilmiştir. Ona hüküm giydiren subayların yanıldığından kuşkulanmak bile orduya hakaret demektir. Dreyfus,

kendisinden öç alan bir vicdan işkencesi içinde büyük cinayetinin cezasını çekmektedir. Ve o yahudi olduğuna göre, hemen bir yahudi örgütü kurulmuştur; uluslararası vatansız bir lonca. En küstahça çarelere başvurarak, haini kurtarmak amacıyle yüzlerce milyonluk paralardan yararlanan lonca. Bundan dolayı bu lonca, vicdanları satın alarak, Fransa'yı öldürücü bir karışıklığa atarak cinayet üstüne cinayet işlemeğe koyulmuştur. Fransa'yı düşmana satmağa, Avrupa'yı genel bir savaşa sürüklemeğe kararlıdır. Tüyler ürpertici tasarısından asla vazgeçmiyecektir. İşte, gördüğünüz gibi, her şey son derece basit, hatta çocukça ve budalaca. Ama iğrenç basın zavallı halkı aylardan beri bu zehirli ekmekle beslemektedir. Bu durum karşısında yıkıcı bir bunalıma tanık olursak hiç şaşmıyalım; çünkü bu ölçüde budalalık ve yalan ekilince mutlaka çılgınlık biçilir.

Hiç kuşkusuz, baylar, şimdiye dek, bu masalla yetindiğiniz inancına kapılıp sizi küçük düşürmek istemem. Sizi tanıyorum, kim olduğunuzu biliyorum. Siz Paris'in, benim büyük Paris'imin, doğduğum, sonsuz bir sevgiyle bağlandığım, öğrenimimi yaptığım ve aşağı yukarı kırk yıldan beri anlattığım şehrin yüreği ve sağduyusunuz. Ve şu anda zihinlerinizden neler geçtiğini de biliyorum; çünkü, sanık olarak bu sandalyeye oturmadan önce, orada, sizin oturmakta olduğunuz sırada yer aldım. Siz halk oyunu temsil ediyorsunuz, toplu halde, akla uygunluğu ve

adaleti meydana getirmeğe çabalıyorsunuz. Birazdan, kararınızı vereceğiniz salonda, düşüncem de sizin yanınızda bulunacak. Eminim ki, vatandaş olarak kendi çıkarlarınız doğrultusunda karar vermeğe çaba göstereceksiniz. Doğal olarak, size göre, bu çıkarlar tüm ulusun da çıkarlarıdır. Yanılabilirsiniz; ama kendi yararınızı sağlamakla herkesin yararını sağladığınız düşüncesiyle yanılacaksınız.

Sizi akşamları aileleriniz içinde, lâmbanın altında görüyorum; dostlarınızla yarenlik ettiğinizi işitiyorum, atölyelerinizde, dükkânlarınızda yanınızda bulunuyorum. Hepiniz çalışan insanlarsınız; kiminiz tüccar, kiminiz sanayici, birkaçınız serbest meslek sahibi. Ve hepiniz olayların aldığı üzücü durumdan haklı olarak kaygu duyuyorsunuz. Bugünkü bunalım her bakımdan bir yıkım haline gelme tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Gelirler düşüyor, ticaret işlemleri gitgide zorlaşıyor. Öyle ki, buraya, bu gidişe bir son verilmesi gerektiği düşüncesiyle geldiniz; düşündüklerinizi yüzlerinizden okuyorum. Siz, birçok kimsenin kanısını taşımıyorsunuz. Birçokları şöyle düşünüyor: «Bir suçsuzun Şeytan adasında oluşundan bize ne? Bir kişinin çıkarı koca bir ülkeyi karıştırmağa değer mi?» Oysa siz her şeye rağmen bizlerin, yani gerçeğe ve adalete susamışların heyecanının çok pahalıya ödetildiği kanısındasınız; bizi tüm köleliklerle suçlamanın insafsızlık olduğunu düşünüyorsunuz. Ve, eğer bana hüküm giydirirseniz, baylar, aslında, yargınızın dayanağı şu olacaktır: sizinkileri yatıştırmak

isteği; olayların gereği beni cezalandırmakla Fransa'nın çıkarlarına zararlı olduğuna inandığınız bir hak davası kampanyasını durduracağınız kanısı.

Şu var ki, böyle bir kanıya dayanarak karar verirseniz, kesin olarak yanılacaksınız, baylar. Beni cezalandırmakla ancak yüceltmiş olursunuz. Gerçek ve adalet uğruna acı çeken kişi, ulu ve kutsal bir varlık olur. Yüzüme bakınız, baylar: satılmış, yalancı ve hain görünüşü var mı bende? Öyle ise bu davranışımın amacı nedir? Ne siyasal hırsım, ne de yobazca tutkum var. Ömrü çalışmakla geçmiş, yarın yine safına dönüp aralıksız görevine yeniden başlıyacak olan özgür bir yazarım ben. Bana İtalyan diyenler de alık kimselerdir. Ben bir Fransız anadan doğdum; Beauce'ta, bu güçlü toprağın köylüleri olan büyük annem ve büyük babam tarafından yetiştirildim. Babamı yedi yaşındayken yitirdim, İtalya'ya ancak ellidört yaşımdayken ve bir kitaba belge toplamak için gittim. Bununla birlikte, babamın Venedik'ten, eski ünü tüm anılarda övülen o parlak kentten oluşu dolayısıyle büyük bir gurur duymama, bütün bunlar engel değildir. Şu da var ki, eğer Fransız olmasaydım, Fransız diliyle yazılmış kırk cilt kitabımın milyonlarca nüshasini bütün dünyaya yaymış olmam, beni Fransa'nın şan ve şerefine yararlı bir Fransız haline getirmez miydi? Sözün kısası, kendimi savunmuyorum. Ama beni cezalandırmakla talihsiz ülkemizde düzeni yeniden sağlıyacağınıza inanıyorsanız, büyük bir yanılgıya düşüyorsunuz! Anlamıyor mu-

sunuz ki, bugün ulus karanlık içinde bırakılmaktan, bu konuda sürdürülen inattan acı çekmekte, düşürüldüğü kuşkudan bunalmaktadır. Devlet adamları hata üstüne hata işlemektedirler; bir yalan başka bir yalanı gerektirmektedir, öyle ki, birikim korkunç bir hal almaktadır. Bir adlî hata işlenmiştir. O zamandan beri, bu hatayı gizlemek için, her gün sağduyuya ve doğruluğa karşı yeni bir suikast yapılması gerekmiştir. Bir suçsuzun hüküm giymesi, bir suçlunun temize çıkmasına yol açmıştır; ve işte bugün benim de hüküm giymem istenmektedir. Neden mi? Vatanı bu tüyler ürpertici yolda görmekten duyduğum acıyı haykırdığım için. Öyleyse bana hüküm giydiriniz! Ama bununla bir hata daha işlenmiş olacak, ötekilere eklenecek bu hatanın ağırlığını tarih önünde siz taşıyacaksınız. Üstelik, benim hüküm giymem, istediğiniz ve hepimizin istediği huzuru getirmek yerine, yeniden öfke ve düzensizlik tohumu olmaktan başka bir işe yaramıyacaktır. Bir kez daha söylüyorum, bardak dolmuştur; onu taşırmayınız.

Ülkemizin geçirmekte olduğu korkunç bunalıma nasıl doğru teşhis koymazsınız? Skandalın yaratıcıları olduğumuz söyleniyor; gerçeği ve adaleti sevenlerin ulusu allak bullak ettikleri, onu ayaklanmaya ittikleri öne sürülüyor. Gerçekte toplumla alay etmektir bu. General Billot'yu ele alalım: general Billot onsekiz aydan beri uyarılmamış mıdır? Albay Picquart davanın yeniden gözden geçirilmesi konusunu onun ele almasını, fırtınanın kopmasına ve her şeyin alt üst olma-

sına meydan vermek istemiyorsa bunu mutlaka yapmasını ısrarla belirtmemiş midir? Bay Scheurer-Kestner ona Fransa'yı düşünmesi, ülkemizi böyle bir yıkımdan sakınması için yaşlı gözlerle diği ve siyasal çıkarlara kapıldığı için her şeyi kolaylaştırmak, her şeyi yumuşatmak istedik. Bugün ülkemiz güç durumda bulunuyorsa, hata iktidarındır. O iktidar ki, suçluları korumak istediği ve siyasal çıkarlara kapıldığı için her şeyi reddetmiş, her şeyin aydınlanmasını önleyecek kadar güçlü olduğunu sanmıştır. İlk günden beri karanlıktan yana manevra çevirmiştir. Onun için vicdanların düştüğü çılgınca karışıklığın tek sorumlusu odur.

Dreyfus davası! Baylar, bu dava bugün pek küçük kalmıştır; onun çıkardığı korkunç sorunlar karşısında o pek önemsiz, pek uzakta bulunmaktadır. Artık Dreyfus davası yok. Bundan böyle, Fransa'nın hâlâ insan hakları Fransa'sı olup olmadığını bilmeniz söz konusudur. Fransa halâ dünyaya özgürlüğü getiren, adaleti getirmesi gereken ülke midir, değil midir? Sorun bu. Biz bu gün de en soylu, en kardeşçe davranan, en yüce gönüllü halk mıyız, değil miyiz? Doğruluk ve insanlık alanında Avrupa'ya yayılan ünümüzü koruyacak mıyız? Sonra, şimdiye dek tüm kazandıklarımız bunlar değil midir? Ve şimdi her şeyimiz söz konusu olmuyor mu? Gözlerinizi açınız ve iyice anlayınız ki, böyle bir kargaşalığa düşmek için, Fransız ruhunun korkunç bir tehlike karşısında, en içten derinliklerine değin sarsılmış olması gerekir. Manevi yaşamı tehlikeye

düşmeyen bir ulus, asla böylesine allak bullak olamaz. Yaşadığımız an olağanüstü önem taşıyor. Ulusun kurtuluşu söz konusudur.

Bunu anladığınız anda baylar, bir tek çıkar yol olduğunu hissedeceksiniz: o da gerçeği söylemek, adaleti yerine getirmek. Aydınlığı geciktirecek olan her şey, karanlığa karanlık katacak olan her şey bunalımı uzatmaktan ve ağırlaştırmaktan başka hiç bir işe yaramıyacaktır. İyi vatandaşların, bunalımı sona erdirmek gereğini duyanların görevi, her şeyin açıklığa kavuşmasını istemektir. Artık bunu düşünecek kadar çok sayıdayız. Edebiyat, felsefe ve bilim adamları her yanda akıl ve sağduyu adına ayağa kalkıyorlar. Ayrıca, dış ülkelerden tüm Avrupa'yı saran ürpertiden söz etmiyorum. Bununla birlikte, yabancı ülkelerin hepsi de mutlaka düşman değildir. Yarın hasım olabilecek uluslara değinmiyelim. Ama müttefikimiz büyük Rusya, ama küçük ve yüce gönüllü Hollanda, ama kuzeyin tüm cana yakın halkları, ama Fransız dilini konuşan ülkeler, İsviçre ve Belçika; neden tüm bu ülkelerin yürekleri kardeşçe acılarla dolup taşıyor? Sınırdan öteye geçtiğiniz zaman, adalet ve insanlık alanındaki efsanevi ününüze artık hiç kimsenin dostça gülümsememesini istiyor musunuz?

Ne yazık ki, baylar, birçokları gibi belki siz de Dreyfus'ün suçsuz olduğu konusundaki kanıtın, umulmadık felâket halinde, gökyüzünden tıpkı bir yıldırım gibi inmesini bekliyorsunuz. Gerçek, çoğu zaman bu tutumla ortaya çıkmaz; o biraz araştırmayı ve biraz bilgiyi gerektirir.

Kanıtın nerede bulunabileceğini çok iyi biliyoruz. Ama bunu ruhlarımızın derinliklerinde saklıyoruz. Duyduğumuz vatanseverce korku, ordunun şerefi bir yalana bağlandıktan sonra, bir gün ortaya çıkacak kanıtla inecek şamar yüzündendir. Şunu da açıkça belirtmek isterim ki, kimi elçilik mensuplarını tanık olarak gösterdiysek de, burada anılmamalarını önceden kesinlikle istedik. Göz pekliğimiz gülümsemeyle karşılandı. Bu konunun dış işleri bakanlığında da gülümsemeyle karşılanmış olacağını hiç sanmıyorum, çünkü orada durum anlaşılmış olsa gerek. Biz, tüm gerçeği bilenlere, bizim de her şeyi bildiğimizi söylemek istedik yalnızca. Bu gerçek şimdi elçiliklerde dolaşıyor, yarın onu herkes öğrenecek. Bugün aşılmaz formalitelerle saklanan gerçeği gidip bulunduğu yerde aramamız olanaksızdır. Her şeyi bilen ve bizim gibi, Dreyfues'ün suçsuzluğuna inanan hükümet, istediği anda ve tehlikesizce tanıkları bulabilir ve en sonunda bu tanıklar her şeyi aydınlığa kavuştururlar.

Dreyfus suçsuzdur; bu konuda and içerim. Bunun için yaşamımı, bunun için şerefimi ortaya koyarım. Şu görkemli anda, insanlık adaletini temsil eden bu mahkemenin önünde, sizin önünüzde sayın jüri üyeleri, ulustan çıkan sizlerin ve tüm Fransa'nın ve tüm dünyanın önünde and içiyorum ki, Dreyfus suçsuzdur. Kırk çalışma yılım adına, bu emeğin bana sağlıyabildiği otorite ile and içiyorum ki, Dreyfus suçsuzdur. Ve tüm elde ettiklerim adına, kavuştuğum ün adına, Fransız edebiyatının yayılmasına yardım eden

yapıtlarım adına and içiyorum ki, Dreyfus suçsuzdur. Eğer Dreyfus suçsuz değilse, tüm bu saydıklarım çöksün, yapıtlarım yok olsun! O suçsuzdur.

Öyle görünüyor ki, her şey bana karşı: iki meclis, sivil yöneticiler, asker yöneticiler, büyük tirajlı gazeteler, onların zehirlediği kamu oyu... Benden yana olan yalnızca düşüncem, kafamdaki gerçek ve adalet ülküsü. Bundan dolayı huzur içindeyim, yeneceğimden eminim.

Ülkemin yalan ve adaletsizlik içinde kalmasını istemedim. Burada bana ceza verilebilir. Ama bir gün, şerefinin kurtulmasına yardım ettiğim için, Fransa bana teşekkür edecektir.

●

BAKANLAR KURULU BAŞKANI BAY BRİSSON'a AÇIK MEKTUP

Bu sayfalar 16 Temmuz 1898 günü «L'Aurore» (Şafak) gazetesinde çıktı.

Aradan birçok olaylar geçmişti. Bunları bir çırpıda özetliyeceğim. 2 Nisan'da yargıtay, başvurumu gözönüne alarak, ağır ceza mahkemesinin hakkımda verdiği kararı bozdu. Yargıtayın bu kararında beni mahkemeye savaş Bakanının değil, savaş konseyinin vermesi gerektiği belirtiliyordu. Savaş konseyi, 8 Nisan'da toplanarak hakkımda kovuşturma açılmasına karar verdi. Ayrıca, Lejyon Donör nişanımın geri alınması dileğinde bulundu. Konsey adına 11 Nisan'da yapılan yeni çağrıda mektubumdan yalnızca üç satır alınmıştı. Sonunda 23 Mayıs'ta dava Versailles ağır ceza mahkemesine geldi. Ne var ki, avukatım Labori mahkemenin yetkisizliğini ortaya attığı ve mahkeme de yetkili olduğuna karar verdiği için, bir üst mahkemeye başvurduk. Bu yüzden duruşmalara ara verildi. En sonra yargıtay başvurumuzu 16 Haziran'da reddedince, 18 Temmuz'da Versailles ağır ceza mahkemesinin önüne yeniden çıkmak zorunda kaldık. Öte yandan, Başbakan Méline 15 Haziran'da düşmüş ve onun yerine 28

Haziran'da Brisson getirilmişti. Üç yazı uzmanının aleyhime açtıkları davadan 9 Temmuz'da hüküm giydim. Buna göre, iki ay hapis yatacak, iki bin frank para cezası ödeyecek ve ayrıca uzmanlardan her birine beşer bin frank zarar ziyan ödemesi yapacaktım. Hapis cezası tecil edilmişti.

*
**

Bay Brisson,

Siz kişiliğinizde cumhuriyetin erdemini taşıyordunuz; vatandaşlık namusunun yüksek sembolüydünüz. Şimdi birdenbire biçimsiz bir davanın içine düşüyorsunuz. Manevî egemenliğiniz elinizden alınmış bulunuyor. Artık yanılabilir ve itibarı tehlikede olan bir insansınız.

Benim gibi, bakmakla ve dinlemekle yetinen, yalnız ve sessiz düşünürler için ne korkunç bunalım ve ne derin üzüntüdür bu! Kendimi ülkemin adaletine verdiğim günden bu yana her türlü polemikten uzak kalmayı yasa edindim. Bugün size bu mektubu yazmanın kaçınılmaz gereğine boyun eğiyorsam, yüreğimdeki sıkıntıyı haykırmaktan kendimi alamadığım içindir. Şu var ki, altı aydan beri sessiz kalışımda ürperdiğini sezdiğim bunca vicdanın sessizliğinde vatanseverce bir sıkıntı, bir yürek darlığı var. Talihsiz Fransa'mızın en iyilerinin, bunca anlayışlı ve namuslu kişinin lekelenecek durumlara düştüğünü, vatandaşlık şerefini esmekte olan çılgınlık rüzgârına bıraktığını görmek çok acı. Gerçek ortaya çıkıncaya dek yalanın daha ne çok kıyım yapacağını

düşündükçe ağlamak geliyor insanın içinden. Ülkenin doğruluğu ve gücü sandıklarımız ortalığı kırıp geçiriyorlar.

Altı aydan beri her sabah, şaşkınlığımın ve acımın büyüdüğünü hissediyorum .Hiç kimsenin adını saymak istemiyorum; ama şunu belirteyim ki, tüm sevdiklerimi, hayranlık beslediklerimi, Fransa'nın yüceliği bakımından umut bağladıklarımı aklımdan geçiriyorum. Onları kabinenizde görüyorum, Bay Brisson; meclislerde, sanat ve edebiyat çevrelerinde, tüm toplum koşulları içinde görüyorum. Ve durmadan şunu haykırıyorum: nasıl oluyor da, şu, ya da bu, ya da öteki kişi insanlık uğruna, gerçek uğruna, adalet uğruna bizimle birlik olmuyor? Hepsi de sağlam kafalı kişiler görünüyorlardı; doğru yürekli olduklarını sanıyordum. Aklın almayacağı bir durum var ortada. O kadar ki, bu adamların tutum ve davranışları, kimi politika ustalıklarının zorunluluğu olarak açıklanmak istenince aklım büsbütün karışıyor, hiçbir şey anlamıyorum. Çünkü, sağduyu sahibi ve serinkanlılıkla düşünen herkesin görebileceği bir gidiş var: bu kurnaz kişiler hiçbir gerçeği yokken, çok yakında uğrayacakları kaçınılmaz ve onarılmaz yıkıma doğru koşuyorlar.

Dreyfus davası kanuna uygun biçimde çözüme bağlanmadıkça, hiçbir bakanlar kurulunun yaşıyamıyacağı kanısına varacak kadar akıllı olduğunuza inanıyordum, Bay Brisson. Fransa'da çürüyen bir şey var; sağlık görevi yerine getirilmedikçe normal yaşama dönülemiyecektir. Şunu da belirteyim ki, davanın yeniden gözden geçiril-

mesini sağlıyacak olan bakanlar kurulu, büyük kabine, kurtarıcı kabine olacaktır. Böyle bir hükümet kendini kabul ettirecek ve yaşayacaktır.

Siz, iktidarınızı, sağlam ve uzun ömürlü olacak biçimde kurduğunuza inandınız belki. Ama böylece daha ilk günden intihar ettiniz. İşin kötüsü, yakında iktidardan düştüğünüz zaman, bu serüvende siyasi şerefinizi de yitirmiş olacaksınız. Çünkü ben yalnızca sizi sorumlu bulurum. Emrinizde bulunan savaş bakanı ve adalet bakanı beni ilgilendirmez; onların sorumlu başı sizsiniz.

Yürekler acısı bir görünüm! Bir erdemin sonu! Cumhuriyetin umut bağladığı bir adamın iflâsı! Cumhuriyet bu adamın adalete asla hıyanet etmiyeceğine inanmıştı. O ise başa geçer geçmez adaletin katledilmesine göz yumuyor! Ülküyü öldürdünüz. Bir cinayettir bu. Hiçbir şey karşılıksız kalmaz; cezanızı göreceksiniz.

Nasıl oldu da bu denli gülünç bir soruşturma komedisine izin verdiniz, Bay Brisson? Ünlü dosyanın bakanlar kuruluna getirileceğini ve orada, hepiniz zekâlarınızı birleştirip birbirinizi aydınlatarak, belgeleri, gerektiği gibi, bilimsel görüşle tartışarak inceleme yapacağınızı sanmıştık. Ne gezer! Sonuçtan açıkça anlaşılıyor ki, hiçbir denetim yapılmamıştır, ciddî bir tartışma açılmamıştır. Gerçek bir yana bırakılıp, dosyada yalnızca gerçeğin üstesinden gelebilecek, beyinsiz kişilere baskı yapacak belgeler heyecanla aranmış, bundan öteye gidilmemiştir. Önceden inatla saptanmış bir kanıya iyi kötü yarayacak

noktaları bulup çıkarmak için yapılan böyle bir dosya incelemesinin ne demek olduğunu biliyoruz. Ortada tartışılmış ve kanıtlanmış bir gerçek yok. Yalnızca bir adamın dikkafalılığı var. Ve o adam, kişisel ruh hali, ortamı ve düşüp kalktığı kimseler bakımından öyle koşullar altında bulunuyor ki, tanıklığının tarih açısından hiç bir değeri yoktur.

Ne acınacak bir sonuç! Nasıl olur? Bütün bulup çıkarabildiklerimiz bu kadar mı? Bizi yenmek için beslediğiniz o zorlu istekle ancak bu kadarını ortaya çıkarabildiğinize göre, dağarcığınızın dibinde bundan fazlası yoktu demek? Oysa o üç belgenizi biliyorduk; özellikle ağır ceza mahkemesinde pek yavan bir tutumla açıklanan belgeye hiç yabancı değildik. Ancak saf kişilerin kapılabilecekleri son derece küstahça ve bayağı bir uydurmaydı o. Bir generalin mahkemeye gelip bu anıtsal yutturmacayı jüri üyelerine ciddî bir tavırla okuduğunu, onu milletvekillerine okuyan bir savaş bakanının çıktığını ve Fransa'nın tüm bucaklarında onu açıklayan milletvekilleri bulunduğunu düşündükçe aklım başımdan gidiyor. Tarihe iz bırakacak bundan daha budalaca bir olay bulunacağını sanmıyorum. Hırsın kimi insanları gerçekten nasıl bir kaçıklığa sürükliyebileceğini düşünüyorum. Herkesle alay etmekte olan bir sahtecinin uydurması olduğu anlaşılan bir belgeye sarılmak kadar kafasızca bir tutum olamaz.

Ortaya çıkarılan diğer iki belgeyi sizinle tar-

tışmıyacağımı elbette düşünürsünüz. Bunların Dreyfus'e uymıyacağını kanıtlamak usanç verdi. Hem zaten davanın yeniden gözden geçirilmesi kaçınılmaz bir gerek haline geldi. Belgelerin ne sanıkla ne de savunmayla bir ilgisi bulunmadığı meydanda. Kanunsuzluk açık seçik görülüyor. Yargıtay, savaş konseyinin kararını bozmalıdır. Bütün bunları siz benden iyi biliyorsunuz Bay Brisson; şaşkınlığım da bu yüzdendir. Her şeyi bildiğinize göre, nasıl oldu da savaş bakanınızın tutkulu açıklamalarını tir tir titremeden dinleyebildiniz? O dakikada vicdanınızda nasıl bir dram meydana geldi? Politikanın her şeyden üstün olduğuna, kabinenizin sizce ülkeye getirdiği kurtuluş yolunu sağlamlaştırmak için yalan söylemekte özgür bulunduğunuza inanacak duruma mı düştünüz? Dreyfus'ün suçsuzluğu üzerinde bir kuşku gölgesi tutacak kadar anlayışsız olduğunuza inanmak bana ağır geliyor; ama öte yandan Fransa'nın kurtuluşu için yalanın zorunlu olduğu düşüncesiyle gerçeği feda ettiğinizi bir an bile kabul etmek çok daha onur kırıcı görünüyor bana. Ah! İçinizde olup bitenleri okumayı ne çok isterdim! Bunlar bir psikolog için son derece ilginç olsa gerek!

Size şunu kesin olarak söyliyebilirim ki, hükümetimizi çok gülünç duruma düşürüyorsunuz. Diplomatik tribünün perşembe günü boş kaldığını söylediler. Doğrudur. Hiçbir diplomat üç ünlü belgenin okunmasını ciddîye alamazlar. Sanmayınız ki bizimle yalnızca düşmanımız Almanya alay etmektedir. Büyük müttefikimiz Rusya olayı

yakından biliyor ve Dreyfus'ün suçsuz olduğuna kesinlikle inanıyor; Avrupa'nın bu konuda hakkımızda ne düşündüğünü size söyliyerek yardımda bulunabilir. Bu büyük dostumuzu belki dinlersiniz. Dış işleri bakanınızla bu konuyu konuşun.

Yarbay Picquart aleyhine açılan olağanüstü kovuşturmaların da yabancı ülkelerde Fransa'nın iyi ününe nasıl bir ün kattığını bakanınız size söylesin. Dürüst bir adam saygı ile sizden soruna aydınlık getirmenizi bekliyor; siz ise, ağır cezadaki duruşmalarda ahmakça olduğu kanıtlanmış eski bir suçlamayı dayanak yapıp onun aleyhine dava açarak karşılık veriyorsunuz bu isteğe. Beni rahatsız edeni ortadan kaldırırım, yolunu tutmuşsunuz. Bu gidiş tüyler ürpertici bir komiklik halini almaktadır; ve öyle sanıyorum ki, tarihte ikiyüzlü adaletsizliğe bundan daha küstahça bir örnek gösterilemez.

Ne var ki, begelerin üçü de güldürmekten başka bir işe yaramadığına göre, size şunu sormak gerekir, Bay Brisson: Dreyfus'ün Fransız kürsüsüne getirilen sözde itiraflarına ne diyorsunuz? Bakanlarınızdan biri bunları kendi kanısının sarsılmaz dayanağı olarak göstermiştir. Bu durum karşısında namusunuz öfke ile ayaklanıp itirazını haykırmıyor mu? Tutulan yolun kamu vicdanını ayaklandıracak kadar tiksinç olduğunu sezmediniz mi?

Dreyfüs'ün itirafları, öyle mi?! Demek bu acıklı öyküyü hiç bilmiyorsunuz? Dreyfus'ün tutuklanması, rütbesinin alınması konusunda da

gerçeği bilmiyorsunuz demek? Peki ama, onun mektuplarını okumadınız mı? Hayranlığa değer bu mektuplar. Okuduğum Sayfalar arasında bunlardan daha renklisini, daha uz dillisini tanımıyorum. Acının yücelmesidir bu. İleride biz yazarların yapıtları belki unutulup yok olacak, ama o sayfalar yıkılmayan bir anıt olarak kalacaktır; çünkü onlar hıçkırığın ta kendisidir, insanoğlunun tüm acısıdır. O mektupları yazan insan suçlu olamaz. Onları okuyunuz, Bay Brisson, bir akşam aile ocağınızda, sizinkilerle birlikte okuyunuz. Gözyaşlarınızı tutamıyacaksınız.

Ve kalkmışlar, bize ciddî ciddî Dreyfus'ün itiraflarından söz ediyorlar; o talihsiz insan ki, suçsuz olduğunu haykırmayı bir an bile kesmemiştir! Sözleri yirmi kez çelişen kişilerin sallanan anılarını araştırıyorlar, birtakım düzme cep defteri sayfaları, biribirini yalanlıyan mektuplar getiriliyor! Her yandan çelişmeler ortaya çıkıyor, ama kulaklar tüm gerçeklere tıkalı. Ortada kanuna uygun hiçbir şey yok. Suçlunun imzaladığı bir tutanak yok; ancak havada kalan bir takım dedikodular. Öyle ki, bu sözde itiraflar hiçbir mahkemenin gözönüne alamıyacağı bir hiçten, bir uydurmadan öteye geçemiyor.

Peki, sözde itirafların, bir parça kültürü olan, aklı başında kişilere kabul ettirilemiyeceği açıkça anlaşıldığına göre, neden bu konu yaratılıyor, neden uydurma itiraflar büyük gürültü ile ortaya seriliyor? Bu işin içinde korkunç bir beceriklilik, tüyler ürpertici bir hesap var: sıradan halkı, basit zihinleri kolayca kandırmak. Köylerin

ve kentlerin tüm gösterişsiz insanları, duyurularımızı okuyunca sizin yanınızda olacaklar sanıyorsunuz, değil mi? Gerçeğe ve adalete susamışların karşısına dikilip şunu söyliyeceklerini umuyorsunuz: «hain her şeyi itiraf ettiğine göre, ne diye bu adamlar Dreyfus'leriyle başımızı ağrıtıp duruyorlar!» Ve böylece sizce her şey bitmiş, iğrenç adaletsizlik tamamlanmış olacak.

Böyle bir hilenin tiksinç olduğunu çok iyi biliyorsunuz, Bay Brisson. Namuslu bir insanın böyle bir durum karşısında allak bullak olmıyacağını, öfke ve tiksintiden ellerinin titremiyeceğini sanmıyorum. Uzakta işkencelerin en kötüsü, en görülmemişi altında inleyen ve suçsuz olduğunu durmadan haykıran bir zavallı var. Bu durum, onu cezaya çarptıran yargı kadar kanunsuzdur. Üstelik, hiç kimsenin kılı kıpırdamadan, ona işlemediği bir suçu itiraf ettiriyorlar, onu zindana daha sıkı kapatmak için, bu sözde itiraflardan yararlanıyorlar. Ama o yaşıyor; henüz size cevap verebilir. Buna şükretmelisiniz, çünkü o öldüğü gün cinayetiniz onarılmaz hale gelecektir. Şimdi, hayatta olduğuna göre onu sorguya çekebilirsiniz, suçsuzluğunu haykırdığını bir kez daha duyabilirsiniz. Dreyfus'ün her şeyi itiraf ettiğini söylemek, o talihsiz insan, denizin rüzgârına durmadan sızlanıp gerçeği ve adalet isteğini haykırırken halkı yalanla kandırmak kolaydır. Ama bundan daha aşağı, daha alçakça bir tutum olamaz.

Bayağı basınla birlik olduğunuzu görüyorum. Onun gibi siz de ulusu yalanlarla zehirliyorsunuz. Duvarlara yalanlar ve budalaca öyküler ası-

yorsunuz. İçinde bulunduğumuz yıkıcı manevi bunalımı daha da ağırlaştırmaktan zevk duyuyorsunuz adeta. Ah! Fransa'nın güçsüz halkı, sana ne güzel bir yurttaşlık dersi veriliyor! Sen ki, yarınki kurtuluşun için bugün gerçeklerden çetin bir ders almak gereği içindesin!

Kısacası, Bay Brisson, rahatça konuştuğumuza göre, size bir konuyu haber vermenin zorunlu olduğuna inanıyorum: Önümüzdeki Pazartesi günü Versay davasında, kişi özgürlüğünden ve adalete saygıdan ne anladığınızı görmek için büyük bir merakla bekliyorum.

İlk dava süresince onbeş duruşmanın her birinden önce ve sonra, ve Versay'da ikinci davanın tek duruşması sırasında Paris'te meydana gelen olayları bilmemezlikten gelemezsiniz. O günlerde Fransa, büyük ve yüce gönüllü Fransa'mız, lânet edilecek bir görünüm verdi uygar dünyaya; bir adama söverek sataşan, ülkesinin adaleti önüne serbestçe gelmekte olan bir sanığı ölümle tehdit eden bir avuç haydutun iğrenç görünümüydü bu. Bay Brisson, namusunuz adına, cumhuriyet erdeminiz adına, insan ve vatandaş haklarına duyduğunuz saygı adına bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bu gibi hayvanca alışkanlıkların yalnızca yamyamlara özgü olduğunu ve bu tutumla dünya önünde hor görülecek ve tiksinilecek duruma düştüğümüzü siz de benimle birlikte düşünmüyor musunuz?

İşin ötesi var: yolunu şaşırmış ulus, çılgına dönüp saldıran bir kalabalık söz konusu olsaydı,

öfke özrü, canice de olsa, yeterdi. Ama bugün iç işleri bakanı olduğunuza göre polis müdürünüz Bay Charles Blanc ile bu konuyu konuşun. Bay Blanc son derece zekî ve tam anlamıyle çelebi bir insandır. Çok şey bildiği de su götürmez. Çetelerin nerede ve nasıl toplandığını, adamların ne fiyata satın alındığını, kilise çevrelerinin yaptığı karşılıksız ve tutkulu yardımın ne olduğunu, haydutların ve softaların ne kadar olduklarını, en sonra kışkırtıcıların peşine sokaklarda alık alık gezen ne kadar şaşkın kişinin takılabileceğini ve oyunu son derece tehlikeli bir hale sokacaklarını polis müdürünüz size anlatacaktır. Bunun üzerine, umarım ki, kargaşalık hazırlıklarından kuşkunuz kalmıyacaktır. Şu kanıya varacaksınız ki, tertipçiler Fransa'yı yanıltmak, dünyayı yanıltmak istemekte, tüm Paris'in bana karşı ayaklandığına herkesi inandırmak ve böylece kamu oyunu zehirleyip adalete baskıların en rezilcesini yapmak amacını gütmektedirler.

Şu da var ki, Bay Charles Blanc'ın size, onun amiri olan size bildirebilecekleri bu kadarla kalmıyor. O size polisin nasıl her akşam bizi korumakla görevlendiğini, oysa birkaç kişinin tutuklanmasıyle, birkaç kovuşturmayla daha ilk günden her şeyin yoluna girebileceğini de anlatacaktır. Hiç kuşkusuz polisten yakınmıyorum. Polis benim çevremde büyük bir özen içinde, canla başla göreve hazırdı. Ne var ki, polis müdürünün üstünde, olayları belli bir yöne çevirmek isteyen kişilerin bulunduğu anlaşılıyordu. Her türlü sövgü ve sataşmalar, en alçakça, en iğrenç

tehditler serbest bırakılmıştır: hiç kimse tutuklanmıyordu. Hatta, göstericilerin belirli bir tehlike yaratacak kadar yaklaşabilmelerine göz yumuluyordu. Ve polis ancak olaylar çığırından çıkmak üzereyken işe karışıyor, beni kurtarıyordu. Her şey büyük bir ustalıkla hazırlanmıştı. Baştakilerin bekledikleri sonuç hiç kuşkusuz şuydu: Paris halkının haklı öfkesinden beni kurtarmak için her akşam bir savaş vermek gerektiğini herkesi inandırmak!

Şimdi, Bay Brisson, kendi kendime merakla sorduğum bir şey var: acaba siz, Bay Charles Blanc'la birlikte nasıl bir kapmanya planı kararlaştıracaksınız? Şu anda mutlak amir sizsiniz. Emrinizdeki bakanlardan hiç biri işinize karışmıyacaktır, çünkü, bakanlar kurulu başkanlığı nüfuzundan başka, iç işleri bakanlığını da üzerinize almış bulunuyorsunuz. Sokakların güvenliğinden siz sorumlu bulunuyorsunuz. Onun için, bir sanığın adalet önüne hangi koşullar altında gitmesi gerektiği konusunda ne düşündüğünüzü yakında öğreneceğiz. Bakalım sanığa sövülüp sataşılmasına ve tehditler savrulmasına izin verilecek mi, verilmiyecek mi? Ve bakalım böylesine bir barbarlık görünümü Fransa için büyük bir şerefsizlik sayılacak mı, sayılmıyacak mı? Şuna inanıyorum ki, arkadaşlarım ve ben hiç bir zaman ciddî bir tehlike içinde bulunmadık. Ama, ne olursa olsun, her şeyi önceden görüp bütün tedbirleri almak gerektiğine göre, şunu peşin peşin belirtiyorum ki, Bay Brisson, eğer Pazartesi günü öldürülürsek katil siz olacaksınız.

Sözlerimi bitirirken, bırakınız da hepinizin küçük kişiler oluşunuza bir kez daha şaşayım.

Öyle anlıyorum ki, aranızda, düşünceye aşık, gururlu ve tutkulu bir kişi, yalnızca doğru ve haklı olmak sevinci için servetini ve yaşamını verip, gerçeğin zaferinden sonra, sırasına dönmeye hazır bir adam yok. Ama gözü yükseklerde olanlar pek çok; hatta hepiniz hırslı kişilersiniz. Bu duruma göre, nasıl oluyor da, kalabalığınız arasından, hiç olmazsa bir tek kişi; keskin zekalı, gözü pek ve güçlü, bir tek tutkulu kişi, gözü yükseklerde olan o geniş görüşlü ve iradeli kişilerden biri çıkıp da tutulacak yanın hangisi olduğunu bir bakışta göremiyor ve yiğitçe o yana ağırlığını koymuyor?

Söyleyin bakalım, aranızdan kaç kişinin cumhurbaşkanlığında gözü var? Hepinizin, değil mi? Hepiniz birbirine gözünün kuyruğu ile bakıyor. Hepiniz işlerinizi en iyi şekilde yürüttüğünüze inanıyorsunuz. Kiminiz ihtiyatlılığına, kiminiz kendini halka sevdirmişliğine, kiminiz ağırbaşlılığına güveniyor. Bu halinizle beni güldürüyorsunuz; çünkü, önümüzdeki üç yıl içinde Elisée sarayına girecek siyaset adamı, ancak Dreyfus davasının yeniden ele alınmasını sağlıyarak gerçeğe ve adalete saygıyı geri getirecek kişi olacaktır.

İnanın bana, ozanlar olup bitecekleri biraz gören kişilerdir. Üç yıl içinde ya Fransa yıkılacak, Fransa olarak kalmıyacak, ya da ulusal barışı sağlayacak adil ve akıllı bir bakan, bir siyasi

lider cumhurbaşkanımız olacaktır. Böylece soysuzca ve alçakça hesaplar, körü körüne ve akılsızca hırslar hak ettikleri cezayı bulacaktır. Çiğnenen hukuka ve hakarete uğrayan insanlığa karşı olanlar yere serilecek ve kurdukları hayaller halkın lâneti altında paramparça olacaktır.

Onun içindir ki, aranızdan birinin kendini çılgınlık rüzgârına kaptırdığı, Dreyfus sorununda lekelendiğini, böylece belki de yükselmenin yolunu tuttuğunu sanacak kadar budalaca bir düşünceye saplandığını gördükçe kendi kendime: «İşte cumhurbaşkanı olamıyacak bir kişi daha!» diyorum.

Derin saygımın kabulünü dilerim, Bay Brisson.

●

ADALET

Bu sayfalar 5 Haziran 1899 günü **«Aurore»** gazetesinde çıkmıştır.

Demek ki, önceki yazı ile bunun arasından onbuçuk ay geçmişti. 18 Temmuz 1898 günü, Versailles ceza mahkemesi önünde Bay Labori'nin gerekçesi başarısızlığa uğrayınca, duruşmada bulunmamıştı; ve mahkeme beni yeniden bir yıl hapis ve 3000 frank para cezasına çarptırmıştı. Cezanın bana bildirilememesi ve uygulamaya geçilememesi için aynı akşam Londra'ya hareket ediyordum. —Bu uzun süre içinde geçen önemli olayları özetliyorum. 31 Ağustos 1898 günü albay Henri, yalanını itiraf ettikten sonra, Mont-Valérien'de intihar ediyor. 26 Eylül'de, yargıtay davayı gözden geçirme dilekçesini alıyor. 29 Ekim'de, dilekçenin kanuna göre işlem görecek durumda olduğunu bildiriyor ve yüksek mahkemece ek bir soruşturma açılacağını belirtiyor. 31 Ekim'de Brisson kabinesinin yerini Dupuy kabinesi alıyor. 16 Şubat 1899 günü cumhurbaşkanı Felix Faure'un ölümü üzerine, 18 Şubat'ta Emil Loubet cumhurbaşkanı oluyor. En sonunda, yargıtay, 1894'te verilen kararı 3 Haziran 1899'da bozunca, 5 Haziran'da ben Fransa'ya dönüyorum ve aynı sabah bu yazı yayınlanıyor— Öte

yandan, 10 Ağustos 1898'de, istinaf mahkemesi, üç yazı uzmanı Bay Belhomme, Bay Varinard ve Bay Couard'ın başvurusu üzerine, daha önce verilen karara uyarak, gıyaben beni bir ay ertelemesiz hapse, 1000 frank para cezasına ve her uzmana onar bin frank zarar ziyan ödemeğe mahkûm etti. Yazı uzmanı baylar, yokluğum sırasında, 23 ve 29 Eylül 1898'de evimdeki eşyaya haciz koydurdular ve 10 Ekim'de satış oldu. Bir masa 32.000 franka satıldı. İstenen paranın tümü bu kadardı. 26 Temmuz 1898'de Lejyon Donör derneği konseyi subay rütbemin bir zaman için alınmasının zorunlu olduğu kanısına varmıştı.

*
**

Aşağı yukarı onbir aydan beri Fransa'dan ayrıydım. Onbir ay boyunca tam bir sürgün hayatı yaşadım; bir köşeye çekilip tam bir sessizlik içinde kaldım. Gerçek ve adalet bekleyişi içinde, gizli mezara yatmış gönüllü bir ölü gibiydim. Bugün, gerçeğin zafere ulaşmasıyla, en sonra adaletin egemen olmasıyla yeniden dünyaya geliyorum; yurda dönüp yeniden Fransız toprağında yerimi alıyorum.

18 Temmuz 1898 günü, yüreğimi kanatan, tüyler ürpertici bir gün olarak kalacaktır yaşamımda. 18 Temmuz'dadır ki, bir takım taktik gereklerine boyun eğip, benimle aynı savaşı yürüten silah arkadaşlarımı dinleyerek, Fransa'nın şerefi için, sevdiğim her şeyden, tüm gönül ve kafa alışkanlıklarımdan kopmak zorunda kaldım. Bundan dolayı bana bunca zamandan beri teh-

ditler ve hakaretler savrulmaktadır. Bu ansızın ayrılış, hiç kuşkusuz, benden istenen en acı fedakârlık olmuştu; davaya benim en büyük fedakârlığımdı bu. Benim hapisten kaçtığımı sanan ve bunu ağızlarına sakız yapan aşağılık ve budala kişiler, akılsızlıkları kadar bayağılıklarını da ortaya döktüler.

Hapisten kaçmak ha «Hey Allahım! Oysa her zaman hapsedilmeyi istedim ben. Gerekirse bugün de hapse girmeğe hazırım! Beni hapisten kaçmakla suçlamak için, bütün olup bitenleri unutmuş olmak gerekir. Neden hakkımda dava açılmasını istedim? Sırf bu davanın gerçeğin filizlenecek ekinine tarla olmasını arzuladığım için. Rahatımı, özgürlüğümü büsbütün bırakıp kendimi feda ettim. Adaletin zaferi için yıkımımı önceden kabul ettim. Avukatlarımın, dostlarımın ve benim birlikte yürüttüğümüz bu uzun savaşın, sırf gerçeklere olabildiği kadar fazla ışık tutmak için girişilen karşılıksız bir savaş olduğu bugün açık seçik anlaşılmıyor mu? Zaman kazanmak istediysek, bir insanın hayatından kendimizi sorumlu tuttuğumuz gibi, gerçeği ortaya çıkarmakla yükümlü olduğumuz için böyle davrandık. Bu demekti ki, elde edilen hafif, ama günden güne büyüyen ışığı söndürtmek istemiyorduk. O ışık, şiddetli rüzgârda taşınan bir küçük kutsal lâmba gibiydi; onu yalanlarla çıldırtılan kalabalığın öfkesine karşı korumak gerekiyordu. Bir tek taktiğimiz vardı: o da davamızın sahipleri olarak kalmak, olayların gelişmesini sağlamak için onu elimizden geldiği kadar uzat-

mak, en sonunda ondan beklediğimiz kesin kanıtları çıkarmak. Şunu da belirteyim ki, kendimizi asla düşünmedik, yalnızca hukukun zaferi için çalıştık. Bunu özgürlüğümüzle ve hayatımızla ödemeye her zaman hazırız.

Temmuz'da Versailles'da karşılaştığım durum hatırlansın. Kesinlikle bir boğma eylemiydi o. Oysa ben böyle boğulmak istemiyordum. Parlamentonun bulunmadığı bir sırada, sokak hırsızlarının ortasında öldürülmek işime gelmezdi. Gerçeğin biraz daha yol alacağı, adaletin kendini kabul ettireceği umuduyla Ekim ayına çıkmak istiyorduk. Öte yandan, her an sessizce yürütülen işleri unutmamak gerekir. Binbaşı Esterhazy ve albay Picquart hapisteydiler. Eğer açık soruşturmalar dürüstçe yürütülürse, zorunlu olarak birçok şeyin aydınlanacağını biliyorduk. Ve, albay Henry'nin itirafta bulunacağını, sonra da intihar edeceğini sezmemekle birlikte, davanın korkunç yüzünü aydınlatacak kaçınılmaz olayların günün birinde patlak vermesini bekliyorduk. Bu duruma göre, zaman kazanmak istememizin nedeni açıkça anlaşılmıyor mu? Adalet yararına eylemimizin en uygun zamanını seçmek için her türlü meşru çareye başvurmakta haklı değil miydik? Savaşların en acısında ve en kutsalında elverişli zamanı beklemek, yenmek değil midir? Her ne pahasına olursa olsun beklemek zorunluydu; çünkü, tüm bildiklerimiz, tüm umduklarımız zafere güz için randevu vermemizi gerektiriyordu. Tüm nedenler öylesine zorlayıcıydı ki, boyun eğip yola çıktık. Ama giderken, davanın iyi bir etkeni olduğundan

ve zaferi kazanacağından emin bir tutumla, Ekim'-de döneceğimi bildirdim.

Ne var ki, günün birinde söyliyeceklerimi bugün söylemiyorum: bu ayrılığı, bu fedakârlığın acılığını ilerde anlatacağım. Unutuluyor ki, ben ne bir kalem tartışmacısıyım, ne de kavga patırtılarından yarar sağlayan bir politikacıyım. Yaşamımda gerçeği ortaya çıkarmaktan başka hiçbir tutkusu bulunmayan ve tüm savaş alanlarında gerçek için dövüşen özgür bir yazarım ben. Aşağı yukarı kırk yıldan beri tüm yürekliliğimle, tüm gücümle ve iyiniyetimle ülkeme kalemimle hizmet ettim. Size ant içerim ki, karanlık bir gecede çekip gitmek, yalnızca Fransa'nın şerefini, uluslar arasında adaleti koruyan büyük ülke olarak kalmasını istediğiniz halde, onun ışıklarının uzaklarda silindiğini görmek korkunç bir acı veriyor insana. Ben ki, kırktan fazla yapıtımda hep onu anlattım! Yaşamım onun adını dünyanın dört bucağına götürmek için çaba harcamakla geçti! Tehditler ve hakaretler savurarak peşime düşen alçak ve budala sürüsü önünden öyle kaçıp gitmek zorunda mı kalacaktım?! Dayanılmaz saatlerdi onlar. O uzun sürgün aylarında, adaletin her gün geciken uyanışını beklerken herkesten uzak kalmanın nasıl bir işkence olduğunu düşünebiliyor musunuz? Onbir aydan beri o yabancı toprakta her sabah Fransa'dan gelen tel yazılarını okurken duyduğum acıyı canilerin en kötüsüne bile dilemem. Oraya ulaşan haberler çılgınlığın ve yıkımın tüyler ürpertici yankısı haline geliyordu. Sürgünün ne demek ol-

duğunu öğrenmek için yalnızlık içinde geçen uzun saatler boyunca o işkenceyi çekmek gerekir, vatanın içine düştüğü bunalımı uzaklarda yapayalnız yaşamak, o korkunç koşullar altında bulunmak gerekir. Hapisten kaçtığımı ve yahudilerden aldığım altınlarla yabancı ülkede bayram etmek için gittiğimi düşünenler zavallı kişilerdir. Onlardan tiksinmekle birlikte, daha çok acıyorum onlara.

Ekim ayında dönmem gerekiyordu. Meclislerin toplanmasına kadar beklemeyi kararlaştırmıştık. Beklenmedik olaya bel bağlıyorduk. Bizce böyle bir olayın çıkması kesindi. Nitekim, o beklenmedik olay Ekim'e bile kalmadan, Ağustos sonunda albay Henry'nin itirafı ve intiharı ile patlak verdi.

Hemen ertesi günü dönmek istedim. Bence davanın gözden geçirilmesi zorunlu hale gelmişti; Dreyfus'ün suçsuzluğu kabul edilecekti. Zaten benim de davanın gözden geçirilmesinden başka bir şey istediğim yoktu. Yargıtay işe el koyar koymaz haliyle benim görevimin sona ermesi gerekiyordu. Böylece köşeme çekilmeye hazır bulunuyordum. Benim davama gelince; general Pellieux, general Conse ve general Boisdeffre tarafından meydana getirilen ve jürinin bana hüküm giydirmesine yol açan belge uydurma olduğuna ve sorumlusu da ölüme sığındığına göre, bence işin ötesi formaliteden başka bir şey değildi. Bu durumu düşünerek dönmeye hazırlandığım bir sırada, Paris'teki dostlarım, avukatlarım, savaş alanında kalanların hepsi, bana

kaygu dolu mektuplar yazdılar. Durum ciddîliğini koruyordu. Sorun henüz bir karara bağlanmamıştı; davanın yeniden ele alınıp alınmıyacağı belli değildi. Kabinenin başkanı Bay Brisson, durmadan ortaya çıkan engellerle karşılaşıyor, herkesin ihanetine uğruyordu. Basit bir polis komiserinden istediği şekilde yararlanamıyordu. Öyle ki, azgınlaşan hırsların ortasına dönüşüm, yeni şiddet eylemleri için bir bahane, dava için bir tehlike, çok güç bir görev karşısında bulunan kabine için sıkıntı üstüne sıkıntı olarak görünüyordu. Böylece, durumu daha karmaşık bir hale getirmek istemediğim için boyun eğmek zorunda kaldım; biraz daha sabretmeğe razı oldum.

En sonra, ağır suç dairesi işi ele alınca dönmek istedim. Tekrar ediyorum, davanın yeniden gözden geçirilmesinden başka hiçbir isteğim yoktur. Dava, kanunla belirtilen yüksek yargılama kurulu önüne götürüldüğü anda görevimin sona erdiğine inanıyordum. Ne var ki, yine beklememi rica eden mektuplar aldım. Bana pek basit gibi görünen durumun, aksine, pek karanlık ve tehlikelerle dolu olduğu belirtiliyordu. Adım ve kişiliğim yangını yeniden körükliyecek bir meşale olmaktan kurtulamıyacaktı. Onun için dostlarım, avukatlarım iyi bir vatandaş olarak beslediğim duygulara çağrıda bulunuyorlar, ortalığın yatışması gerektiğinden söz ediyorlardı. Talihsiz ülkemizi uğursuz bir çalkantıya sürüklemekten kaçınmak için kamu oyunun durulmasını beklemek gerektiğini belirtiyorlardı. İşler yolun-

da gidiyordu, ama henüz her şey tamam değildi. Göstereceğim sabırsızlık yüzünden gerçeğin zaferi gecikirse, benim için büyük bir üzüntü ve pişmanlık konusu olurdu bu! Bundan dolayı bir kez daha boyun eğerek, çekmekte olduğum yalnızlık ve sessizlik işkencesi içinde kaldım.

Ağır suç dairesi davanın yeniden gözden geçirilmesi konusundaki dileği kabul edip geniş bir soruşturma açmağa karar verince dönmek istedim. İtiraf edeyim ki, bu kez artık cesaretim tükenmişti. Bu soruşturmanın aylarca süreceğini anlıyordum. Bu yüzden çekeceğim sürekli sıkıntıları önceden seziyordum. Sonra, gerçekte durum yeterince aydınlanmamış mıydı? Danışman Bard'ın raporu, baş savcı Manau'nun iddianamesi, avukat Mornard'ın savunması, açık alınla dönmeme yetecek kadar gerçeği ortaya çıkarmamış mıydı? Cumhurbaşkanına yazdığım mektupta ortaya attığım suçlamaların hepsi doğru çıkmıştı. Görevimi tamamlamış bulunuyordum; artık sırama dönebilirdim. Ülkeme dönüşüme karşı dostlarımı aynı direniş içinde bulunca, ilkin çok üzüldüm, öfkelenip isyan ettim. Hepsi de savaşı hâlâ sürdürüyorlardı. Durumu onlar gibi değerlendiremiyeceğimi, ağır suç dairesinin soruşturmasına paralel olarak kendi davamın da yeniden başlamasına olanak vermemin tehlikeli bir hata olacağını yazıyorlardı. Yeni kabine Dreyfus davasının yeniden gözden geçirilmesine karşıydı. Onun için, benim davamın yeniden ele alınmasıyla belki de asıl davayı sürüncemede bırakmak olanağını bulacak, yeni karışıklıklar için bu-

nu fırsat bilecekti. Her ne olursa olsun, mahkemenin mutlak bir huzura gereği vardı. Halkı heyecana sürükleyip işleri çıkmaza sokmam kötü bir davranış olurdu. Karşımızdakilerin bu durumdan bana karşı yararlanacağı da su götürmezdi. Bu durum karşısında savaştım; hatta tüm bu öğütler karşısında bile, bir akşam hiç kimseye haber vermeden Paris'te olmak istedim. Ama aklım üstün geldi; böylece daha uzun aylar işkenceye katlanmağa razı oldum.

İşte bu nedenledir ki, aşağı yukarı onbir aydan beri yurda dönmedim. Kenara çekilmekle, tıpkı öne atıldığım günkü gibi, gerçeğin ve adaletin neferine düşeni yapıyordum. Ülkenin huzuru için, korkunç davanın duruşması konusunda boş yere tutku uyandırmamak için kendimi feda ettim, sürgüne boyun eğdim, ortadan çekilip silinmeğe razı oldum. Böylece iyi bir vatandaş olarak görevimi yaptım. Şunu da belirtmek zorundayım ki, zaferin kazanılacağı inancı içinde, benim davamı en son çare olarak saklıyordum. Eğer kara güçler güneşi söndürmeyi başarsalardı bu küçük kutsal lâmbayı yakacaktık. Fedakârlığımı tam bir suskunluğa kadar götürdüm. Yalnızca bir sönük kişi olmak değil, konuşmayan bir sönük kişi haline gelmek istedim. Sınırı geçince susmasını bildim. İnsan ancak söylediklerinin sorumluluğunu yüklenecek durumda olunca konuşmalı. Hiç kimse benden bir şey işitmedi, hiç kimse beni görmedi. Tekrar ediyorum, mezardaydım adeta; hiçbir yabancının başından geçmiyen dokunulmaz bir çekilmişlik içindeydim.

Yanıma yaklaşabildikleri haberini yayan birkaç gazeteci yalan söylemişlerdir. Hiçbir gazeteciyi kabul etmedim. Hiç kimsenin bilmediği ıssız bir yerde kaldım. Ağırbaşlı ve vatanseverce bir suskunluk içinde, onbir aydan beri, ülkemin huzuru uğruna, gönüllü olarak sürgüne katlandım. Şimdi bana çok ağır gelen bir soruyu soruyorum kendi kendime: ülkem, bu süre boyunca hangi kusurumdan ötürü sitem ediyor bana?

En sonra, gerçek ortaya çıktığı, adalet geri geldiği için, dönüyorum. Zaferin verdiği huzur içinde, sessizce dönmek istiyorum. Dönüşüm en ufak bir heyecana, en ufak bir sokak eylemine meydan vermemeli. Halk gösterilerinin aşağılık sömürücüleriyle bir an bile bir tutulmayı kendime yakıştıramam. Dışarıda susmayı bildiğim gibi, yurdumda da ağırbaşlı, iyi bir vatandaş olarak yerimi almayı bileceğim. Hiç kimseyi rahatsız etmek niyetinde değilim. Sessizce her zamanki görevime koyulmağa kararlıyım. Benimle daha fazla uğraşılmasını, ilgilenilmesini istemem.

Şimdi, güzel yapıtın meydana geldiği şu anda, bu yapıtın yararlı etkenlerinden biri olabildiğim kabul edilse bile, ne alkış istiyorum ne de armağan. Ben bir şey yapmış değilim; dava o kadar güzel, o kadar insancaydı ki! Zafer gerçeğin oldu; başka türlüsü de olamazdı. Daha ilk andan beri buna inanıyordum; onun için emin adımlarla yürüdüm. Benden söz edilirken, bir şaşkın ya da bir kötü kişi olmadığımın söylenmesi bana yeter. Hem zaten, dört yıldan beri diri diri gömüldüğü mezarda can çekişen suçsuzun kurtarılma-

sına yardım ettiğimi düşünmek, benim için yeterli bir armağandır. Şunu itiraf edeyim ki, o talihsiz insanın dönüşünü düşündükçe, onun özgürlüğe kavuştuğu ve elini sıktığım âni gözümün önüne getirdikçe, gözlerim sevinç gözyaşlarıyla doluyor. O dakika, çektiğim tüm üzüntüleri ödemeğe yeter de artar bile. Dostlarım ve ben Fransa'nın yiğit yüreklerinde bir parça gönül borcu bırakacak iyi bir eylemde bulunduk. Bizi sevecek bir aile, bize hayır dua edecek bir kadın ve çocuklar, hukukun ve insanca dayanışmanın zaferini kendi kişiliğinde temsil etmeyi bize borçlu olacak bir insan bulunacak. Bundan fazla ne istenir?

Ama bununla birlikte, şu anda benim için bu savaş bitmiş olsa da, zaferden hiçbir post kapmak, ne siyasal çıkar, ne mevki, ne de yüksek görev elde etmek istemiyorsam da, biricik tutkum, elim kalem tuttuğu sürece gerçek için uğraşımı sürdürmek olsa da, diğer savaşlara geçmeden önce, bu savaşta nasıl ölçülü, ılımlı bir tutum izlediğimi belirtmek isterim. Cumhurbaşkanına yazdığım mektubun ne çirkin gürültülerle karşılandığını hatırlıyor musunuz? Bir anda, orduya sataşan bir satılmış, bir vatansız haline gelmiştim. Yazar dostlarım derin üzüntü ve korkuya kapılıp işlediğim ağır suçtan ürkerek uzaklaşıyorlar, beni bırakıyorlardı. Öyle yazılar yazıldı ki, bunlar yazarlarının vicdanlarında artık ağır birer yük haline gelecektir. Bir devlet başkanına bundan daha bayağı, daha asılsız, daha canice bir mektubu, kaba, mantıksız, kurum has-

tası bir yazarın bile asla yazmadığı öne sürülüyordu. Talihsiz mektubum şimdi yeniden okunmalı. Şunu itiraf edeyim ki, mektubumun ölçülü havasından, iyimserliğinden, neredeyse korkakça diyebileceğim bir biçimde kaleme alınışından biraz utanç duyuyorum. Çünkü, artık itirafta bulunduğuma göre şunu kabul edebilirim ki, olayları fazlasıyla yumuşatmıştım, hatta bugün artık bilinen, doğrulanan birçok şeyleri kaleme almamıştım. O zaman gizli tuttuğum olaylar bana öylesine iğrenç ve saçma görünüyordu ki, bunların doğru olabileceklerinden kuşkuya düşüyordum. Evet, Henry'den kuşkulanıyordum, ama elde kanıt yoktu. O kadar ki, onu suçlamaktan kaçınmanın akıllıca bir davranış olduğu kanısındaydım. Birçok şeyler tahmin ediyordum. Kulağıma öylesine korkunç sırlar gelmişti ki, bunların doğuracağı korkunç sonuçları göze almak hakkını göremedim kendimde. Ve işte artık hepsi ortaya çıkmış, sıradan gerçekler haline gelmişlerdir! Ve benim çok geride kalan zavallı mektubum, bugün artık, anlı şanlı ve acı gerçeğin yanında çocukça görünmekten, çekingen bir romancının kaleme aldığı yavan bir buluş olmaktan öteye geçemiyor.

Yine belirteyim ki, gururlanmak, böbürlenmek gereğini ve isteğini duymuyorum. Ama bununla birlikte, bir gerçeğe dikkati çekmek zorundayım: şu anda olaylar tüm suçlamalarımı kanıtlamış bulunuyor. Ben suçladığım halde, soruşturmanın göz kamaştırıcı ışığında suçluluğu kanıtlanmayan bir tek kişi gösterilemez. Açıkladı-

ğım, önceden bildiğim her şey gün gibi ortada şimdi. Ve şu anda tatlı bir kıvançla anacağım bir nokta daha var: mektubum kötü ve zorlu değildi; kızgın bir tutumla kaleme alınmıştı. Ama bana yaraşan bir havası vardı. İçinde ağır bir hakaret, hatta aşırı bir sözcük bulamazsınız. Devlet başkanından adalet dileyen bir vatandaşın büyük acısından başka bir şey yok mektubumda. Benim tüm yapıtlarımın sonsuz öyküsü bu olmuştur. Şimdiye dek, yalan ve hakaretlerle karşılanmayan bir tek kitap, bir tek sayfa yazamadım; ama yapıtlarımı hakarete boğanlar, ertesi günü bana hak vermek zorunda kalmışlardır.

Bundan dolayı huzur içindeyim; yüreğimde ne öfke, ne de kin var. Yalnızca yüreğimin zaafını dinleyip hor görürlük anlayışıma uysaydım, bağışlamaktan yana olurdum, halkın kötülükçüleri sonsuza dek hor görmesini yeterli bir ceza olarak kabul ederdim. Ne var ki, ceza yaptırımlarının (müeyyide) gerekli olduğuna inanıyorum. Bunun kesin kanıtı olarak şunu belirtmek gerekir ki, eğer bir korkunç örnek ortaya çıkarılmazsa, adalet büyük suçluların cezasını vermezse, halk suçun büyüklüğüne hiç bir zaman inanmayacaktır. Halkın en sonunda her şeyi öğrenmesi için direği dikip suçluları göstermek gerekir. Onun için Nemesis'in (1) öc alma görevini yerine getirmesine engel olmuyorum, ama ona yardım etmiyeceğim. Şimdi ülkümün zaferinden duyduğum ozanca hoş görü içinde, beni bir tek kor-

---

(1) Eski Yunanlıların öc tanrıçası.

kunç düşünce çileden çıkarıyor: albay Picquart'ın halâ hapiste oluşu. Sürgünde onu düşünmediğim, onun için kardeşçe acı duymadığım bir tek gün geçirmedim. Demek Picquart tutuklanabilmişti; aşağı yukarı bir yıldanberi, tıpkı bir kötülükçü gibi cezaevinde tutuluyordu, çektiği işkence en bayağı adlî komedilerle uzatılıyordu. İnsanı çıldırtan iğrenç bir olaydı bu. Bu büyük haksızlığa bulaşanların hepsi, hiçbir zaman silinmeyecek lekeler almışlardır. Ve, yarın Picquart serbest bırakılmazsa, tüm Fransa çocuklarının en soylusunu, en kahramanını, en şereflisini, cellâtların, yalancıların, düzenbazların cani ellerine atmanın tarifsiz çılgınlığından hiçbir zaman arınamıyacaktır.

Ancak bu haksızlık düzeltilince yapıt tamamlanmış olacaktır. Bu bir kin hasadı değil, bir iyilik hasadıdır. Biz adaletin, sonsuz umutların tohumlarını ektik. Bunların filizlenmesi gerekiyor. Bugün henüz o zenginliği seyretmekten öteye gidemiyoruz. Tüm siyasi partiler silindi; ülkemiz iki kampa ayrıldı: bir yanda geçmişin gerici güçleri; öte yanda, geleceğe doğru yol alan araştırıcı, gerçekçi ve adaletçi kafalar. Yarınları kazanmak için bu kavgada akla uygun yerimizi almalı ve görevimizi yapmalıyız. Kalemle, sözle, eylemle herkes görev başına! İlerleme ve kurtuluş için herkes iş başına! 89'un tamamlanması olacaktır bu; zekâların ve yüreklerin barışçıl devrimi, en sonunda çalışma yasasına dayanan ve zenginliklerin hakkaniyetle bölüşülmesini sağlayacak dayanışmalı demokrasi olacaktır.

Böylece özgür Fransa, adaletçi Fransa, gelecek yüzyılın âdil toplumunun habercisi olacak, uluslar arasındaki yüksek yerine yeniden kavuşacaktır. O, dünyaya özgürlük örneği verdiği gibi, adalet örneği haline de gelirse, zırha bürünmüş imparatorluklar bile yıkılacaktır. Fransa için başka bir tarihi ödev görmüyorum. Ve o, böyle bir şerefin mutluluğunu henüz tatmamıştır.

Evimdeyim. Bay baş savcı, canının istediği an, Versailles ağır ceza mahkemesinin gıyabımda beni bir yıl hapse ve 3000 frank para cezasına çarptıran kararını bildirebilir. Sonra yeniden jürinin önünde buluşuruz.

Yalnızca gerçeğin ve adaletin ortaya çıkmasını istediğim içindir ki, hakkımda kovuşturma açılmasını sağladım. Bugün gerçek ve adalet ortada. Onun için davamın bir yararı kalmadı; bu konu beni hiç ilgilendirmiyor artık.

Ancak, gerçeği istemenin suç olup olmadığını, adalet söylemek zorundadır.

●

BEŞİNCİ PERDE

Bu sayfalar 12 Eylül 1899 günü **«Aurore»** gazetesinde çıktı.

Versay ağır ceza mahkemesinin ve Paris istinaf mahkemesinin, uzmanlar lehine, gıyabımda verdikleri kararlara itiraz etmiştim, ve bekliyordum. Şu var ki, adalet acele etmiyordu; Rennes'de görülmekte olan yeni Dreyfus davasının sonucunu öğrenmek istiyordum. 12 Haziran 1899'da düşen Dupuy kabinesinin yerini, 22 Haziran'da Waldeck-Rousseau kabinesi almıştı. 1 Temmuz'da Dreyfus gemiyle Fransa'ya geldi. 8 Ağustos'ta yeni davası başladı. 9 Eylül'de bir savaş konseyi ona ikinci kez hüküm giydirdi. Ertesi gün bu yazıyı yazdım.

*
**

Dehşet içindeydim. Yüreğimdeki duygu bir öfke, bir hınç değil artık; gerçek ve adalet adına, cinayeti haykırmak, bunun cezasını istemek gereğini duymuyorum. Olanaksızın gerçekleştiğini, ırmakların kaynaklara doğru aktığını, yeryüzünün güneş altında yıkıldığını gören insanın kutsal korkusu, dehşeti içindeyim. Ve şu anda, yüce gönüllü ve soylu Fransa'mızın uğradığı tehlikeyi, onun yuvarlanmakta olduğu uçurumun verdiği büyük ürküntüyü haykırıyorum.

Rennes davasını, aşağı yukarı iki yıldan beri yaşamakta olduğumuz tüyler ürpertici facianın beşinci perdesi olarak düşünüyorduk. Tüm tehlikeli olguların bittiğini, yatıştırıcı ve dirlik düzenlik sağlayıcı bir çözüme gidildiğini sanıyorduk. Acı dolu bir savaştan sonra, haklının zaferi kaçınılmaz hale geliyordu. Oyun, suçsuzun zaferiyle mutlu bir sona ulaşmalıydı. Ama ne var ki, yanılmış bulunuyoruz; yeni bir olgu beliriyor. Heyecanlı olguların en beklenmediği, en korkuncu ortaya çıkıyor ve dramı biraz daha karartıp uzatarak bilinmiyen bir sona doğru sürüklüyor. Bu sonu düşündükçe aklımız duruyor.

Demek oluyor ki, Rennes davası oyunun dördüncü perdesinden başka bir şey değildi. Hey yüce Tanrım! Acaba beşinci perde nasıl geçecek? Ne gibi yeni üzüntüler ve acılar getirecek? Nasıl bir büyük kefarete sürükleyecek ulusu? Çünkü ortada kesin bir gerçek var: suçsuz kişiye iki kez hüküm giydirilemez; böyle bir sonuç güneşi söndürür ve halkları ayaklandırır!

Bu dördüncü perdeyi, bu Rennes davasını, köşeme çekilip tam bir yalnızlık içinde, manevi bir can çekişmeyle yaşadım. Heyecan ve karışıklığa vesile yaratmaktan kaçınmak istediğim için, iyi bir vatandaş olarak sahneden çekildim! Haberleri, mektupları, gazeteleri ne büyük bir yürek darlığıyla bekliyordum! Bunları okurken çileden çıkıyor, acılar içinde kıvranıyordum. O güzelim Ağustos günleri kapkara oluyordu. Pırıl pırıl bir gökyüzünün altında, karanlığı ve so-

ğuğu hiç bir zaman bu derece tüyler ürpertici bir eşikte hissetmedim.

Hiç kuşkusuz, iki yıldan beri acılarım dinmedi. Arkamda kalabalıkların avaz avaz uluduklarını duydum. İğrenç sataşma ve tehditlerin dizboyu olduğunu gördüm. Onbir ay sürgün umutsuzluğunun ne demek olduğunu öğrendim. Üstelik iki dava geçti başımdan. Bayağılık görünümleri ve büyük haksızlıklar yürekler acısıydı. Ama Rennes davası yanında benim davalarım nedir? Umudun çiçeklendiği iç açıcı sahneler, ufak tefek serüvenler idiler. Pek çok saçmalıklara, albay Picquart aleyhine açılan kovuşturmalara, bir çok soruşturmaya tanık olduk. Ne var ki, bütün bunlar önemsiz kalmaktadır. Kaçınılmaz gelişme sürüp gitti. Rennes davası, biriken tüm pisliklerin iğrenç çiçeği gibi, tepede kocaman açılmaktadır.

Orada, gerçeğe ve adalete karşı yapılan suikastların en olağanüstü birliği görülecektir. Duruşmaları yöneten bir tanıklar çetesi, her akşam ertesi günkü karanlık pusuyu konuşup tasarladı, yalanlara dayanarak savcının yerine mahkemeden isteklerde bulundu, kendisine karşı çıkanlara gözdağı verip hakaretler yağdırdı, şerit ve sorguçlarıyla küstahlık edip kendini zorla kabul ettirdi. Bir garip savcılık ki, budalalığın sınırlarını alabildiğine genişletti. Yarının tarihçilerine öyle bir iddianame bıraktı ki, sersemce ve kahredici değersizliği sonsuza dek akıllara durgun-

luk verecektir. Sanığı savunan tarafın önce canına okumağa kalkıştılar. Sonra, işlerine gelmedikçe onu oturttular. İşin iç yüzünü bilen tanıkları isteyince onu susturdular, kesin kanıtları getirmesini reddettiler.

Ve, tiksinç tutum ve davranışlar, zavallı suçsuz Dreyfus'ün önünde bir ay sürdü. Zavallının perişan hali taşları bile ağlatırdı. Ama gelin görün ki, eski arkadaşları ona bir tekme daha indirmeğe geldiler. Eski komutanları, işin içinden kolayca sıyrılmak için rütbeleriyle onu bir kez daha ezmeğe geldiler; ve en ufak bir acıma haykırışı duyulmadı. O aşağılık yüreklerde en küçük bir yiğitlik titreyişi sezilmedi. Ve tatlı Fransa'mız dünyanın karşısına bu görünümle çıktı.

Rennes davasının tutanağı olduğu gibi yayınlandığı zaman, insan alçaklığının en iğrenç anıtı ortaya çıkacaktır. Her türlü ölçüyü aşmaktadır bu dava. Tarihe bundan daha kötülükçü bir belge asla sağlanamaz. Bilgisizlik, budalalık, çılgınlık, gaddarlık, yalan, ağır suç bu belgede öylesine küstahlıkla yer almıştır ki, yarınki kuşaklar bunu okuyunca utançtan titreyeceklerdir. Tüm insanlığın yüzünü kızartacak bayağılıklarımızın itirafları var burada. Bu durum karşısında dehşet içindeyim. Çünkü, bir ulusta böyle bir davanın ortaya çıkabilmesi için, bir ulusun ahlâk ve akıl durumu konusunda uygar dünyaya böyle bir fikir vermesi için, korkunç bir bunalım içinde bulunması gerekir. Ölümümüz mü yaklaştı yoksa? İçinde can çekişmekte olduğumuz zehirli ça-

murdan bizi hangi iyilik, temizlik, doğruluk banyosu kurtaracak?

Cumhurbaşkanına yazdığım mektupta da belirttiğim gibi, Esterhazy'nin utanç verici beraatinden sonra, bir savaş konseyinin başka bir savaş konseyi tarafından verilen kararın tersine bir karar vermesi, o kararı düzeltmesi olanaksızdır. Böyle bir durum disiplinle bağdaşmaz. Onun için Rennes savaş konseyinin kararı bir şaşkınlığın anlatımıdır; evet ya da hayır demeyi göze alamayan bu yargı, askeri mahkemelerin âdil olabilecek yeterlikte bulunmadıklarını gösteren açık bir kanıttır. Çünkü askeri mahkemeler özgür ve bağımsız değildir, açıklığı kabul etmez; çünkü bir askeri mahkeme, yanılmazlığını kuşkuya düşürmektense bir suçsuza yeniden hüküm giydirecek kadar ileri gider. Askeri mahkemeler komutanların elinde birer zor silahı olarak görünmekten öteye gidemez. Bundan böyle askeri mahkemeler çabuk iş gören adalet organları olarak yalnızca savaş zamanlarında kurulmalıdır. Adil olmadıkları, en yalın mantık ve sağduyudan yoksun bulundukları sürece barış zamanında kaldırılmalıdırlar. Askeri adalet kendi kendini mahkûm etmiştir.

Uygar uluslar arasında ne berbat duruma düşürüldüğümüzü düşünebiliyor musunuz? İlk savaş konseyi gerek bilgisizliği, gerek yargılamadaki beceriksizliği ile yanılgıya düşerek bir suçsuza hüküm giydirdi. İkinci bir savaş konseyi ise, yalan ve hile ile hazırlanan en küstahça komploya kapılarak bir suçluyu temize çıkardı.

Şimdi üçüncü bir savaş konseyi, her şeyin aydınlığa kavuştuğu, ülkenin en yüksek yargıçları ortadaki yanılgıyı düzeltmek şerefini ona bırakmak istedikleri bir sırada, gerçeği yadsımayı göze alıyor ve suçsuza yeniden hüküm giydiriyor. Bununla en büyük cinayet işlenmiştir; onarılamaz bir suçtur bu. İsa'ya ancak bir kez hüküm giydirilmişti. Ne var ki, Dreyfus davasında, arkadaşların yanıldığı ve komutanların yalancı ve sahteci oldukları itiraf edilmektense, her şeyin yıkılması, Fransa'nın fesatla yönetilmesi, yangına sürüklenen vatanın yıkılıp yok olması, ordunun da şerefini yitirmesi yeğ tutulmalıydı! Düşünce çarmıha gerilecektir; kılıç kıral olarak kalmalıdır!

Ve işte, Avrupa'nın karşısında, dünyanın önünde böyle güzel bir durumda bulunuyoruz. Bütün dünya Dreyfus'ün suçsuz olduğu kanısında. Eğer herhangi bir uzak ulusta kuşku kalmışsa, Rennes davasının göz kamaştırıcı ışığı, sonunda onu da aydınlatacaktır. Komşularımız olan büyük devletler her şeyi öğrendiler. Belgeleri biliyorlar; üç ya da dört generalimizin değersizliği ve kötülüğü, ve askeri adaletimizin utanç verici kötürümlüğü konusundaki kanıtlar ellerinde. Manevi Sedan'ımızı (1) yitirdik. Öbüründen üç kez daha büyük bir yıkımdır bu. Öbüründe yalnızca kanımızı akıtmıştık. Ve, yine söylüyorum; beni en çok dehşete düşüren şey, uğradı-

(1) **Sedan: III. Napoleon'un bozguna uğradığı kasaba.**

ğımız bu şeref bozgununun onarılamaz oluşudur. Çünkü üç savaş konseyinin yargılarının nasıl bozulacağını kestiremiyorum. Yanılgıyı itiraf edip yine açık alınla yolumuza devam edecek kadar yiğitliği nerede bulacağız? Halkın esenliğini düşünen yürekli hükümet nerede? Durumu iyice anlayıp kaçınılmaz en son düşüşten önce davranacak meclisler nerede?

İşin en kötü yanı, parlak ünümüzün sonuna gelmiş bulunmamızdır. Fransa, emekle, bilimle, özgürlük, gerçek ve adalet uğruna savaşlarla geçen yüzyılını kutlamak istedi. Şimdiye dek daha görkemli çabayla geçen bir yüzyıl görülmemiştir. İleride bu daha iyi anlaşılacaktır. Onun için Fransa, ulaştığı zaferi, elde ettiği özgürlüğü, yer yüzüne adadığı gerçek ve adaleti kutlamak amacıyle tüm uluslara kendi toprağında randevu verdi. Birkaç ay içinde uluslar gelecekler; ve iki kez hüküm giydirilen suçsuz insandan, şamar oğlanı haline getirilen gerçekten ve katledilen adaletten başka bir şey bulamayacaklar. Gelecek konuklar artık bizi hor görüyorlar. Onun için sırf içki alemleri yapmak üzere gelecekler bize; ayak takımına elverişli karanlık hanlarda yapıldığı gibi, içki içecekler, hizmetçi kızlarımızla düşüp kalkacaklar. Sergimizin herkesin eğlenmek istediği, hor görülen, kötü bir yer olmasını kabul edecek miyiz? Olacak şey mi bu? Hayır, hayır! Tüyler ürpertici facianın beşinci perdesi, her ne pahasına olursa olsun sonuçlanmalıdır. Önce onurumuza kavuşmalıyız; iyileşip pisliklerden arınmış bir Fransa'da selamlamalıyız ulusları.

Bu acıklı oyunun beşinci perdesi sürekli olarak kafamı kurcalıyor; her an bu konuya dönmek gereğini duyuyorum. Hep onu araştırıyor ve düşünüyorum. Bu Dreyfus davasının, bütün dünyayı sarsan bu dev dramın, benzersiz bir şaheser meydana getirmek isteyen yüce bir dram yazarı tarafından sahneye konulmuş gibi göründüğü farkediliyor mu? Tüm ruhları alt üst eden olağanüstü olguları hatırlatmıyorum. Her yeni perdede öfke ve tutku büyüdü, tiksinti yoğunlaştı. Bu canlı yapıtla kader dehasını gösterdi; estirdiği fırtınada olayları o belirledi, kişileri o hareket ete geçirdi. Ve şimdi hiç kuşkusuz şaheserin tamamlanmasını istiyor. Onun için bize insan üstü bir beşinci perde hazırlıyor. Öyle bir perde ki, Fransa'yı eski şan ve şerefine kavuşturup ulusların başına geçirecek. Çünkü, hiç kuşkunuz olmasın ki, en büyük cinayetin işlenmesini, suçsuza ikinci kez hüküm giydirilmesini isteyen yine odur. Facianın büyüklüğü için cinayetin işlenmesi gerekiyordu. Şimdi artık korku ve tiksintinin son kertesine gelindiğine göre, dramı tamamlıyarak bizi sıkıntıdan kurtaracak, bize yeniden sağlık ve gençlik getirecek olan beşinci perdeyi bekliyorum.

Duyduğum dehşeti bugün açık seçik söyliyeceğim. Birçok kereler belirttiğim gibi, gerçeğin, kesin ve ezici kanıtın bize Almanya'dan gelmesinden büyük korku duydum. Bu öldürücü tehlike konusunda artık susmanın sırası değildir. Durum apaçık ortada; beşinci perdeyi büyük bir

gürültüyle Almanya'nın verebileceğini cesaretle dikkate almak gerekir.

İşte itirafım. Davamdan önce, 1898 ocağında Esterhazy'nin «hain» olduğunu, Bay Schwarzkoppen'e önemli sayıda belge sağladığını, bu belgelerin çoğunu kendi eliyle kaleme aldığını ve bunların tamamının Berlin'de, Savaş Bakanlığında bulunduğunu öğrendim. Asla yurtseverlik gösterisi yapmıyorum, ama itiraf edeyim ki, bana verilen kesin bilgi karşısında allak bullak oldum. O zamandan beri de, iyi bir Fransız olarak, yürek darlığından bir türlü kurtulamadım; Almanya'nın, belki yarınki düşmanımız olan Almanya'nın, elinde bulundurduğu kanıtlarla bize şamar vurmasından korkarak yaşadım.

Başka ne beklenebilirdi? 1894'ün savaş konseyi suçsuz Dreyfus'e hüküm giydirmişti, 1898'in savaş konseyi suçlu Esterhazy'i temize çıkarmıştı, ve düşmanımız, askeri adaletimizin ikili yanılgısı konusundaki kanıtları elinde bulunduruyordu; ve Fransa, düştüğü yanılgıda rahatça inat ediyor, önüne çıkan korkunç tehlikeye razı oluyordu! Almanya'nın, elindeki belgeleri casusluk alanında kullanamıyacağı belirtiliyor! Nereden biliniyor bu? Yarın savaş patlayınca, Almanya'nın elindeki belgeleri yayınlıyarak, kimi komutanlarımızın inatla sürdürdükleri iğrenç adaletsizliği göstererek Avrupa önünde ordumuzu iki paralık etmeğe başlamıyacağını kim kestirebilir? Böyle bir düşünceye katlanılır mı? Fransa, kendisini şerefsizliğe düşüren kanıtların yabancı ellerde bulunduğunu bildiği halde, keyfine mi

bakacak? Ben yalnızca şunu belirteyim ki, bu durum karşısında gözüme uyku girmedi.

Bunun üzerine, yabancı askeri ateşeleri tanık göstermeğe, Labori ile karar verdim. Onları mahkemeye getirebileceğimiz kuşkuluydu. Ne var ki, gerçeği bildiğimizi hükümete duyurmak istiyor ve böylece ona bir şeyler yaptıracağımızı umuyorduk. Söylediklerimizi duymamazlıktan geldiler; işi ciddiye almayıp silahı Almanya'nın elinde bıraktılar. Ve, Rennes davasına kadar durumda bir değişiklik olmadı. Fransa'ya döner dönmez Labori'ye koştum. Hükümete başvurulup tüyler ürpertici durumun belirtilmesi, belgelerin bize verilmesi için hükümetin işe karışıp karışmıyacağının sorulması konusunda umutsuzca direndim. Hiç kuşkusuz bundan nazik bir durum olamazdı; sonra, kurtarılmak istenen talihsiz Dreyfus vardı. Öyle ki, çılgına dönen halk oyunu kışkırtmak korkusuyla her türlü ödünü vermeğe hazırdılar. Öte yandan, eğer savaş konseyi Dreyfus'ü temize çıkarırsa, Almanya'nın yararlanabileceği silahı kırmış olurdu. Dreyfus'ün aklanması demek, yanılgının kabul edilmesi, onarılması demekti. Böylece şerefimiz kurtulmuş olacaktı.

Dreyfus'ün suçsuzluğu asla kuşku götürmezdi. Günün birinde Berlin belgeleri yayınlayınca onun suçsuz olduğunu herkes açık seçik görecekti. Böyle bir durum karşısında bile bir savaş konseyinin suçsuza yeniden hüküm giydirerek tehlikeyi büsbütün ağırlaştıracağını sezince, duyduğum yurtseverce acı dayanılmaz bir hal aldı. Onun için bir şeyler yapmaktan geri durma-

dım. Labori'ye, belgeleri istemesi, Bay Schwartzkopen'i tanık göstermesi için ricada bulundum. Durumu ancak Bay Schwartzkopen tam olarak aydınlatabilirdi. Labori, savaş alanında kurşun yiyen bu kahraman insan, suçlayıcıların verdiği bir fırsattan yararlanarak bir yabancıyı mahkemeye çıkardığı ve bir tek sözüyle davayı sona erdirecek olan adamın dinlenmesini istemek üzere ayağa kalktığı gün tüm ödevini yerine getirdi; hiç bir engelin susturamıyacağı kahraman ses haline geldi. En sonra bir tek çözüm yolu kalacaktır: suçsuzun temize çıkarılması. Belgeler istenmiştir. Bunların gizli kalması olanaksızdır.

Rennes savaş konseyi başkanı belgelerin açıklanmasını engellemek için, istediği gibi davranma yetkisini kullanmış ve böylece, içinde bulunduğumuz tehlikenin büsbütün artmasına, dayanılmaz bir hal almasına yol açmıştır. Kapıyı bile bile gerçeğe kapamaktan daha hoyratça bir tutum olamaz. «Bize açıklık getirilmesini istemiyoruz, çünkü hüküm giydirmek istiyoruz.» Ve böylece, üçüncü bir savaş konseyi de diğer ikisinin kararına, körükörüne işlenen hataya katılıyor. Öyle ki, Almanya'dan gelen yalanlama şimdi üç haksız kararı birden yıkacaktır.

Hükümet, memurları tarafından ihanete uğramıştır; karanlık düşünceli kocaman çocukların ateşle ve bıçakla oynamalarına göz yummak gevşekliğini göstermiştir. Yönetmenin ileriyi görüp bütün tedbirleri önceden almak demek olduğunu unutmuştur. Bu durum karşısında, eğer hükümet

beşinci perdeyi Almanya'nın keyfine bırakmak istemiyorsa harekete geçmekte acele etmelidir. Yoksa sonuç tüm Fransızları ürpertecektir. Beşinci perdenin yabancı bir ülke tarafından oynanmasını engellemek için, hükümet bu görevi bir an önce yerine getirmek zorundadır. Tüm belgeleri sağlıyabilir; diplomasi yoluyla daha büyük güçlüklerin bile çözümlendiği görülmüştür. Çizelgede sıralanan belgeleri istemesini bildiği gün hepsi verilecektir. O zaman yargıtayda davanın yeniden gözden geçirilmesi zorunluğu çıkacaktır ortaya. Ama bu kez yargıtay her şeyi öğrenmiş olacak ve umarım ki, yüce görevini tam olarak yerine getirip savaş konseyi kararını kesinlikle hükümsüz kılacaktır.

Şu da var ki, eğer hükümet görevini yerine getirmekten kaçınırsa gerçeğin ve adaletin savunucuları gerekeni yapmaktan geri durmıyacaklardır. Hiçbirimiz yüklendiği ödevi bırakmıyacak. En sonunda yenilmez kanıtı mutlaka elde edeceğiz.

23 Ekim'de Versailles'da olacağız. Yeniden başlaması istenen davam tüm genişliğiyle yenilenecek. O zamana dek adalet gerçekleşmezse, buna yardımcı olacağız. Yüz akıyla yücelen sevgili yiğit Labori'm, Rennes'de yapamadığı savunmayı Versailles'da yapacak; ve elbette ki, hiçbir şey yitirilmiyecek. Onu asla susturmıyacağım. Bana zarar vereceğinden korkmaksızın, gerçeği olduğu gibi söyliyecek; çünkü ben gerçeği özgürlüğüm ve kanımla ödemeğe hazırım.

Seine ağır ceza mahkemesi önünde, Drey-

fus'ün suçsuzluğu konusunda ant içtim. Şimdi, onun suçsuz olduğunu haykıran dünya önünde de ant içiyorum. Ve yine söylüyorum: gerçek yürüyor, onu hiç bir şey durduramıyacak. Rennes'de bir dev adımı daha attı. Bir tek korkum var: eğer Fransa'mızın parlak güneşi altında gerçeğin ışıldamasını kendi elimizle sağlamakta acele etmezsek, onun, öc alan Nemesis'in beklenmedik felâketi halinde tepemize inip vatanı alt üst ettiğini göreceğiz.

●

BAYAN ALFRED DREYFUS'E MEKTUP

Bu sayfalar 29 Eylül 1899 günü **«Aurore»** 'da çıktı.

Bu satırları, 19 Eylül'de sayın Başkan Loubet, Alfred Dreyfus'ün affını imzaladığı ve iki kez hüküm giyen suçsuzun ailesine geri verildiği gün yazdım. Davam Versailles ağır ceza mahkemesine gelmedikçe susmağa karar vermiştim; ancak orada konuşacaktım. Ne var ki, ortaya çıkan yeni durum ve koşullar karşısında sessiz kalamazdım.

*
**

Sayın Bayan,

Suçsuz kurbanınız geri veriliyor. Eşiniz ve ailenizin babası, eşine, oğluna ve kızına geri veriliyor. Bu durum karşısında ilk aklıma gelen şey, en sonra toplanıp avunan, mutluluğa kavuşan aile oluyor. Gerçi Bir yurttaş olarak üzüntüm henüz bitmedi. Öfke dolu acılarım dinmedi. Yüreğim, acıyla kıvranan adil yürekler gibi, isyanını sürdürüyor. Ama gene de, sevinç gözyaşları içinde geçen o tatlı anı, yenilden hayata dönen, mezardan canlı çıkıp özgürlüğe kavuşan ölüyü kucakladığınız o güzel dakikayı sizinle birlikte ya-

şıyorum. Ve, her şeye karşın, bugün büyük bir zafer ve bayram günüdür.

Kapılar kapanıp da sokağın tüm çirkinlikleri evin eşiğinde yok olunca, lâmbanın altında, aile içtenliğiyle geçirdiğiniz ilk akşamı düşünüyorum. İki çocuk da evde, baba uzaklardan, çok uzun çok karanlık bir yolculuktan dönmüş. Ailenin tüm bireyleri onu öpüyorlar ve sonra başından geçenleri anlatmasını bekliyorlar. Ve güven dolu bir huzur hüküm sürüyor, onarıcı geleceğe umutla bakılıyor. O sırada anne tatlı bir özen ve çaba içinde. Gösterdiği bunca kahramanlıktan sonra, yerine getireceği bir görev daha var: ona geri verilen talihsiz, çilekeş insanı özen ve sevgiyle esenliğe kavuşturmak. Kapıları kapalı evde huzur dolu tatlı bir hava esmektedir. İçinde ailenin gülümsediği sırdaş odanın her yanı engin bir iyilikle yıkanıyor. Ve biz, bu anı isteyen bunca aydan beri bu mutluluk dakikası için savaşan hepimiz, karanlık bir köşeye çekilmiş, sessizce ödülümüzün tadını çıkarıyoruz.

Bana gelince; itiraf edeyim ki, benim görevim ilkönce insanca dayanışmanın, acıma ve sevginin gerektirdiği bir görev olmuştur. Bir suçsuz iskencelerin en korkuncunu çekiyordu; gözüm bu durumdan başka bir şey görmüyordu. Bu yüzdendir ki, salt suçsuzu acıdan kurtarmak için savaş açtım. Onun suçsuz olduğu kanıtlanınca ise, zavallının çektikleri korkunç bir saplantı haline geldi kafamda. Kendisinin de bir türlü anlıyamadığı tüyler ürpertici yazgısı yüzünden zindanda can çekişmekte olduğunu düşünmeğe başladım.

Kafa tasımın içinde korkunç fırtınalar koptu. Her şafakla birlikte, içimi kemiren bir bekleyiş başladı. Ve o günden sonra yaşamadım. Yürekliliğim acıma halini aldı; tek amacım, işkenceye son vermek, ölüme bırakılmış olan insanın gün ışığına kavuşması için taşı kaldırmak, onun yaralarını saracak olan ailesine geri verilmesini sağlamak oldu.

Politikacıların usulca omuz silkerek dedikleri gibi, duygusal bir dava. Evet, yalnızca yüreğim etkilenmişti; yahudi, katolik ya da müslüman da olsa, yıkıma uğrayan bir insanın yardımına koşuyordum. O zaman ortada sıradan bir adlî hata bulunduğuna inanıyordum. Suçsuz bir insanı zincir altında tutan, vicdansızca atıldığı çukurda, gözler önünde can çekişmesine yolaçan cinayetin büyüklüğünü bilmiyordum. Onun için o sırada bilinmeyen suçlulara karşı öfke duymuyordum. Salt acıma duygusuyla her zamanki işinden kopmuş özentisiz bir yazar olarak hiçbir siyasal amaç gütmüyor, hiçbir parti yararına çalışmıyordum. Savaşa atıldığım günden başlıyarak benimsediğim amaç, insanlığa hizmet etmekten başka bir şey değildi.

Ama sonraları anladım ki, görevimizin zorluğu korkunçtu. Savaş sürüp yayıldıkça, suçsuzun kurtarılması için insanüstü çabaların gerektiğini seziyordum. Tüm toplumsal güçler bize karşı birlik oluyordu; ve bize yalnızca gerçeğin gücü kalıyordu. Kefenlenmiş olanı diriltmek için bize

bir mucize gerekliydi. O tüyler ürpertici iki yıl içinde, suçsuza kavuşacağımızdan, onun sağ olarak ailesine geri vşerileceğinden kaç kez umut kestiğim oldu! O hep orada, mezarındaydı, ve biz boşuna çaba harcıyorduk; yığılan haksızlıklar, taşı öylesine ağırlaştırmıştı ki, en son çabaya varmadan kollarımızdaki gücün tükendiğini görmekten korkuyordum. Artık her şey bitiyordu! Belki günün birinde, çok uzun bir zaman sonra gerçeği ortaya çıkaracak, adaleti sağlıyacaktık. Ne var ki o talihsiz insan ölmüş olacaktı; eşi, çocukları, dönüşü dolayısiyle onu sevinçle hiçbir zaman öpemiyeceklerdi.

Bugün, sayın bayan, mücizeyi yaratmış bulunuyoruz. İki yıllık büyük savaş olanaksızı gerçekleştirdi. Ölüm cezasına çarptırılan kişi çarmıhından indi, suçsuz insan özgürlüğüne kavuştu, eşiniz size geri verildi. Böylece düşümüz gerçek oldu. O artık acı çekmiyecek. Bizim yüreklerimizin de acısı dindi. O dayanılmaz görüntü uykumuzu bölmiyecek artık. Onun içindir ki, yine söylüyorum, bugün büyük bayram, büyük zafer günüdür. Yüreklerimiz sizinkiyle aynı duyguları paylaşıyor. Herkes sevgi dolu bir heyecan duyuyor şimdi. Candan bir ilgi sarıyor çevrenizi. Lambanın altında içtenlik içinde geçen o ilk akşamı düşünüp de yüreğinin eridiğini hissetmeyen bir tek kadın, bir tek anne yoktur.

Hiç kuşkusuz bu bağışlama acıdır, sayın bayan. Bunca maddi işkenceden sonra böyle bir manevi işkencenin eklenmesi olacak şey mi? Ada-

letten beklenen seyin acıma ile sağlandığını düşündükçe insanın yüreği isyan ediyor.

İşin kötüsü; her şey bu son adaletsizliğe ulaşmak için düzenlenmiş gibi görünüyor. Yargıçlar suçluları kurtarmak için suçsuzu yine cezalandırmak istemişlerdir. Acıma gibi görünen korkunç bir ikiyüzlülüğe bürünülerek suçlular korunmuştur. «Onurunun geri verilmesini mi istiyorsun? Cellatlarının cinayetlerini örtmek için senin yasalar karşısında namussuz kalman gerektiğinden, biz sana ancak özgürlük sadakası vereceğiz.» Peş peşe yapılan bunca alçaklıklar içinde, insan onuruna karşı işlenmiş bundan daha iğrenç suikast yoktur. Her türlü ölçüyü aşıyor bu. Tanrısal acıma, yalanın aleti haline getirilmiştir. Katilin elini kolunu sallıyarak, şeritlerle süslenip tuğ takarak dolaşabilmesi için acımayı suçsuzluğa inen şamar yapmışlardır!

Ve ne acıdır ki, büyük bir ülkenin hükümeti, yıkıcı bir gevşeklikle olacağa boyun eğiyor, adil davranması gerektiği zaman acımalı bir tutum alıyor! Bir fesat komitesinin karşısında titremek, huzurun adaletsizlikle geleceğini sanmak, bilmem hangi aldatıcı ve zehirli kucaklaşmayı hayal etmek, bile istiye gözü kapalı davranmak demektir. Rennes'te verilen utanılacak kararın ertesi günü hükümetin bunu yargıtaya götürmesi gerekmez miydi? O yüce yargılama kurulu ki, küstahça maskaraya alınmıştır. Ülkemizin esenliği, dünyanın gözünde onurumuzu kurtaracak, yasaların egemenliğini yeniden kuracak olan böyle enerjik bir davranışa bağlı değil miy-

di? Kesin huzur ancak adaletle gelir. Her türlü korkaklık ve alçaklık yeni bir hırsın nedeni olur. Şimdiye dek yoksunluğunu çektiğimiz şey, yalanlarla çılgına döndürülen ve bu yüzden yolunu şaşıran ulusu doğru yola getirmek için ödevini sonuna dek yapmak isteyecek ölçüde yiğit bir hükümettir.

Ama o hale düştük ki, acıyan gibi göründüğü için hükümeti kutlamak zorunda kaldık. Hükümet iyi olmaya cüret etti. Hey yüce Tanrım! Ne çılgınca bir atılganlıktır bu! Öyle olağanüstü bir yiğitlik ki, hükümeti, eski ormanlardan çıkıp aramızda, yabani sürüler halinde dolaşan yırtıcı hayvanlar tarafından ısırılmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakılıyor! Güçlü olamayınca iyi olmak da övülecek bir tutumdur. Şu da var ki, sayın bayan, ülkemizin haklı şerefi için, eşiniz hemen geri verilmesi gereken saygınlığını açık alınla bekliyebilir; çünkü yeryüzünün tüm ulusları önünde, onun kadar suçsuz olan temiz bir insan yoktur.

Sayın bayan, eşinize karşı duyduğumuz hayranlığı, derin saygıyı, onu ne denli kutlu gördüğümüzü belirtmeme izin veriniz. Suçsuz olduğu halde insanların budalaca saldırısı, kötü davranışları karşısında pek çok acı çekti. Onun için yaralarının her birini sevgiyle sarmak isterdik. Ama gönül onarımının olanaksız olduğunu sezliyoruz. Toplum, kurbana olan borcunu hiçbir zaman ödeyemiyecektir. O kurban ki, canavarca bir inatla işkence altında kıvrandırılmıştır. Şimdi ona, heyecan dolu bir kardeşliğin derin saygısından

daha temiz, daha değerli bir şey veremediğimiz için, yüreklerimizde bir mihrap yükseltiyoruz. O, ötekilerden daha yüce bir kahraman oldu, çünkü daha çok acı çekti. Ona haksız yere çektirilen acı onu kutsallaştırdı. Şimdi artık o, geleceğin tapınağına ulu, tertemiz varlığiyle girmiş bulunuyor. O tapınak ki, içinde görüntüleriyle yürekleri etkileyen, sonsuz iyiliğin çiçeklenmesini sağlayan tanrılar bulunmaktadır. Onun size yazdığı ölümsüz mektuplar, sayın bayan, işkenceye uğrayan suçsuzluğun yürekten gelen en büyük çığlığı olarak kalacaktır. Şimdiye dek hiç kimse daha acıklı bir yazgının yıldırımına uğramadığına göre bugün insanların saygı ve sevgisini daha çok hak etmiş kimse yoktur.

Sonra, cellâtlar onu daha da yüceltmek istercesine, Rennes davası işkencesini de eklemekten geri kalmadılar. Çarmıhından sökülen ve yalnızca manevi güçle ayakta duran bu kurbanın önünden vahşice, alçakça geçip üstüne tükürdüler, onu bıçakla delik deşik ettiler, yaralarına öd ve sirke döktüler. Ve o sarsılmaz insan, o stoacı, hayranlığa değer bir tutum aldı; asla sızlanmadı, gururlu yürekliliğini yitirmedi, gerçeğe sessizce inanç besledi. Gelecek kuşaklar onun bu davranışına şaşacaklardır. Görünüm öylesine büyük, öylesine dokunaklı oldu ki, her oturumu sanığın suçsuzluğunu daha açık seçik ortaya koyan bir aylık duruşmalardan sonra mahkemenin vardığı haksız yargı, ulusları ayaklandırdı. Böylece yazgı tamamlanıyordu; dünyaya unutulmaz bir örnek olmak üzere, suçsuz tanrılaşıyordu.

Burada, sayın bayan, doruğa ulaşıyoruz. Bundan daha büyük bir şeref, daha yüce bir kat yoktur. Kaldırılmış hakların yasalara uygun biçimde geri verilmesinin yani hukuki suçsuzluk formülünün bile ne önemi olduğu sorulabilir; çünkü bugün eşinizin suçsuzluğuna inanmamış bir tek namuslu kişi yoktur. Ve, bu suçsuz insan, yeryüzünün bir ucundan öbürüne, insanlar arasındaki dayanışmanın sembolü haline gelmiş bulunuyor. Mesihin dininin yayılması, birkaç ulusu fethetmesi için dört yüzyıl gerekmiştir. Oysa iki kez hüküm giyen suçsuzun dini bir anda dünyaya yayılıp engin bir insanlıkla tüm uygar ulusları birleştirmiştir. Tarih boyunca böylesine evrensel bir kardeşlik eylemi arıyorum, ama bulamıyorum. İki kez hüküm giyen suçsuz insan, ulusların kardeşliğine, dayanışma ve adalet düşüncesine, yüz yıllık felsefe tartışmalarından, insanlığa ilişkin kuramlardan daha büyük yarar sağlamıştır. Çağlar boyunca ilk kez tüm insanlık kurtarıcı bir haykırışta birleşmiş, adalet duygusuyla ve yüce gönüllülükle ayaklanmıştır; adeta, ozanların hayal ettikleri gibi, kardeşlerden meydana gelen bir tek ulus halini almıştır.

Onun için, çekilen acıların seçtiği insan derin saygı görmeli, ululanmalı! Onun kişiliğinde evrensel iman birliği gerçekleşmiştir.

Şimdi o, saygılı ellerinizle ısıtılan ılık aile sığınağında gönül rahatlığı ve güven içinde uyuyabilir. Onu ululama konusunda bize güvenin. Biz ozanlar yüceltmesini biliriz. Ona öylesine güzel bir yer ayıracağız ki, çağımızda hiçbir insan

bu denli dokunaklı bir anı bırakmıyacak. Bugün bile onun onuruna pek çok kitap yazılmıştır; onun suçsuzluğunu kanıtlamak, büyük acısını yüceltmek için koca bir kitaplık meydana getirilmiştir. Gerçeğe ve adalete gönül verenler, geniş soruşturmanın sayısız belgelerini tarihe vermekten geri durmadılar ve durmıyacaklardır. Bunlar bir gün olayların kesinlikle saptanmasını saplıyacaktır. Böylece geleceğin yargısı hazırlanıyor. Bu yargı, görkemli beraat, suçsuza eski haklarının parlak bir biçimde geri verilmesi kararı olacaktır. Tüm kuşaklar diz çöküp işkenceye uğramış şerefli insanın anısından, babalarının işlediiğ cinayetten dolayı özür dileyeceklerdir.

Suçluları sonsuza dek âleme rezil eden, onları hak ettikleri suçlu direğine bağlayanlar da biz ozanlarız sayın bayan. Bizim hüküm giydirdiğimiz kişileri tüm kuşaklar hor görür ve yuhalar. Alçaklıklarını duyurduğumuz cani isimler çağlar boyunca iğrenç dökünttüler halinde kalmışlar. dır. Doğal ve değişmeyen adalet bu cezayı uygun zamanlara saklamış ve topluma yaptıkları kötülüklere, işledikleri büyük cinayetlere karşın sıradan mahkemelerden kurtulanları yüzyıllarca lanetlemek görevini ozanlara vermiştir. Aşağlık kişilerin, gününü gün etmekten başka bir şey düşünmeyen zevk düşkünlerinin böyle bir cezayı uzak görüp alay ettiklerini biliyorum. O anda küstahlık etmeyi yeterli görür onlar. Tekmeyle üstün gelmek, onların bayağı açlıklarını gideren kaba başarıdır. Ölümden sonrası ilgilendirmez onları. Utanmaları gerekince bu dünyada olmı-

yacaklarına göre, namus karası hiç önemli değildir onlar için! Bize gösterilen utanç verici temsilin açıklaması işte bu ruh bayağılığındadır: küstahça yalanlar, açık seçik kanıtlanmış hileler, en belirkin saygısızlıklar, bir an sürmekten öteye geçemiyecek olan ve suçluların yıkımını hızlandırması gereken her şey ortada. O aşağılık kişilerin çoluk çocukları yok mu? İleride çocuklarının ve torunlarının utançtan yüzleri kızaracak diye korkmuyorlar mı?

Vah zavallı çılgınlar! İsimlerini aleme rezil etmek için yararlanacağımız suçlu direğini kendi elleriyle diktiklerinin farkında bile değillermiş gibi görünüyorlar. Ordunun onurunu kurtarmak bahanesiyle suçsuz bir insana ikinci kez hüküm giydiren Rennes yargıçlarının tutumundan daha budalaca bir davranış düşünülebilir mi? Bu adaletsiz serüvende orduyu lekeliyerek ona ne yaman hizmet ettiler! Güdülen amaç bayağı, araçsız ve yarını sezişten yoksundu. Savaş konseylerinin nüfuz ve etkilerinin yok olması, artık birbirini tutan yüksek komutanlara karşı kuşku uyanması pahasına birkaç suçlu komutanı kurtarmak gerekiyordu. Böylece, ordunun şerefini düşürmekle, daha büyük bir öfke ve düzensizliğin etkeni olmakla bir cinayet daha işliyorlardı. Öyle bir durum ortaya çıkmıştı ki, hükümet suçsuzluğu bağışlamakla, hiç kuşkusuz, yanlışlığı hemen düzeltmek gereğine boyun eğmiş oluyordu; ortalığı biraz yatıştırmak için adaletsizliği böylece azalttığına inanıyordu.

Ama unutmak gerekir, sayın bayan, önem-

sememek gerekir. Aşağılıkları, saldırı ve hakaretleri önemsememek yaşamımızda büyük bir dayanaktır. Ben her zaman bunun yararını görmüşümdür. Kırk yıldan beri çalışıyorum. Kırk yıldan beri sataşmalara, sövgülere önem vermediğim için ayaktayım. Her yapıtım sataşmayla karşılandı. Ve, gerçek ve adalet için çarpıştığımız son iki yıldan beri, çevremizdeki iğrenç dalga öylesine kabardı ki, sonsuza dek zırhlanıp yara almıyacak hale geldik. Ben kendi hesabıma, iğrenç sayfaları, çirkef kişileri yaşamımdan sildim. Benim için onlar yok artık. İsimleri gözüme ilişince hemen geçiyorum; edebi yapıtlarından aktarılabilen metinleri bile atlıyorum. Açıkça, sağlığın korunmasıdır bu. Yaşamlarını sürdürüp sürdürmediklerini bilmiyorum. Onları hor görüp kafamdan kovdum. Bundan sonra, su lağımının onları büsbütün alıp götürmesi kalıyor.

Şimdi suçsuza, uğradığı bunca gaddarca hakaret karşısında hor görücü bir unutma öğütlüyorum. O öylesine yükseğe çıkmış, öylesine ayrı bir kişi olmuştur ki, artık ona hiç kimse dokunmamalıdır. Sizin yanınızda, kışkırtılmış kalabalıktan uzak, aydınlık bir yaşam sürmeli, kendisine doğru yükselen evrensel sempati birliğinden başka bir şey duymamalıdır! Çok acı çekmiş olan bu suçsuz insanın dinlenmesi gerekiyor. Onun için dirlik içinde yaşamalıdır. Onu sevip iyileştireceğiniz sakin köşede, yalnızca heyecanlı okşayışlar ve güleryüzler sarmalı çevresini!

Bize gelince, sayın Bayan; açtığımız savaşı sürdüreceğiz. Yarın, adalet için dünkü kadar

sert bir tutumla çarpışacağız. Suçsuzun eski saygınlığı yeniden sağlanmalıdır. Bunu ondan çok Fransa'nın saygınlığı için istiyoruz. Bunca şeref kazanmış olan suçsuza haklarının geri verilmesinden çok, Fransa'nın kurtarılması gerekiyor. Yoksa bu büyük haksızlık, hiç kuşkusuz, Fransa'nın ölümüne yol açacaktır.

Ulusların gözünde Fransa'nın eski saygınlığı ancak utanç verici mahkeme kararı hükümsüz kılındığı gün sağlanmış olacaktır. Onun içindir ki, her an bu amacı gerçekleştirmeğe çabalıyacağız. Bir büyük ülke adaletsiz yaşıyamaz. Ülkemiz üzerindeki lekeyi silemedikçe, en yüksek yargılama kurulunun uğradığı hakareti, her yurttaşı yaralayan adaletsizliği ortadan kaldırmadıkça yas içinde kalacaktır. Yasaların güvencesi bulunmayınca, toplumsal bağlar çözülür, her şey altüst olur. Bugün ülkemizde hukuk öylesine büyük bir küstahlıkla, öylesine saygısızca bir meydan okumayla çiğnenmiştir ki, yıkımı susarak geçiştirmenin, komşularımız karşısında yüzümüz kızarmasın diye, cesedi gizlice gömmenin olanağı da kalmamıştır.

Bütün dünya olanları gördü, her şeyi duydu. Onun için, hata nasıl her yana büyük bir gürültüyle yayıldıysa, onarım da dünyanın gözü önünde yapılmalıdır. Şerefsiz bir Fransa, tek başına kalan, hor görülen bir Fransa istemek, canice bir kuruntudur. Hiç kuşkusuz yabancılar Sergimize geleceklerdir. Önümüzdeki yaz aylarında Paris'in dolup taşacağından, herkesin parlak ışıklar altında ve müzik şamatası içinde panayır eğlen-

celerine koşarcasına buraya akın edeceğinden kuşku duymuyorum. Ama övünmemiz için bu yeterli midir? Dünyanın dört bucağından gelecek olan bu konukların parası kadar bize verecekleri değer de önemli değil midir? Sanayi, bilim ve sanat alanındaki gelişmemizi kutluyoruz; çağımızdaki çalışmalarımızı sergiliyoruz. Adaletimizi de sergilemeyi göze alabilecek miyiz? Şeytan adasını Champ de Mars'da gösteren yabancı karikatür bir türlü gözümün önünden gitmiyor. Utançtan kahroluyorum. Fransa'nın adil bir ulus olarak yerini almadan Sergimizin açılabileceğine aklım ermiyor. Suçsuzun kaldırılmış hakları geri verilmelidir; Fransa'ya eski saygınlığı ancak o zaman yeniden sağlanmış olacaktır.

Mektubumu bitirirken bir kez daha belirtmek isterim ki, sayın bayan, eşinize özgürlüğünü geri verdiren ve onu şerefine kavuşturacak olan iyi vatandaşlara güvenebilirsiniz. Onlardan hiçbiri kavgayı bırakmıyacaktır. Adalet için çarpışmakla ülkemiz uğruna savaştıklarını hepsi biliyor. Suçsuzun hayranlığa değer kardeşi onlara yeniden yüreklilik ve akla uygun davranış örneği verecektir. Size sevgili varlığınızı, uydurma suçlamalardan arınmış ve özgür olarak geri veremedik. Ama biraz daha sabır göstermenizi diliyoruz. Çocuklarınızın yasalar uyarınca da her türlü lekeden temizlenmiş bir isimle büyüyeceklerine inanıyoruz.

Bugün o sevgili çocukları düşünmekten kendimi alamıyorum; onları babalarının kucağında görüyorum. Olup bitenleri onlardan nasıl kıs-

kanç bir özenle, büyük bir titizlikle sakladığınızı biliyorum. Onlar babalarını yolculukta sanıyorlardı; sonra uyanmağa başladılar. Sorular soruyor, ince eleyip sık dokuyorlardı. Babanın bu denli uzun süre evden ayrılışı konusunda açıklamalar istiyorlardı. Ama ne söylenebilirdi onlara? Kurban hâlâ karanlık mezarındaydı; onun suçsuz olduğu konusundaki kanıtlara hâlâ yalnızca birkaç kişi inanıyordu. Bu durum karşısında yüreğiniz korkunç bir acıyla kıvranmıştır.

Ne var ki, eşinizin suçsuzluğunun herkesce anlaşıldığı şu son haftalarda çocuklarınızın her ikisini de ellerinden tutup Rennes zindanına götürmenizi isterdim. Çocuklar orada babalarını tüm kahramanlığıyla görmeli ve bu anıyı sonsuza dek zihinlerine yerleştirmeliydiler. Onlara babalarının haksız yere neler çektiğini, yürek gücünün ne büyük olduğunu, anlatmalıydınız. Babalarına insanların yaptıkları adaletsizlikleri unutturmak için, onu derin bir tutkuyla sevmeleri gerektiğini söylemeliydiniz. Böylece çocukların küçücük yürekleri erkekçe bir erdemle dolacaktı.

Bununla birlikte, henüz vakit geçmiş değildir. Bir akşam, aile lâmbasının altında, aile ocağının etkileyici huzuru içinde, baba, çocukları alıp dizlerine oturtacak ve onlara tüm acıklı öyküyü anlatacak. Babaya saygı duymaları, onu tapınırcasına sevmeleri için çocukların her şeyi bilmeleri gerekiyor. Babaları engin saygı ve sevgiye lâyık bir insandır. O her şeyi anlatınca, çocuklar dünyada ondan daha çok alkışlanıp ulu-

lanan bir kahraman, çektiği acılarla yürekleri daha derinden etkileyen bir kurban bulunmadığını öğreneceklerdir. Ve onunla gurur duyacaklardır; onun adını, insanların caniliği ve alçaklığıyla gerçekleşen tüyler ürpertici bir yazgıda arınıp yüceleşmiş yiğit ve sabırlı bir kişinin adı olarak, övünçle taşıyacaklardır. Günün birinde, herkesin lâneti karşısında, suçsuzun oğlunun ya da kızının değil, cellât çocuklarının yüzleri kızaracaktır.

En derin saygılarımın kabülünü dilerim, efendim.

SENATO'YA MEKTUP

Bu sayfalar 29 mayıs 1900 günü **«Aurore»** gazetesinde çıktı.

Önceki yazıyla bunun arasında yine sekiz ay geçti. Evrensel Serginin kapıları 15 Nisan 1900 günü açıldı. Tam bir ateş-kes dönemindeydik. Versailles'deki davam ertelenip duruyordu. Dava zaman aşımına uğramasın diye, her üç ayda bir mahkemeye çağrı çıkarılıyordu; ertesi gün ise, gitmeme gerek olmadığını bildiren başka bir kâğıt alıyordum. Bay Belhomme, Bay Varinard ve Bay Cevard adlarındaki üç uzmanla olan davam da aynı biçimde sürüp gidiyor, her ay ertesi aya bırakılıyordu. Alfred Dreyfus'ün bağışlanmasından sonra, ucubeyi olgunlaştırmak için, genel af yasası, o kötülükçü yasa için on beş aya yakın bir süre gerekmişti.

*
**

Sayın Senatörler,

Bir hakkı geri alma yasasına acınarak oy verdiğiniz gün, ilk yanılgıya düştünüz. Yasanın koruyucuları olan sizler, bir sanığı, doğrulukların-dan kuşku duyulan doğal yargıçlarının önünden almakla yasaya karşı suikast işlenmesine meydan verdiniz. Güya halkın iyiliği için, hükümetin baskısına boyun eğdiniz. Adalete ihanet etmeğe razı olursanız, size vadedilen huzur gelecekti. Bunun için eğildiniz baskı karşısında.

Huzur! Unutmayın ki, yargıtay kararının ertesi günü meclisler toplanmış, dalgalanma ve heyecan daha şiddetli, daha öldürücü bir biçimde yeniden başlamıştı. Çıkardığınız özel durum yasasından arzu edilen haksızlığın elde edilmesi bekleniyordu. Umulanın tersine, suçsuzun zaferi görününce sizler boşu boşuna lekelenmiş oldunuz. Şunu da hatırlayın ki, yapılan aşırı adaletsizliği tamamlamak, yüksek yargı kurulumuza şamar indirmek için bir askeri mahkeme bulunabilmiştir. Bu saldırı onarılmadıkça ulusal vicdanımız utançtan kurtulamıyacaktır.

Bugün sizi ikinci kez, en bayağı, en beceriksizce ve en tehlikeli bir yanılgıya düşürmek istiyorlar. Bu kez artık söz konusu olan bir hakkı geri alma yasası değil, boğma yasasıdır. Bundan önce yalnızca yargıçları değiştirtmiştiniz. Bu kez ise, artık yargıç bulunmadığını söylemeniz için kışkırtmalar yapılıyor. Adaleti karıştırıp bozmak üzere kabul ettiğiniz çirkin görevden sonra, şimdi de adaletin iflâs ettiğini açıklamakla görevlendirildiniz. Ve yeniden boğazınıza siyasal zorunluluk dayatılıyor. Vatanın esenliği adına oyunuz sökülüp alınıyor. Huzurun yalnızca sizin kötü eyleminizle geleceği belirtiliyor.

Huzur! Ancak gerçek ve adalet huzur getirir. Yargıçları değiştirerek elde edemediğiniz huzuru, onları ortadan kaldırarak asla sağlıyamazsınız. Çünkü böylece toplumun çürümesini artırıyor, ülkeyi daha büyük yalanlara ve kinlere atıyorsunuz. Bu yolun bayağılığı ortaya çıkınca, şimdiye dek gizli tutulan pislikler sonunda ulusu zehirleyip çıldırtınca, bunun sorumluları, suçlula-

rı siz olacaksınız. Ağır suç işlemenize yol açan zayıflığınızla anılan vekiller olarak geçeceksiniz tarihe.

Sayın Senatörler, iki ay kadar önce, komisyonunuz tarafından dinlenmemi istediğim zaman, amacım özellikle bizi tehdit eden genel af tasarısını komisyon önünde protesto etmekti. Bugün bu mektubu, genel af yasasını tartışmağa çağırılacağınız bir sırada, protestomu daha etkili biçimde tekrarlamak için yazıyorum. Benim kişisel görüşüm açısından böyle bir yasayı adaletsizlik, ulusal onurumuz açısından ise silinemiyecek bir leke sayıyorum.

Komisyonunuz önünde söylediklerimi burada da tekrarlamama bilmem gerek var mı? Durmadan aynı şeyleri söylemek, sonunda insana bir bakıma usanç ve utanç veriyor. Bütün dünyanın bildiği, uzun zamandan beri hükmünü verdiği bir öyküdür bu. Yalnızca Fransızlar, bu konuda siyasal ve dinsel hırsların çılgınlık nöbeti içinde kavgayı sürdürebilirler. Komisyon önünde bundan daha zirva ve daha kaygılandırıcı bir af olamıyacağını ve bunun hukukla alay etmek anlamını taşıdığını bilirttim. Çünkü burada türlü eylemlerin tuhaf karışımını aftan yararlandırmak söz konusudur. Bunlardan birçokları mahkemelerden bile geçmiş değildir. Ayrıca genel affın bize karşı, hukuku savunmalara karşı, gerçek canileri kurtarmak için hazırlandığını söyledim. İkiyüzlü ve küçük düşürücü bir bağışlama ile ağzı-

mız kapatılacak, namuslu kişilerle alçaklar aynı çuvala konup suçlular korunacaktı. Bu sonunda ulusal vicdanı çürütecek büyük bir ikiyüzlülüktü.

Bütün bunları o gün söyleyen yalnız ben değildim. Albay Picquart ile Bay Joseph Reinach da, benim gibi, komisyon tarafından dinlenmek istemişlerdi. Böylece durumları büsbütün ayrı olan üç kişi komisyonun karşısına çıkıyorlardı. Bu üç adam davadan önce birbirlerini tanımıyorlardı. Birbirine zıt üç ayrı dünyadan gelmişlerdi. Birisi sırf bir kovuşturma tehdidi altında savaş konseyi karşısında bulunuyordu, ötekinin ağır cezada bir davası sürüp gidiyordu, üçüncüsü gıyabında üç bin frank para cezasına ve bir yıl hapise mahkûm olmuştu. Bütün bunlara hiç önem verilmiyordu; üçünün de durumları birleştiriliyor, hepsi için aynı bozuk ve karışık çözüm yolu bulunuyordu. Tüyler ürpertici bir duruma düşürülmüş olmalarından, hayatlarının mahvedilmiş olmasından hiç kimse kaygılanmıyordu. Ortada kolay kolay arınamıyacakları suçlamalar vardı; her üçü de iyi niyetlerinin kanıtlarını ortaya koyabilirlerdi. Ama buna hiç kimse aldırmıyordu. En sonunda onlar da haydutlarla sırt sırta gösterilip lekeleniyorlar. Dünya ölçüsünde bir adaletsizliğe ve alçaklığa vatanseverce bir yüce gönüllülük rengi vermek üzere rezilce bir komedi oynanıyor. Ve bu üç adamın, yaralanmış yurttaşlar olarak duydukları derin acıyla, büyük Fransa'ya karşı besledikleri engin sevgiyle ve bağlılıkla protestoda bulunmalarını istemiyorsunuz! O üç adam ki, her zaman Fransa'ya yaraşan evlâtlar

oldukları kanısını beslemişlerdir. Hiç kuşkusuz, ben yine de bütün gücümle protesto ediyorum. Ve eminim ki, Albay Picquart ve Bay Joseph Reinach da, komisyonumuzun önünde tanıklık ettiğimiz günkü gibi, bugün de benimle birlikte protestolarını sürdürüyorlar.

Tüm olup bitenleri herkes biliyor, sayın senatörler; ve siz herkesten iyi biliyorsunuz. Siz ki, iğrenç serüvenin hazırlandığı politika kulisinin içindesiniz. Komisyonunuz da tüzel sıkıntıyı biliyordu; uzun zaman onun tartışma konusu oldu bu. Kötü bir tasarıya destek olmaktan duyduğu tiksinti ortadaydı. Hükümetin bildiğiniz koşullar içindeki baskısı da söz konusuydu. Eminim ki, böylesine alçaklıkların, yalan ve cinayetlerin, apaçık kanunsuzluk ve adaletsizliklerin hiçbir zaman görülmediğini içinizden siz de kabul ediyorsunuz. Hatta bütün bunlar sizi dehşet içinde bırakan tüyler ürpertici suikastlar ve yüz karası yığınıdır. Tüm bu rezilliklerden ülkeyi nasıl temizlemeli? Geçmişin Fransa'sı eski temellerine dek yıkılmadan ve en sonunda yarının genç ve onurlu Fransa'sını kurmak zorunda kalınmadan nasıl herkese adalet vermeli? Böylece en katı beyinlerde en alçakça düşünceler doğuyor; ortada pek çok ceset var. Bunları çarçabuk gömmek için bir çukur kazılacak ve bir daha bunlardan söz edilmiyeceği umulacak. Bütün bunlar, cesetlerin çürüyüp üzerlerini örten ince toprak tabakasının üstüne çıkması ve çok geçmeden tüm ülkeyi vebadan kırıp geçirmesi karşılığında

yapılacak. Durum bu; öyle değil mi? Bir noktada anlaşıyoruz; toplumsal yapının derinliklerinden çıkıp ortaya dökülen kötülük, tüyler ürpericidir. Ayrıldığımız tek nokta, hastalığı iyileştirmek için tutulacak yol konusudur. Siz hükümet edenler kötülükleri örtbas etmekten yanasınız; gözle görülmiyenin var olmadığına inanıyor gibisiniz. Oysa biz, sıradan yurttaşlar, kötülüklerden arınmak, çürümüş elemanları yakmak, bedenin tepeden tırnağa sağlığına ve gücüne kavuşması için yıkıcı tohumlara son vermek istiyoruz.

Gelecek kimin haklı olduğunu ortaya çıkaracak.

Öykü son derece yalın, sayın senatörler, ama burada özetini yapmak yararsız.

Dreyfus davasının başlangıcında yalnızca bir adalet sorunu vardı. Ortada bir adli hata bulunuyordu. Hiç kuşkusuz başkalarından daha adil yürekli, daha şefkatli birkaç yurttaş hatanın düzeltilmesini istediler. Kişisel olarak ben önceleri sorunun başka yanını görmedim. Ama, çok geçmeden, iğrenç serüven sürüp gittikçe zorunluluklar yukarıya doğru çıkıp askeri şeflere, yüksek görevlilere, iktidardaki kişilere ulaştıkça sorun siyasal bünyeyi baştan başa sardı. Ünlü dava, Fransa'nın yazgısını belirleyecekmiş gibi görünen korkunç ve genel bir bunalım halini aldı. Böylece iki taraf yavaş yavaş birbiriyle kavgaya başladı: bir yanda tüm gericiler, sahip çıkmak istediğimiz gerçek Cumhuriyetin tüm düşmanları, ayrıca bilerek ya da bilmiyerek dinsel, askeri ya da siyasal, çeşitli biçimlerdeki otoriteden ya-

na olanlar; Öte yanda, geleceğe yönelik tüm özgür eylem, bilimle kurtulmuş tüm beyinler, gerçeğe, adalete yönelenler, sürekli ilerlemeye inananlar. Bu kişiler ki fetihleri bir gün insanlığa daha fazla mutluluk getirecektir. Sözün kısası, iki taraf birbirine girince savaş amansız oldu.

Böylece Dreyfus davası tüzel bir dava iken ve öyle kalması gerekirken, siyasal bir dava halini aldı. Sorunun tüm kötülüğü burada. Dava, otuz yıldan beri rejimi kemiren cumhuriyet düşmanlarının zehirleyici ve bozguncu çalışmalarının ansızın yüzeye çıkması için bir fırsat oldu. İş o hale geldi ki, Volter'in Fransa'sı bir sabah erkenden uyanınca kendini papaz egemenliği altında, Roma'dan emir alan bir ordunun elinde bulacak nerdeyse. Aldatıcı görünüşler bir anda yok oldu; Cumhuriyetin etiketten başka bir şey olmadığını farkettik ansızın. Her yanı mayınlanmış bir alanda yürüdüğümüzü hissettik; yüz yıldan beri demokratik alanda kazanılanlar birden yıkılıp gidecekti.

Fransa gericiliğin pençesine düşecek hale geldi. Tüm yakınmalar bundandır; durumun dehşet veren yanı budur. Meclislerin ve hükümetin korkaklığı yüzünden yavaş yavaş yuvarlandığımız manevi düşüşü göstermektedir bu durum. Bir meclis, bir hükümet yarından çekinerek, korkak davranırsa düşüş hızlanır ve kaçınılmaz hale gelir. Elinde gerekli çarklar bulunmadığını, görevlilerinin itaat etmediğini, askerlerin disipline titizlik göstermediğini, yüksek görevlilerin doğruluktan ayrıldığını farkeden kişilerin iktidarda

olduğunu düşünün. Yalancı ve sahteci olan bir general Mercier'yi bütün generaller desteklerse, hakkında nasıl kovuşturma açılır? Sorumsuzluktan yana olan yargıçlar bulunduğunu bildiğiniz sürece, gerçek suçluları nasıl mahkemeye verirsiniz? Hiçbir görevli emirleri doğrulukla yerine getirmediği sürece, nasıl dürüstçe hükümet edilir? Böyle koşullarda, ülkesini devrimci eylemle de olsa kurtarmağa kararlı bir kahramanın, büyük bir devlet adamının iktidara geçmesi gerekir. Şu anda böyle kişiler bulunmadığı için, güçsüz ve beceriksiz bakanlarımızın bozguna uğradığını gördük. Suç ortakları ve aşağılık kişiler olmadıkları halde, deliye dönen meclislerin darbeleri altında birbiri üstüne yığıldılar. O meclisler ki, fesat komitelerinin aleti oldular, kısır bencilliğin ve kişisel sorunların rezilliklerine düştüler.

Ne var ki, iş bu kadarla da kalmadı. İşin en ağır ve acıklı yanı, ülkenin iğrenç bir basın tarafından zehirlenmesine imkân verilmesiydi. O basın ki, ülkeyi büyük bir küstahlıkla yalanlara, iftiralara, edepsizliklere ve sövgülere boğdu; onu deliye döndürdü. Yahudi düşmanlığı, artık kiliseye gitmeyen inançsızlar topluluğunda dinsel tutkuları uyandırmak için geçmiş kinlerin kabaca sömürüsünden başka bir şey olmadı. Milliyetçiliği de soylu vatan sevgisinin bayağı sömürüsü haline getirdiler. İğrenç politikanın tuttuğu yoldur bu. Bu öyle bir yol ki, ülkenin yarısı, diğer yarısı tarafından ihanete uğradığı, yabancıya satıldığı kanısına vardığı gün iç savaşa sebep olacaktır. Çoğunluk öyle yanıltıldı ki, sahtelikler

gerçek haksızlıklar hak diye işlendi. Sırf yahudi olduğu için bir insana hüküm giydirilirken bir tek kelime dinlemek istemediler. Hiçbir söze kulak asmadan sözde hainlerin peşine düştüler. O hainler'ki, tek tutkuları Fransa'nın onurunu yıkımdan kurtarmaktı.

Üç yıldan beri şu acıklı görünüme tanık oluyoruz: Vekilliğini yitirmek korkusuyla, bu hakkını nasıl kullanacağını bilmeyen bir parlamento, Fransa'yı kışkırtıcıların, halkı zehirleyenlerin eline düşürdükten sonra her an düşürülmek korkusuyla titreyen bir hükümet. Öyle bir hükümet ki, birkaç gün daha fazla iktidarda kalabilmek için, temsil ettiği rejimin düşmanlarına en kötü ödünleri veriyor.

Sayın senatörler, yeni bir genel af tavizine karar vermenizi sağlıyacak olan da bütün bu nedenler değil midir? Çünkü böyle bir afla, hiçbir bakanlığın haklarında kovuşturma açamadığı büyük suçlular en sonunda cezadan kurtulacaklardır. Hükümeti sürekli güçsüzlüğü yüzünden düştüğü ölümcül sıkıntıdan kurtarmak gerektiğini söylerken aslında kendinizi kurtarmayı düşünüyorsunuz. Eğer general Mercier ilk suçunu işler işlemez enerjik, namuslu bir devlet adamı onun yakasına yapışsaydı her şey çoktan yoluna girmiş olacaktı. Ne var ki, adaletin geriye doğru attığı her yeni adım, doğal olarak suçluları yüreklendirdi. Bu durum karşısında alçaklıklar öylesine ölçüsüzce arttı ki, bugün davayı adil bir çözüme ulaştırmak, Fransa'nın çıkarlarına uygun bir sonuca bağlamak için tam bir yüreklilik gere-

kir. Oysa hiç kimse böyle bir yürekliliğe sahip görünmüyor. Yahudi düşmanlarının ve milliyetçilerin hakaret yağmuruna uğramak korkusuyla herkes titriyor. Hiç kimse bu tutuma karşı çıkmayı göze alamıyor. Belirli bir seçmen çoğunluğunun zehirlenerek sürüklendiği çılgınlığı herkes kolaylaştırıyor. O kadar ki, şu anda bir kez daha korkaklığa pes demiş bulunuyorsunuz. Ülkeyi, git gide üstün ve gözüpek bir tutum alan gericiliğin kollarına bırakacak korkakça bir davranış içindesiniz.

Böyle olmakla birlikte, can sıkıcı sorunların hasır altı edilmesiyle her türlü engelin ortadan kalkacağını düşünecek kadar çocukça bir tutum içinde bulunduğunuzu farkedemiyor musunuz? Son üç yıl boyunca siyaset adamları Dreyfus olayı diye bir sorun bulunmadığını ya da artık böyle bir sorun kalmadığını tekrarlayıp durdular. Oysa Dreyfus olayı mantıksal gelişimini izlemekten geri kalmadı; çünkü şurası bir gerçekti ki, sorun ancak sonuca bağlandığı zaman ortadan kalkmış olacaktı. Yürüyen gerçeği hiçbir insan gücü durduramaz. Bugün yeni bir panik havasının estiği bir sırada yine dehşete kapıldınız. Dreyfus olayı diye bir sorun kalmadığı ve hiçbir zaman da çıkmıyacağı konusunda yeniden bildiri yayınlamağa kararlı görünüyorsunuz. Dreyfus sorununu gömdüğünüz çukuru daha fazla kazıp üstüne affı örterseniz onun bir daha ortaya çıkamıyacağını umuyorsunuz. Boşuna çaba. Hak ve adalet yerini bulmadıkça Dreyfus sorunu bir hayalet, acı çeken bir

ruh gibi geri dönecektir. Halkın huzuru ancak gerçek ve adaletle sağlanır.

İşin en kötü yanı şu ki, adaleti boğarak huzuru sağlıyacağınızı düşünürken belki de iyi niyet taşıyorsunuz. Pek çok arzulanan huzur içindir ki, namuslu yasamacılar olarak, vicdanlarınızı vatan uğruna kurban ediyorsunuz. Vah zavallı saflar! Ya da sırf bencillikleri yüzünden beceriksiz davrananlar! Bir kez daha boşu boşuna şerefinizi on paralık edeceksiniz. Siz suçluları memnun etmeğe çalıştıkça onlar daha çok bağırıyor, sövgülerini artırıyorlar. Onlar için, onların elebaşılarını zindandan kurtarmak için hazırladığınız affı bizim kopardığımızı haykırıyorlar. Sizler hain oluyorsunuz, bakanlar hain oluyorlar, cumhurbaşkanı bir hain oluyor. Ve, hazırladığınız yasaya oy verdiğiniz gün, hainleri kurtarmak için, hain görevi yapacaksınız. Affın ertesi günü ölüm dansını oynayacak yamyanların alkışları arasında sizi bir çamur dalgası örtecek.

Görmüyor musunuz? Duymuyor musunuz? Sergi boyunca olaydan söz edilmiyeceği, susulacağı konusunda uzlaşma olduğundan bu yana durmadan konuşan kimdir? Son belediye seçimleri sırasında yalan ve hakaretler kampanyası açarak Paris'i kim zorladı? Orduyu yeniden bu yüz karası işlere karıştıran kimdir? Hükümeti düşürmek için gizli dosya dedikodusunu yayan kimdir? Dreyfus olayı milliyetçilerin antisemitlerin kızıl hayaleti haline geldi. O olmadan hüküm süremezler. Ülkeyi terörle ellerinde tutabilmek için sürekli olarak ona gerek duyuyorlar. Eski-

den imparatorluğun bakanları kızıl hayaleti harekete geçirerek yasama organından nasıl her şeyi elde ediyorlarsa, onlar da, zavallı kişileri şaşkına çevirmek için olayı silah olarak kullanmaktan başka yol bulamazlardı. Nasıl bir yatışma sağlanacağını şimdi bir kez daha belirtelim: çıkaracağınız af, Cumhuriyet Fransa'sını yıkmak için Dreyfus olayını sömüren fesatçıların elinde yeni bir silah olmaktan öteye geçemiyecektir. Fesatçılar aftan güç alarak olayı sömürmeğe öylesine devam edecekler ki, ulus artık gerçeğin ve adaletin artık ne yanda olduğunu hiçbir zaman bilemiyecek.

Bu tehlike karşısında yapılacak bir tek iş vardı: geçmişin güç birlikçilerine karşı savaşı kabul etmek, yönetimi düzeltmek, yüksek görevlileri, büyük kumandanları değiştirmek. Papaz egemenliği yanlısı olarak çürümüş görünen kadroyu yenilemekten başka yol yoktu. Ülkeyi eylemlerle aydınlatmak, gerçeği söylemek, adaleti sağlamak gerekiyordu. Meydana gelen olayların verdiği olağanüstü dersten yararlanmak, halkın, belki ancak yüz yılda aşabileceği bir yolu üç yılda dev adımlarla aşmasını sağlamak için zorunluydu bu. Hiç değilse geleceğimiz adına savaşı kabul etmek ve gelecekteki yüceliğimiz için, olabildiği ölçüde zafer elde etmek gerekiyordu. Bugün yine, bunca alçaklıkların çıkardığı engellere rağmen, tutulacak bir tek yol var: gerçeğe dönmek, adalete dönmek; gerçek ve adaletin dışında kalan bir ülkenin kısa zamanda yıkılacağına kesinlikle inanmak!

Sevgili ve büyük Labori, sözünü ettiğim o korkaklık saatlerinin birinde susturulmuş olmasına rağmen, kusursuz dil uzluğu ile gerekeni söylemek fırsatını buldu. Mademki hükümet olaya karışmaktan vazgeçmedi, sorunu çözüme bağlaması gereken mahkemelerin işine karıştı, siz sayın senatörler, ulusun huzuru ve iyiliği için işi bitirmek zorundaydınız. Ve yine tekrarlıyorum, eğer zavallı af yasanızın bu sonuca ulaşacağını hesap ediyorsanız, eski yanılgılarınızı, son bir yanılgıyla daha ağırlaştırıyorsunuz; öyle bir yanılgı ki öldürücü olabilecek ve anılarınıza çok ağır gelecektir.

Beni şaşırtan konulardan biri de, sayın senatörler, Dreyfus sorununu yeniden başlatmayı istemekle suçlanmamızdır. Anlamıyorum. Ortada bir Dreyfus sorunu vardı; suçsuz bir insan, hiçbir suçu olmadığını bilen birtakım cellatlar tarafından işkenceden geçiriliyordu. Sonunda sorunu o hale getirdik ki, cellatlar suçsuzu ailesine geri vermek zorunda kaldılar. Bugün gerçeği bilmeyen kalmadı. En berbat düşmanlarımız bile kapalı kapılar ardında her şeyi itiraf ediyorlar. Suçsuza kaldırılmış haklarının geri verilmesi, sırası gelince, hukuki bir formülden başka bir şey olmayacaktır. Şimdi artık Dreyfus'un bize gereği yoktur. O artık özgürdür. Çevresinde kendisine yardımcı olacak yiğit ailesi vardır. O aile ki, Dreyfus'un şerefinden ve mutlaka kurtulacağından asla kuşku duymamıştır.

Bu duruma göre Dreyfus sorununu ne diye yeniden ele almak istiyebiliriz? Bu tutumumu-

zun bir anlamı yoksa hiç kimseye yarar gelmez. Bizim biricik isteğimiz, Dreyfus sorununun, ülkemizi yeniden güçlü kılacak ve huzuru geri getirecek biçimde çözüme bağlanmasıdır. Biz suçluların hak ettikleri cezayı bulmalarını istiyoruz. Bunu, sevinmek için değil, gerçek huzurun adaletle geleceğini halkın bilmesi için istiyoruz. Biz şuna inanıyoruz ki, Fransa'nın kurtuluşu, yarınki güçlerin dünkü güçleri yenmesiyle gerçekleşecektir. Gerçekçi kişilerin zora başvuranlar karşısındaki zaferi, beklenen sonucu sağlayacaktır. Bunun içindir ki, Dreyfus sorununun mutlaka adaletle sonuçlanacağını ve yarının Cumhuriyetinin kurulmasına yardımcı olacak dersleri vereceğine kesinlikle inanıyoruz. Elbette ki, bu derslerin gerektirdiği reformları gerçekleştirmek zorunlu olacaktır.

Şunu bir kez daha belirtelim ki, seçim kaygısiyle Dreyfus olayını ağızlara sakız yapanlar, kulakları doldurup halkı uyutanlar bizler değiliz. Biz yalnızca doğal yargıçlarımızı istiyoruz. Biz adalete herkesin umut bağlamasını, gerçeğin tüm ulusa huzur getirmesini istiyoruz. Dreyfus olayının Fransa'ya pek çok kötülüğü olduğunu herkes söylüyor. Oy toplamak amacıyla bakanlar bile bunu tekrarlıyorlar. Dreyfus sorunu hangi Fransa'ya kötülük getirdi? Dünün Fransa'sına ise, mesele yok! Gerçekten, Dreyfus sorununun ortaya çıkmasıyla tüm eski kurumlar dağılıverdi, eski toplumsal yapının onulmaz çürümüşlüğü ortaya çıkıverdi. O kadar ki, eskiyi yıkmaktan başka çare kalmadı. Şu var ki, üzüntüye kapılmam

için hiçbir neden görmüyorum. Çünkü Dreyfus sorunu geleceğe yaradı, yarının temiz ve sağlam Fransa'sının hazırlanmasına yardımcı oldu. Bu sorun ortaya çıkmasaydı, iyileştirilmesi gereken hastalık hiçbir zaman bu denli belirgin bir biçimde dışa vurmazdı. Şimdi artık bizim amacımız, Dreyfus sorununu yeniden ele almak değil, bu sorunun ortaya çıkardığı azgın hastalığı iyi etmektir.

Ancak çok önemli bir amaç, kesin bir zorunluluk daha var. Af sonucunda yalanla ve kelime oyunuyla her şeyin çözüme bağlanacağı umuluyor. Oysa bu tutum sonunda kaderimiz, Almanya'nın her şeyi açığa vurup vurmamasına bırakılmış olacaktır. Gerçek vatanseverleri tasalandırıp uykularını kaçırması gereken bu korkunç durumu daha önce de birçok kereler hatırlattım. Bu sorun karşısında tüm vatanseverler Dreyfus olayının köklü ve kesin bir çözüme bağlanmasını istemelidirler. Çünkü Fransa'nın kurtuluşu, şerefi ve yaşaması için alınacak bir tedbirdi bu. Bugün artık sesimi adamakıllı yükseltmek gerektiğine göre, konuşacağım.

Esterhazy'nin Alman askeri ataşesi Bay Schwartzkoppen'e sağladığı birçok belgelerin Berlin'de, savaş Bakanlığında olduğunu herkes biliyor. Orada her türlü belge var: notlar, mektuplar gibi. Bu arada Esterhazy'nin şeflerinin, hiç de iyi örnek olmayan özel yaşamlarını ayrıntılariyle anlatan bir dizi mektubunun da orada bulunduğu söylenlyor. Daha başka belgeler de var. Bunlardan en önemsizi bile Dreyfus'ün suçsuz olduğu-

nu, savaş konseylerimizin suçsuz çıkardığı kişinin ise açık seçik suçlu olduğunu ortaya koymaktadır. İki savaş konseyimizin, bu kişinin suçlu olduğunu bile bile onu temize çıkardıkları anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında, yarın Almanya ile Fransa arasında bir savaş çıktığını düşünelim. O zaman önümüze tüyler ürpertici bir tehlike çıkacak: Daha bir tek kurşun atılmadan, savaşa girişilmeden Almanya, Esterhazy dosyasını bir broşür halinde yayınlayacak; ve biz, kendimizi savunmak olanağını bulamadan bütün dünyanın önünde yenik düşeceğiz, savaşı kaybedeceğiz. Bunu kesinlikle söylüyorum. Vatan yıkılmak üzere. Artık yalancılar ve sahtecilerden meydana gelen bir ulus halini aldık.

Çoğu zaman tüylerim ürpererek bu durumu düşündüğüm oldu. Her şeyi bilen bir hükümet nasıl olur da böylesine bir tehlike karşısında kalmayı bir an olsun kabul edebilir? Ülkenin huzur istediği bahanesiyle nasıl olur da ağızlara kilit vurmaktan söz edebilir? Bu tutumun sağduyu ile uzaktan yakından bir ilgisi yok. Hatta şunu açıkça söylüyorum ki, her türlü olanaklarla durumu hemen açıklığa kavuşturmaktan kaçınmak, umulmadık bir yıkımla her şeyin düşman tarafından aydınlanmasını beklemeksizin olup bitenlere ışık tutmaktan sakınmak vatana ihanettir. O suçsuz insan eski saygınlığına kavuşunca ve gerçek suçlular cezalarını bulunca Almanya'nın bize karşı elinde bulundurduğu silah kırılmış olacaktır; çünkü o gün Fransa kendiliğinden yanılgısını kabul edip düzeltecektir.

Sözün kısası, af, gerçeğe açılan kapıların sonuncusunu da kapıyor. Her zaman tekrarladığım gibi, olaya bir tek sözle ışık tutabilecek durumda bulunan tek tanık Bay Schwarzkoppen'i dinlemek istemediler. Versailles ağır ceza mahkemesinde benim tanığım olmasını ve istinabe yoluyla dinlenmesini istiyordum. Onun en sonunda gerçeği söylemekten kaçınmıyacağından ve elindeki belgeleri ortaya koyacağından emindim. En kesin çözüm yolunun bu olduğu kuşku götürmez. Sorunun feci bir olay sonucunda çözümlenmesini beklemektense, onu şerefimizle sonuca bağlamalıyız.

Komisyonunuzun karşısına çıktığım zaman, bana ima yoluyla söylenenler karşısında dondum kaldım. Eğer gerçek, tıpkı mendilim gibi cebimde değilse, bu denli protestoda bulunmaksızın affa razı olmalıydım. Bakanlar Kurulu Başkanı adına bana, elimde yeni bir kanıt olup olmadığı soruluyordu. Böyle bir soru karşısında, Bakanlar Kurulu Başkanı hesabına şaşkınlık duymamak elde değildi doğrusu. O başkan ki, gerçeğin insanın cebinde mendil gibi taşınmadığını, ancak sorgularla, kanıtlarla ve savunmalarla ortaya çıkarıldığını çok iyi bilmektedir. Şu da var ki, ağzıma kilit vurmak ve şimdi cebimde aranan gerçeği ortaya çıkarmama engel olmak için yapılanlar hatırlanınca bana yöneltilen isteğin olağanüstü alaylı havası kolayca anlaşılır. Komisyonunuzun başkanına olup bitenleri bildiğimi, gerçeği ortaya koyan belgelerin bende olmadığını, ama işin iç yüzünün nereden öğrenileceği-

nı çok iyi bildiğimi söyledim. Bay Schwartzkoppen'in dinlenmesini istediğim zaman buna engel olunmamasını rica ettim. Böylece Dreyfus sorunu sona erecek ve Fransa en korkunç felâketlerden kurtulmuş olacaktı.

Durum tüm açıklığiyle meydanda olduğu halde, af yasasına oylarınızı veriniz, sayın senatörler, yükselen sesleri boğma işini tamamlayınız. Ama unutmayın ki, günün birinde Fransa dünyanın önünde alçalır, onurunu yitirirse bu sonuç sizin eseriniz olacaktır.

Bu mektubun sizi sarsıp etkileyeceğine inanacak kadar saf değilim sayın senatörler. Af yasasına oy vermeğe kesin kararlı olduğunuzdan bir an kuşku duyamam. Vereceğiniz oyları önceden bilmek çok kolay, çünkü bu oylar gevşekliğiniz ve güçsüzlüğünüzden oluşacaktır. Başka türlü davranmayı göze alamadığınız için, başka bir çıkar yol bulunmadığını sanıyorsunuz.

Bu mektubu, sırf yazmış olmak şerefini duymak için yazıyorum. Ben kendime düşen ödevi yaptım. Sizin görevinizi yerine getireceğinizden kuşku duyuyorum. Bir hakkı geri alma yasası adlî bir cinayetti, af yasası ise vatana ihanet, Cumhuriyeti en kötü ellere bırakmak olacaktır.

Oylarınızı bu yasaya verebilirsiniz, ama unutmayın ki, çok geçmeden cezanızı göreceksiniz; yine unutmayın ki, çıkardığınız yasadan ileride utanç duyacaksınız.

●

Sayın Cumhurbaşkanı Emile LOUBET'ye AÇIK MEKTUP

Bu satırlar 22 Aralık 1900 günlü **Aurore** gazetesinde yayınlanmıştır.

Bu yazı ile önceki arasından yedi aylık bir süre geçti. Evrensel Sergi 12 Kasım'da kapılarını kapamıştı ve sorun artık bitmeliydi; en sonunda gerçek ve adalet boğulmalıydı artık. Yapılan da buydu. Versailles'da görülen davam geri gelmiyecekti; giydiğim gıyabi hükmü temyiz etmek hakkımdan yoksun bırakılmıştım. Gün ışığına çıkarabileceğim gerçeği, geri verilmesini sağlayabileceğim adaleti hoyratça ortadan kaldırmışlardı. Üstelik üç uzman, Bay Belhomme, Bay Varinard ve Bay Couard, ceplerine indirdikleri otuz bin frankla at oynatıyorlardı. Bu durum karşısında toplumsal adalet önünde her şeye yeniden başlamak gerekecekti. Bunları belirtmekle yakınmıyorum, bir gerçeği gözler önüne seriyorum; çünkü, her şeye karşın, görevimi yerine getirdim. Anılarda kalsın diye, bugün 1901 yılının şubatında şunu da ekliyorum: Bu arada, subaylık rütbem ve Légion d'honneur nişanım da alındı.

***

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bundan aşağı yukarı üç yıl önce, 13 Ocak 1898 günü selefiniz sayın Felix Faure'a bir mektup yazmıştım. Ne yazık ki, iyi ün yapmış olmasına karşın, yazdıklarıma hiç önem vermedi. Şimdi, hayata gözlerini yumduğu halde, anısı, önceden bildirdiğim korkunç adaletsizlikle kararmış bulunuyor. Üstelik, yüksek görevinin verdiği yetkiyle suçluları korumağa çalıştığı için onların suç ortağı durumuna düşüyor.

Şimdi siz onun yerine geçmiş bulunuyorsunuz. İğrenç olay da, suç ortağı olan ya da korkakça davranan tüm hükümetleri lekeledikten sonra, meclislerin çıkardıkları afla, büyük bir adaletsizlikle sonuçlanıyor. Meclislerin bu kararı tarihe, kötülük getiren af olarak geçecektir. Öteki hükümetlerden sonra, sizin hükümetiniz de, ortak yanılgıya düşerek sorumlulukların en ağırını yükleniyor. Hiç kuşkunuz olmasın, yaşamınızın bir sayfası lekelenmektedir, bulunduğunuz yüksek makam, bir kez daha silinmeyecek biçimde çamura bulanmaktadır.

İzin verirseniz, duyduğum tüm kaygıları anlatacağım, sayın Başkan. Affın ertesinde vardığım sonucu belirteceğim.

18 Temmuz 1898'de İngiltere'ye gittim. Oradan ancak 5 Haziran 1899'da döndüm; ve bu on bir aylık süre içinde sustum. Ancak 1899'un Eylül ayında, Rennes davasından sonra bir kez da-

ha konuştum. Sonra, yine tam bir sessizliğe gömüldüm. Bu sessizliği yalnızca bir kez, geçen Mayıs ayında, Senato önünde affı protesto etmek için bozdum. Demek ki, on sekiz aydan beri, her üç ayda bir mahkeme karşısına çıkarak adaletin gerçekleşmesini bekliyorum. Bu durumu içler acısı ve komik buldum. Bugün, adalet yerine, kötülükçü ve onur kırıcı af geliyor. İyi bir yurttaş olarak sustum; pek ağırdan alan adalete güvenerek büyük bir sabırla bekledim. Bir çıban başı, bir kargaşalık kaynağı olmak istemedim. Ama bugün konuşmanın benim için bir hak, bir ödev olduğuna inanıyorum.

Bir kez daha söylüyorum: sonuca varmam gerekiyor. Olayın ilk aşaması şu anda sona eriyor. Buna ben tümüyle bir cinayet diyeceğim. Ayrıca, nereye vardığımızı, ödevimizin ne olduğunu, yarına güvenimizin neye dayandığını da, yeniden susmadan önce söylemem gerekiyor.

Olayın ilk tiksinç aşamalarına dönmek gereğini duymuyorum. Rennes mahkemesinin verdiği karardan sonraki gelişmeyi ele almak yeter. Herkesi titreten kışkırtıcı bir adaletsizlikti o. Hükümetinizin ve dolayısıyla sizin yanılgınız da buradan başlamıştı, sayın başkan.

Günün birinde, Rennes'de neler olup bittiği belgelerle anlatılacaktır. Hükümetinizin nasıl yanılgıya düştüğü ve sonra ihanet etmek zorunluğuna nasıl inandığı açık seçik ortaya konacaktır; bundan eminim. Bakanlar Dreyfus'ün temi-

ze çıktığı kanısına varmışlardı. Yargıtayın kararı açık seçik ortadaydı. Yargıtay savaş konseyini açık bir kararla bağlamış olduğuna inanıyor, Dreyfus'ün suçsuzluğu belirgin bir hal alıyordu. Bu durum karşısında Dreyfus'ün suçsuzluğundan nasıl kuşku duyulabilirdi? Ne var ki, fesat kumkuması durmadı.

Sonra, görülmemiş bir saçmalıkla, bir suçsuz ikinci kez hüküm giyiyordu. Yargıtayın soruşturmasından sonra, hükümlünün suçsuzluğundan hiç kimse kuşku duyamazdı. Ve sonunda Fransa ve tüm uluslar dehşetle irkildi. İhanete uğrayan, aldatılan, kışkırtılan ve bir türlü anlaşılmayan ihmali yıkımla sonuçlanan hükümet ne yapacaktır? Tüm hakseverleri sarsan olayın o sırada bakanlarınızı da altüst etmesini isterdim. O bakanlar ki, hakkın zaferini sağlamakla görevliydiler. Oysa inanları yıkıldıktan sonra ne yapacaklardı? Gerçeğin ve adaletin savunucuları olmak yerine, beceriksizlikleri ya da aldırışsızlıkları yüzünden Fransa'nın uzun zaman toparlanamıyacağı biçimde çözülmesine yol açtıklarını gördükten sonra eylemleri ne olacaktı? İşte, sayın başkan, hükümetinizin ve sizin yanılgınız o anda başladı; düşünce ve duygu ayrılıklarımız o anda başlayıp giderek büyüdü.

Bizim için duralamak olanaksızdı. Eğer Fransa'yı iyileştirmek, gerçek huzura kavuşturmak istiyorsak, onu kemiren hastalığı ameliyat etmenin bir tek yolu vardı. Çünkü insana ancak vicdan rahatlığı huzur verir. Adaletsizliğin zehirini içimizde hissettiğimiz sürece sağlıklı yaşı-

yamayız. Bu durum karşısında, hiç vakit yitirmeden davayı yeniden yargıtaya getirmenin yolunu bulmak gerekiyordu. Bunun olanaksız olduğu söylenemez; hükümetin elinde, iktidarı kötüye kullanma sorunu dışında bile gerekli deliller vardı. Sürüp giden bütün davaları sonuca bağlamak, suçlulardan bir tekinin bile kurtulamıyacağı biçimde adaletin ödevini yerine getirmesini sağlamak gerekirdi. Ülseri kökünden temizlemek, halkımıza gerçek ve adalet dersi vermek, onun onurunda Fransa'nın manevi kişiliğini yeniden bulmasını ve tüm dünyaya göstermesini sağlamak gerekirdi. Ancak o zaman Fransa'nın sağlığa ve huzura kavuştuğu söylenebilirdi.

Oysa böyle bir dönemde, hükümetiniz öbür tarafı tutarak, bir kez daha gerçeği boğup gömmeğe karar verdi. Gerçeğin üstüne toprak örtmenin onu ortadan kaldırmağa yeteceğini sandı. Suçsuzun ikinci kez hüküm giymesi üzerine hükümetiniz ürktü ve bu korku havası içinde ancak iki tedbir düşünebildi: birincisi suçsuzu bağışlamak, ikincisi bir af yasasını ağız tıkacı yapıp ortalığı susturmak. Birbirini tamamlayan bu tedbirler görevini yapamayan umutsuz bir bakanlar kurulunun işin içinden sıyrılmak için harcadığı çabanın belirtileridir. Çaresizliğe düştüklerini anlayınca «Devletin yararı gereği»ne sığınmayı çıkar yol saymışlardır. Haksız davrandıkları andan başlayarak sizi de soruna ortak etmek istemişlerdir, sayın Başkan. Tehlikeye düşen Cumhuriyeti kurtarmak için belki de tek çıkar

yolu tuttuklarını sanarak kendilerini kurtarmak istemişlerdir.

Böylece vatanı onuruna ve gücüne yeniden kavuşturmak için son bir fırsat çıktığı gün yanılgıya düşülmüştü. Ondan sonra, aylar geçtikçe kurtuluş yolu daha da zor duruma gelmişti. Hükümet kendi kendini açmaza düşürmüştü. Ve meclislerin önüne çıkıp, af yasası reddedilirse hükümet edemiyeceğini söylediği zaman, hiç kuşkusuz haklıydı. Ne var ki, adaletin işleyebileceği bir sırada onu işlemez duruma getirerek affı gerekli kılan da hükümet değil miydi? Hükümet kurtuluş yolu bulmak için seçildiği halde, tersine, her şeyin altüst olmasına, böylece en kötü yıkımlara yol açmıştı. En sonunda, duruma çare bulmak üzere harekete geçince, ay Méline ve Bay Dupuy hükümetlerinin başladıkları yerde işi bitirip gerçeği boğmayı, adaleti katletmeyi düşünmekten öteye gidemediler.

Böyle bir dönemde ülkemizde bir tek siyaset adamının kendini güçlü hissedip gerçeği haykırmak üzere mertçe ortaya atılmaması, akıl yolunu seçmemesi Fransa için utanç verici değil midir? Üç yıldan beri birçok kişilerin peş peşe iktidara geldiklerini gördük. Hepsi de önceleri kararsızlık geçirdiler, sonra aynı yanılgıya düştüler. Cinayeti bile bile isteyen uğursuz Méline'den ya da önceden en güçlülerin yanında yer alan şüpheli Dupuy'den söz etmiyorum. Ama sorunun yeniden ele alınmasını istemeyi göze alan bir Bay Brisson var: onun, sahte Henry'nin orta-

ya çıkarıldığı günün ertesinde Albay Picquart'ın tutuklanmasına izin vermek gibi onarılmaz bir yanılgıya düşmesi çok acı değil mi? Sonra, yetki yasasına karşı verdiği söylevi tüm vicdanların derinliklerinde soyluca çınlayan bir Bay Waldeck-Rousseau var: onun, adaleti en kaba bir biçimde ortadan kaldıran böyle bir aftan yana olmak zorunluluğunu duyması yıkım değil midir? Şimdi bir düşmanın ülkemizde daha iyi hükümet edip edemiyeceğini soruyoruz kendi kendimize. Gerçekten ve adaletten yana olanlar, iktidara geçer geçmez kendilerini ve ülkeyi ancak yalanla ve adaletsizlikle kurtaracaklarını sandıklarına göre, böyle düşünmek zorunda kalıyoruz.

Çünkü sayın Başkan, eğer af yasası meclislerde ölgün yüreklerle oylanmışsa, hiç kuşkusuz, bu ülkenin kurtuluşunu sağlamak amacı güdülerek yapılmıştır. Hükümetiniz çıkmaza girdiğini görünce cumhuriyeti savunma yolunu seçmek zorunda kalmıştır. Bunun kendisi için en sağlam yol olduğunu hissetmiştir. Dreyfus olayı, papaz egemenliğinden yana olanlarla militarizmin geçmişteki tüm gerici güçler adına eyleme geçerek hazırladıkları ikili komplo karşısında cumhuriyetin uğradığı tehlikeleri göstermiştir. V, o zamandan beri hükümetin rolü açık seçik ortadadır: Dreyfus olayını yok ederek sıkıntıdan kurtulmak, çoğunluğa, uslu uslu boyun eğmesinin gerektiğini, yoksa söz verilen reformlara kavuşamıyacağını anlatmak. Eğer ülkeyi kilisenin ve militarizmin zehirinden kurtarmak için onu başka bir zehirle, yalan ve adaletsizlikle zehirleyip, üç yıl-

dan beri gördüğümüz gibi can çekişmesine yol açmak gerekmeseydi diyecek yoktu.

Kuşkusuz, Dreyfus olayını kapsayan alan tiksinç bir siyasal alandır. Hiç değilse, halkın en berbat haydutların eline bırakılması, basının yozlaşıp iğrenç bir duruma gelmesi yüzünden böyle olmuştur. Şu da var ki, kısa görüşlü bir buluş değildir bu. Bir ulusu kemiren hastalığın var olmadığını buyurarak o ulusun kurtulacağını sanmanın bundan güzel bir örneği olamaz. Af çıkınca davalar düşecek ve böylece suçlular kovuşturulamıyacak. Ancak suçsuz Dreyfus'ün iki kez hüküm giymiş olmasıyla sonuçlanan bu korkunç adaletsizlik onarılmadıkça Fransa tüyler ürpertici kâbuslar içinde sayıklamağa devam edecektir. Şimdi siz gerçeği görmeyebilirsiniz; ama gerçek yer altında durmayacaktır. Bir gün öç alan bitkiler halinde her yanda fışkıracaktır. İşin en kötü yanı, güçsüzlerde hak ve adalet duygusunu karartarak onların umutsuzluğa düşmelerine yardımcı olmanızdır. Cezaya uğrayan bulunmadıkça suçlu da yok demektir. Yalanlarla beslenen güçsüzler işin iç yüzünü nasıl bilebilirler? Halka bir ders gerekiyordu. Şimdi siz onun bilincini karartıyor, ahlakını bozuyorsunuz.

Her şey meydanda: hükümet af yasası ile huzur getirdiğini öne sürüyor. Oysa biz, tersine, hükümetin yeni yıkımlar hazırlamayı göze aldığını söylüyoruz. Bir kez daha belirtelim; adaletsizlik huzur getirmez. Altı aylık bir sessizlikle herşeyin kazanılacağına inanılıyor. Belki hükümet biraz huzura kavuşabilir. Hatta böyle bir sessiz-

lik döneminde yararlı işler de yapabileceğini söyleyebilirim. Ne var ki, gerçek, sonunda elbette uyanacak, her şeyi haykırıp fırtınalar koparacak. fırtınaların ne yandan geleceğini bilemem, ama mutlaka gelecek. Ülkemiz herşeyi öğrenince, ayaklanıp adaletin yerine getirilmesini isteyince öfkesi yaman olacaktır; ve o öfke, halkı aydınlatmak olanağı ellerindeyken bunu yapmayanları kasıp kavuracaktır.

Sevgili ve büyük dostum Labori, o güzelim anlatımıyla şunu söyledi; genel af yasası zayıflığı, güçsüzlüğü gösteren bir yasadır. Peş peşe gelen hükümetlerin korkaklığı bu yasada toplanmıştır adeta. İğrenç bir adaletsizlik karşısında kalıp da bu durumu ne önleyecek ne de düzeltecek gücü kendilerinde hissetmeyen kişilerin tüm yetersizliklerinin yasasıdır bu. Yükseklere darbe indirmek gereği karşısında herkes yumuşayıp geri çekilmiştir. Bunca ağır suçlardan sonra bize getirilen unutma değil, af değil, bakanların eldeki yasaları uygulamaktan duydukları korku, içinde bulundukları güçsüzlüktür. Karşılıklı ödünlerle bize huzur getirmek istediklerini söylüyorlar: doğru değil bu; aslında eski çürümüş topluma hiç kimse baltayı indirmeyi göze alamamıştır. Ama gerilemeyi saklamak için şefaattan söz edilmiş, bir hain Esterhazy ile gelecekte heykeli dikilecek olan kahraman Picquart bir tutulmuştur. Bu, hiç kuşkusuz, ceza görecek kötü bir davranıştır; çünkü vicdanları yaralamakla kalmıyor, aynı zamanda ulusal ahlakı da bozuyor.

Cumhuriyet için iyi bir eğitim bu mudur?

Devletin çıkarları gerektirdiği zaman gerçeğe, adalete yer verilemiyeceğini öğretmekle nasıl bir demokrasi dersi veriyorsunuz? Bu durumda politikanın son derece ahlâk bozucu bir eylem olması gerekiyor. Yiğitçe savaş veren dostlarımızın bir çoğu, daha ilk günden, politikanın gereğiymiş, gibi af yasasından yana çıkarak safsataya boyun eğmişlerdir. Son derece dürüst, son derece mert bir insan olan Ranc çıkıyor, af yasasından mutluluk duyarak Picquart'ı yine Picquart'a karşı savunuyor. Picquart'ın kendi şerefini savunmasına engel olan bu yasanın onu bir savaş konseyinin hışmından kurtarması bir Ranc'ı memnun ediyor. Bu durumu görmek benim için yürekler acısıdır. Ya o soylu, o yüce gönüllü Jaurès'e ne diyelim? Seçilme hırsının hüküm sürdüğü bir dönemde milletvekilliği koltuğunu feda etmesini bilen bir Jaurès bizi suçlularla birlikte affedilmiş görmeyi kabul ediyor. Picquart ile Esterhazy'yi, Reinach ile Paty de Clam'ı, benimle general Mercier'yi bir çuvala dolduruyor. Partinin çıkarı başladığı yerde mutlak adalet biter mi? Hiçbir topluluğun aracı olmamak, tek başına yürümek, yalnızca vicdanının sesini dinlemek ne güzel şey. İnsan yalnızca gerçeğe gönül vermeli ve gerçek yolunda dosdoğru yürümelidir. Gerçek yüzünden dünya sarsılsa, gökyüzü yerle bir olsa yine de yalnızca gerçeği sevmelidir.

Dreyfus davasının umutlu günlerinde, sayın Başkan, hayale kapılmıştık. Tüm gerici güçlerin insanlığın özgürlük içinde ilerlemesine engel olanların bir cinayete giriştikleri açık seçik

ortadaydı. Bu derece kesin bir deney ortaya çıkmamıştı. Olayların halka bu derece büyük bir ders verdiği görülmemişti. Birkaç ay içinde halkın bilincini aydınlatacak, ona bilgi vermek ve onu olgunlaştırmak için yüz yıllık siyasal çekişmelerin yapamadığını yapacaktık. Bunun için tüm uğursuz güçlerin, en iğrenç cinayet ortaklarının yaptıklarını göstermek yeterdi. Bir suçsuzun ezilişini görüyor, işkence içinde tüm insanlığa isyan çığlıkları attığını duyuyorduk.

Ne var ki, gerçeğin gücüne güvenerek bir yandan zafer gününü bekliyorduk. Olup bitenler konusunda aydınlanan halkın kütle halinde ayaklanıp Dreyfus'e Fransa'ya dönüşünde alkış tutması, hak ve adaletin bir kez daha zafere ulaşmasını kıvançla kutlaması adaletin yücelip Tanrılaşmasıydı. Sonunda insanca bir dayanışmanın huzuruna kavuşuyordu tüm yurttaşlar. Ne yazık ki, sayın Başkan, bundan sonra olanları biliyorsunuz. Zafer gölgelenmiş, zorla koparılıp alınan her gerçek parçası karanlıklara itilmiş, talihsiz halkın bilincine yerleşen adalet düşüncesi karartılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki, bizim zafer kavramımız zamansız ve sıradan bir düşünce olmaktan öteye gidememiştir. Ulusların gelişmesinde birtakım aşamaların bir anda gerçekleşmesi olanaksızdır. Bunun için büyük çabalar ve acılar gerekir. Savaş asla bitmemiştir. Bir acı pahasına ileriye doğru atılan her adım geçmiş kuşaklar tarafından elde edilen başarıların birer halkasıdır.

Biz her zaman Fransa'dan başka birşey dü-

şünmedik. Dreyfus olayının yayılıp toplumsal ve beşerî bir dava halini alması da bundandır. Şeytan Adasında acı çeken suçsuz insan bir rastlantıdan başka birşey değildir.

Kötü güçlerin baskısı altında, onunla birlikte tüm halk acı çekiyordu. Ve onu kurtarmakla, şimdiye dek fedâ edilmiş olan tüm ezilmişleri kurtarıyorduk. Şimdi, özellikle Dreyfus özgürlüğüne aile çevresinin sevgisine kavuştuğundan bu yana bizi Dreyfus olayını yeniden ele almayı istemekle suçlayanlar var. Bunlar politika dalavereleri içinde yalanlarla ülkeyi çürütmeye devam ederek hükümeti af istemeye zorlayanlardır. Dreyfus, Rennes yargılamasının yeniden gözden geçirilmesi için tüm meşrû yollara başvurarak gerekeni yapsın. Hiç kuşkusuz bu onun ödevidir. Bu konuda biz de ona tüm gücümüzle yardımcı olacağız. Hatta öyle sanıyorum ki, yargıtay da, yüce katının şerefi için son sözü söylemekten memnun olacaktır.

Bugün için istenebilecek ve yapılabilecek tek iş, Dreyfus olayının siyasal ve toplumsal sonuçlarından yararlanarak kaçınılmaz hale gelen reformları hazırlamaktır. Bize karşı yapılan iğrenç suçlamalara cevabımız bu olacaktır. Sonunda elde edilecek kesin zaferimiz en büyük mutluluğumuz olacaktır.

Beni üzen bir söz var, Sayın Başkan; Dreyfus davasının Fransa'ya pek çok kötülükler yaptığını bir çok kimseler söylüyor. Bütün ağızlarda, bütün kalemlerde bu söz dolaşıyor. Dostlarım

durmadan bunu tekrarlıyorlar bana. Belki benim bile bunu söylediğim oldu. Ancak şunu hemen belirtmeliyim ki, uydurma bir sözdür bu. Burada Fransa'nın bir adalet sorunu karşısında verdiği dev savaşı, ülkü adına tüm etkin güçlerin çarpışmasını, kısaca ülkemizin dünya karşısında gösterdiği hayranlığa değer görünümü belirtmeye gerek yok. Bugüne dek elde edilen sonuçlardan, temizlenen savaş dairelerinden, dramın şüpheli oyuncularının süpürülmesinden de söz etmiyorum. Her şeye rağmen, adalet, biraz olsun görevini yerine getirmiştir. Dreyfus olayının Fransa'ya sağladığı en büyük yarar, içindeki çürümüşlüğü sivilceler halinde dışarıya yansıtmasından ibaret değil midir? Papaz egemenliği tehlikesine omuz silktiğimiz, zamanı geçmiş ve gülünç Volterci Homais ile nazikçe alay ettiğimiz döneme dönmek gerekir. Büyük Paris'imizin kaldırımları altında tüm gerici güçler, şehri ve Fransa'yı ele geçirmeyi tasarlıyarak Cumhuriyeti durmadan kemirmişlerdir. İşte şimdi Dreyfus davası, Fransa'nın boğulacağı gün hazırlanmadan, her şeyi açık seçik ortaya çıkarıyor. Şimdi artık Cumhuriyetçiler kendilerini toparlamazlarsa Cumhuriyetin mahfolacağını anlıyorlar. Cumhuriyeti savunma eylemi işte buradan doğmuştur. Bugün Fransa gericilerin tuzağından kurtulmuş bulunuyorsa, bunu Dreyfus davasına borçludur. Hükümet af yasasını meclislerden çıkarmak için Cumhuriyetin savunulması ödevine başvurmuştur. Şimdi bu ödevi en iyi şekilde yerine getirmesini diliyorum. Hükümetin en so-

nunda izliyebileceği tek yararlı ve yiğitçe yol budur. Şu da var ki, hükümet Dreyfus davasını yatsımamalıdır. Bunu Fransa için en büyük iyilik olarak kabul etmelidir; ve bizimle birlikte şunu belirtmelidir ki, Dreyfus sorunu olmasaydı bugün Fransa, hiç kuşkusuz, gericilerin elinde olacaktı.

Benim kişisel sorunuma gelince, Sayın Başkan, acı acı söylenmek gereğini duymuyorum. Aşağı yukarı kırk yıldan beri bir yazar olarak, kitaplarım konusunda verilen hükümlerden ya da aklamalardan kaygı duymaksızın ve kesin yargıyı geleceğe bırakmaya özen göstererek görevimi yerine getiriyorum. Onun için, havada kalan bir dava beni pek fazla heyecanlandırmıyor. Üstelik bu yarınların yargılıyacağı bir olaydır. Bundan dolayıdır ki, yeni bir davanın arzu edilen gerçeği ortaya çıkarabileceğini düşünerek beliren engellere üzülmekle birlikte, gerçeğin enine sonunda bir çıkış yolu bulacağını düşünerek avunuyorum.

Bununla birlikte şunu itiraf edeyim ki, yeni bir jürinin, generallerin tehditleri altında hakkımda verilmiş olan ilk hüküm konusunda ne düşünebileceğini merak ediyorum. Yeniden kurulacak bir mahkemede zevkli birkaç saat geçirmek isterdim. Çünkü, bir beraat kararı bana gerçekten kıvanç verecektir. Ama her şeye rağmen yine hüküm giyersem, bu da benim için ilginç olacaktır; çünkü korkakça budalalıkların ya da gözü karartan hırsların beni her zaman ilgilendiren bir çekiciliği vardır.

Şu da var ki, durumu biraz daha belirlemek gerekiyor, Sayın Başkan, size bu mektubu bu olaya son vermek için yazıyorum, ama Sayın Felix Faure'a belirttiğim suçlamaları size de tekrarlamayı yararlı buluyorum. Bunu, öne sürdüğüm suçlamaların haklı, ılımlı, hatta yetersiz olduğunu kesinlikle ortaya koymak için yapıyorum. Yarbay Paty De Clam'ı, «adlî hatanın şeytanca hazırlayıcısı olmak ve sonra uğursuz ödevini üç yıldan beri en gülünç ve kendisini suçlu duruma düşüren en tuhaf dalaverelerle savunmakla» suçladım.

Yarbay ı bilmeyerek bu tertibe girmiş olduğuna inanmak isterdim. Yüzbaşı Cuignet'nin sahtecilikle suçlayan raporunu okuyanlar benim iddialarımı ölçülü ve nazik bulacaklardır.

General Mercier'yi «hiç değilse zekâsının yetersizliği yüzünden, yüzyılın en büyük adaletsizliklerinden birinin suç ortağı olmakla» suçladım. Burada Generalin gönlünü açıkça onarıyor, zekâ yetersizliği sözünü geri alıyorum. Ne var ki, eğer General Mercier'nin zekâ yetersizliği özrü ortadan kalkarsa, eylemlerdeki sorumluluğun tümü onun omuzlarına yüklenmiş olacaktır.

General Billot'yu «Dreyfus'un suçsuzluğu konusundaki kanıtlar elinde olduğu halde bunları saklamak, insanlığa ve adalete karşı, siyasal bir amaçla ve söz birliği içinde bulunan genel kurmayı kurtarmak için ağır suç işlemekle» suçladım. Bugün bilinen tüm belgeler, general Billot'nun, emrindeki subayların çevirdikleri dolaplardan kesinlikle haberi olduğunu göstermekte-

dir; ve şunu da ekliyeyim ki, babamın gizli dosyası generalin emriyle iğrenç bir gazeteye teslim edilmiştir.

General Boisdeffre ile general Gonse'u «aynı cinayetin suç ortakları olmakla» suçladım. Birisi hiç kuşkusuz papaz egemenliği tutkusu yüzünden, öteki ise savaş dairelerini dokunulmaz yapan anlayış yüzünden bu hale düşmüştür. General Boisdeffre, sahte Hanry'nin ortaya çıkarıldığı günün ertesinde istifa edip sahneden çekilmekle kendi kendine hüküm giydirmiştir. En yüksek rütbelere ve en yüksek makamlara çıkan bir kişinin acıklı düşüşü ve bir hiç haline gelişiydi bu. General Gonse'a gelince; o da, açık seçik ortaya konan en ağır sorumluluklardan af sayesinde kurtulan adamdır.

General Pellieux'yü ve binbaşı Ravary'yi «vicdansızca bir soruşturma yapmakla» suçladım. «Bununla, soruşturmayı en çirkin şekilde taraf tutarak yaptıklarını anlatmak istiyorum.» Yargıtayın soruşturması bir kez daha okunursa, ortada bir gizli anlaşma olduğunun belgelerle, tanıklarla ortaya çıkarıldığı görülecektir. Esterhazy davasının sorgusu en küstahça bir adli güldürüden başka bir şey değildi.

Üç yazı uzmanını (Bay Belhomme, Bay Varinard ve Bay Couard'ı,) «bir tıbbi muayene sonunda, görme ve düşünme yetilerinin hasta olduğu anlaşılmadığı sürece, bile bile aldatıcı ve hileli bir rapor hazırlamakla» suçladım. Bilindiği üzere, bu üç uzman, çizelgenin Esterhazy'nin el

yazısiyle kaleme alınmadığını öne sürmüşlerdi; bense bunun on yaşında bir çocuğun bile düşemiyeceği bir yanılgı olduğunu belirtmiştim. Bugün, Esterhazy'nin çizelgeyi kendi eliyle kaleme aldığını açıkça kabul ettiğini herkes biliyor. Başkan Ballot - Beaupré de raporunda artık kendisi için hiçbir kuşku kalmadığını açık seçik belirtmektedir.

Savaş bakanlığını, «basında, özellikle «Şimşek» ve «Paris Yankısı» gazetesinde kamu oyunu yanıltmak ve hatasını örtmek için çirkin bir kampanya yürütmekle» suçladım. Bu konuda direnmiyorum, ancak gerek o zamandan beri öğrendiklerimizin ve gerekse suçluların itiraf etmek zorunda kaldıkları her şeyin bu durumu ortaya koyduğu kanısındayım.

En sonra, birinci savaş konseyini, «bir sanığa, gizli kalan bir belgeye dayanarak hüküm giydirmekle»; ikinci savaş konseyini ise, «bir suçluyu bile bile temize çıkararak emir üzerine bu kanunsuzluğu örtbas etmek ve böylece hukuka karşı cinayet işlemekle» suçladım. Birinci savaş konseyinin gizli belge konusundaki tutumu yargıtayın soruşturması sonucunda ve hatta Rennes davasında açık seçik ortaya konmuştur. İkinci savaş konseyinin durumu da anlaşılmıştır. Gizli bir anlaşmanın bulunduğu, general Pellieux'nün sürekli olarak işe karıştığı, şeflerin isteğine göre, baskı ile beraetin sağlandığı soruşturma ile kanıtlanmaktadır.

Görüyorsunuz, Sayın Başkan, suçlamalarımda üzerinde durduğum yanılgıların ve cinayetlerin hepsi doğrulanmıştır. Şunu bir kez daha belirteyim ki, yapılan kötülüklerin korkunç yığını karşısında bugün benim suçlamalarım pek önemsiz kalıyor. Önceleri kötülüklerin bu ölçüye varabileceği benim de aklımdan geçmemişti. Şimdi soruyorum: öne sürdüğüm her şey bugün artık kanıtlarıyla gün ışığına çıktıktan sonra, hangi namuslu ya da yalnızca doğru düşünen mahkeme bana yine hüküm giydirerek yüz karası haline gelir? Bu duruma göre, hükümetinizin, suçsuz olduğum halde beni ortaya çıkardığım suçlularla birlikte af kapsamına alan yasasını gerçekten kötülükçü bir yasa olarak kabul etmiyor musunuz?

Genel affın zorla sonuçlandığı bir sırada davanın ilk dönemi, şimdilik bitmiştir, sayın Başkan.

Uğradığımız zarara karşılık bize tarihin adaleti vadedildi. Bu vaad biraz da, açlıktan kırılan ve kolayca aldatılabilen sefilleri yatıştırmağa yarayan katolik cennetini andırıyor. Acı çekin dostlar, kuru ekmekle doyurun karnınızı, dünyanın mutluları kuş tüyü yataklarda yatıp tatlı bir yaşam sürerken siz kuru yerde yatın. Siz adaletten yana olanlar küçük düşürülürken bırakın kötülükçüler baş tacı edilsinler. Üstelik, öldüğümüz zaman heykellerimizin dikileceğini söylüyorlar. Ben kendi hesabıma bunu istiyor ve tarihin alacağı öcün cennet zevklerinden daha önemli olacağını umuyorum. Bununla birlikte, dünya yü-

zünde biraz adalet görmek bana kıvanç verecektir.

Bu sözlerim kendime acıdığım anlamına gelmesin; ben durumumuzun iyi olduğu kanısındayım. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar; oysa gerçek sonsuzluğa dek sürüp gider. Sözün kısası, Sayın Başkan, hükümetiniz genel af yasasiyle huzur getireceğini söylüyor; oysa biz, aksine, bununla yeni yıkımların hazırlandığına inanıyoruz. Biraz sabredilirse kimin haklı olduğu görülecektir. Yine tekrarlıyorum, bence Fransa adaletsizliği öğrenip düzeltmedikçe bu dava bitmeyecektir. Rennes'de dördüncü perdenin oynandığını ve zorunlu olarak bir beşinci perde olacağını söyledim. Bugün içimdeki kaygı sürüp gidiyor; Alman İmparatorunun gerçeği elinde tuttuğu ve belki de kendisinin seçtiği an gelince yüzümüze vuracağı unutuluyor. İşte o an öteden beri ürktüğüm beşinci perde olacaktır. Bir Fransız Hükümetinin böylesine korkunç bir ihtimali kabul etmemesi gerekirdi.

Bize tarihin hükmü vaadediliyor; ben de sizin için verilecek hükmü tarihe bırakıyorum. Ne yaptığınızı o söyliyecek; sizin de sayfanız olacak onda. Zavallı Felix Faure'u, başlangıçta halkın sevdiği haline o tanrılaşmış sepiciyi düşünün, Demokratik saflığım yüzünden ona ben bile dokunamamıştım. O adam bugün artık bir suçsuzun kurban edilmesine izin veren haksız ve zayıf kişiden başka bir şey değildir. Şimdi bir kez düşünün; isminizi adaletten ve gerçekten yana bir kişi olarak mermere yazdırmanız size daha bü-

yük bir kıvanç vermiyecek midir? Belki henüz bunun zamanı geçmedi.

Ben bir ozandan, kendi köşesinde yalnız başına görevini yapan bir hikâyeciden başka bir şey değilim. Kendimi yalnızca ödevime vermişim. Daha önce de söylediğim gibi, iyi bir vatandaş, ülkesine en az kusurla becerebildiği işi yapmalıdır; onun içindir ki ben de kitaplarımın arasına kapanıyorum. Böylece, ödevimi yerine getirdiğim için yalnızca onlara dönüyorum. Görevimi elimden geldiğince yüzümün akıyla yaptım. Şimdi artık tam bir sessizlik içinde kalacağım.

Ancak şunu da eklemeliyim ki, gözüm ve kulağım çevreyi izliyecek. Ufukta olup bitenlerden gece-gündüz kaygı içindeyim. Hatta, şunu da itiraf edeyim ki, yakında, geleceğin filizlenmekte olduğu alanlardan bize pek çok gerçeğin, pek çok adaletin ulaşacağını umuyorum.

Ve bu umutla bekliyorum.

Derin saygılarımın kabulünü dilerim, Sayın Başkan.

●

2100 YILINDA İHTİLÂL

R. HEİNLEİN

Çeviren : **Suna Develioğlu**

Bu kitap, kurgu bilim türünün en başarılı romanıdır. Ümitsiz aşkların da karıştığı korkunç bir ayaklanma, bütün ayrıntıları ile gözler önüne seriliyor... Uzay çağını bile aşmış bir toplumda patlak veren bu ihtilâl nasıl başlıyor, nasıl gelişiyor ve nasıl bitiyor?.. Bu soruların cevabını kitapta bulacaksınız.

●

DÖRT MİLYON

Yazan: **O. HENRY**

Çeviren: **Neş'e Olcaytu**

Bu, uluslararası şöhrete sahip yazar, sanat ve edebiyat tarihinde lâyık olduğu en yüksek yeri bulmuş, kendi türünde de rakipsiz kalma başarısını göstermiştir. «DÖRT MİLYON» adlı kitap, bunun gerçek kanıtıdır.

●

KÖPRÜ

Yazan: **MANFRED GREGOR**

Çeviren: **Feyza Algan**

İkinci Dünya Savaşı biteli bunca yıl oldu. Fakat bu savaşın korkunç anıları sanki daha dünmüş gibi taptaze. Ya isimsiz kahramanlar?... Ya savaşa fiilen katılma zorunda kalan çocuklar?.. Ya analar?... Ya kanların yanısıra akıtılan gözyaşları?... İşte «KÖPRÜ» bütün bunların romanıdır. İçli, dokunaklı ibret verici.

42. HÜCRE

Yazan: **JOSEPH WAMBAUGH**

Filmi de bütün dünya sinemalarında gösterilen ve çok beğenilen bu yepyeni romanın yazarı **Amerika'da** bir polis görevlisidir. Çalıştığı sırada gece üniversitesine devam ederek yüksek öğrenim yapmış, sonra da ülkesinde kıyametler koparan iki roman yayınlamıştır. «42. HÜCRE» bunlardan ikincisidir. Satışa çıktığından beri en çok satan kitaplar listesinin başındadır.

●

SERPİCO

Yazan: **PETER MAAS**

Çeviren: **Füsun Kılıçoğlu**

Amerika ve bütün dünyada baskısı aralıksız olarak sürdürülen ve tam 17 milyon satan bu roman, yurdumuzda da yılın kitabı olmağa adaydır. Eserin filmi de çevrilmiş, gişe rekorları kırmıştır. Bu sezon Türkiye'de de gösterilecektir. Başrolü, «BABA» filminin unutulmaz aktörü «AL PACİNO» oynamaktadır.

Lüks kapak - Temiz baskı - Kusursuz çeviri

●

YAŞAMA HIRSI

Yazan: **JACK LONDON**

Çeviren: **Gülşen Çalık Can**

Ölümsüz bir yazarın, ölümsüz eseri. En sert, en acımasız, en tüyler ürpertici serüvenleri dile getiren bu kitap dilimize ilk defa çevrilmiştir. Doğa'nın yenilmezliğini, insanların da doymazlığını konu alan yapıt, Jack London'un ölümsüzlüğünü bir kere daha perçinlemektedir.

Pırıl pırıl bir kapak, lüks baskı, tertemiz bir türkçe

KIZIL HARF

Yazan: **NATHANİEL HAWTHORNE**

İnsanların iyiyi, güzel ve doğruyu unutarak birbirlerini yemek ve yerle bir etmek için didindikleri, çabaladıkları bir devrin romanı. Toplumsal bir kargaşalık, sapık aşklar, çıkar çevrelerinin de sinsi faaliyetleri.

●

YILDIZLARIN KORSANI

Yazan: **JACK LONDON**

İşte size ölümsüz yazarın ölmez eserlerinden biri daha. Bu roman, dilimize ilk defa çevrilmiştir, yurdumuzda da ilk defa yayınlanmaktadır. Jack London'un sanat kudretini değişik açılardan dile getiren bir şaheserdir.

●

OKUL ANILARI

Yazan: **GİOVANNİ MOSCA**

Türkçesi: **Adnan Tahir**

Yedi den yetmişe herkesin zevkle okuyacağı çok güzel bir kitap

(Millî Eğitim Bakanlığınca tavsiye edilmiştir.)

— Eski, ya da yeni bir öğrenci olabilirsiniz.
— Eski ya da yeni bir öğretmen olabilirsiniz.
— Bunlardan hiç biri değilseniz bile belki de öğrenci velisisiniz ya da çocuklarınız vardır...

Şu halde bu kitabı mutlaka okumanız gerekiyor demektir.

OKUL ANILARI

İnsanı gülerken ağlatıveren, ağlarken de güldüröveren etkili, sürükleyici ve her bakımdan içli bir kitap. Bu anıların her satırında herkes kendini bulacaktır.

GERÇEK YÜRÜYOR

DREYFUS OLAYI

İçinde yaşadığı toplumun tüm dengesizlik ve tutarsızlıklarını güçlü kalemiyle ve gerçekçi açıdan sayısız eserlerinde dile getiren ünlü Fransız romancısı Emile Zola'nın edebi değeri, edebiyat eleştirmenlerince daima övgü ile karşılanmıştır.

Emile Zola, dünya adalet tarihine büyük bir adlî yanılgı olarak geçen ve **DREYFUS DAVASI** olarak anılan olayla ilgili 13 Ocak 1898 günlü L'Aurore gazetesinde **«GERÇEK YÜRÜYOR, ONU KİMSE DURDURAMAZ»** başlığı altında gerçeği etrafa yayan yazısından dolayı mahkemeye verildi. Zola savunmasında: **«Bende yalnız fikir, adalet ve gerçek ideali var... Ülkemin yalan ve adaletsizlik içinde kalmasını istemedim. Ben burada mahkûm olabilirim. Bir gün Fransa, şerefinin kurtarılmasına yardım ettiğim için bana teşekkür edecektir.»** dedi.

Gerçeğin kesin zafere ulaşmasına dek mücadelesini sürdüren Zola, **DREYFUS OLAYI** adlı eserinde insanlık ve adalet duygusuna ne denli bağlı ve saygılı olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

15 LİRA